BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TAHRAN'DA II. PEHLEVİ DÖNEMİNDE MODERNLEŞME VE MİMARLIK ORTAMI: TOPLU KONUT YAPILARI

HAZIRLAYAN

MİNA MEMARİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA - 2023

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ. ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TAHRAN'DA II. PEHLEVİ DÖNEMİNDE MODERNLEŞME VE MİMARLIK ORTAMI: TOPLU KONUT YAPILARI

HAZIRLAYAN

MİNA MEMARİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. NURAY BAYRAKTAR

ANKARA - 2023

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Mimarlık Anabilim Dalı Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı çerçevesinde Mina Memari tarafından hazırlanan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 29/ 03 / 2023

Tez Adı: Tahran'da II. Pehlevi Döneminde Modernleşme ve Mimarlık Ortamı: Toplu Konut Yapıları

Tez Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı - Soyadı, Kurumu)	**İmza**
Prof.Dr. Cüneyt Kurtay-Başkent Üniversitesi	……..
Prof.Dr. Nuray Bayraktar-Başkent Üniversitesi (Danışman)	……..…
Doç.Dr. Çılga Resuloğlu – Atılım Üniversitesi	……..
Doç.Dr. Çağla Caner Yüksel -Başkent Üniversitesi	……..
Dr. Öğr. Üyesi Soufi Moazemi Goudarzi-Başkent Üniversitesi	……..

ONAY

Prof. Dr. Faruk ELALDI
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü
Tarih : … / … / 2023

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU

Tarih: 27 / 04 / 2023

Öğrencinin Adı, Soyadı : Mina Memari

Öğrencinin Numarası : 22010112

Anabilim Dalı : Mimarlık Anabilim Dalı

Programı : Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı : Prof.Dr. Nuray BAYRAKTAR

Tez Başlığı : Tahran'da II. Pehlevi Döneminde Modernleşme ve Mimarlık Ortamı: Toplu Konut Yapıları

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 111 sayfalık kısmına ilişkin, 20 / 03 / 2023 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4'dır. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç

2. Alıntılar hariç

3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

"Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını" inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:…….

ONAY

Tarih: … / … / 2023

Prof.Dr. Nuray Bayraktar

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez danışmanım Prof.Dr. Nuray Bayraktar'a tez sürecinde verdiği destek ve sabrı için teşekkür ederim. Tez jürime katkılarını sunan hocalarım; Prof.Dr. Cüneyt Kurtay, Doç.Dr. Çılga Resuloğlu, Doç.Dr. Çağla Caner Yüksel, Dr. Öğr. Üyesi Soufi Moazemi Goudarzi 'e teşekkür ederim. Ayrıca Seminerime katılan hocalarım; Doç.Dr. Çılga Resuloğlu ve Dr. Öğr. Üyesi Soufi Moazemi Goudarzi 'e yol gösterici önerileri için teşekkür ederim. Son olarak, her zaman yanımda olan, maddi manevi desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen aileme teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

Mina Memari

TAHRAN'DA II. PEHLEVİ DÖNEMİNDE MODERNLEŞME VE MİMARLIK ORTAMI: TOPLU KONUT YAPILARI

Başkent Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü

Mimarlık Anabilim Dalı

2023

Modernleşmenin İran'da etkisi, çok farklı alanlarda farklı şekillerde gerçekleşmiştir. Siyaset, ekonomi, din, kültür, sanat ve mimarlıkta kendine has özellikleriyle ortaya çıkan modernleşme İran'da Kaçar döneminden (1789-1925) başlatılmaktadır. Bu dönemde İran'ın Avrupa ile ilişkisi İranlıları Batı resim ve süslemelerine aşina hale getirmiştir. Kaçar döneminin ardından kurulan ulusal devlet I. Pehlevi dönemine (1925-1941) karşılık gelmektedir. I.Pehlevi, İran toplumunun farklı katmanlarında ve ülkenin çeşitli bölgelerinde modernleşmenin gelişmesinde önemli bir role sahiptir. I. Pehlevi döneminin ardından başlayan II. Pehlevi döneminde (1941-1979) İran toplumunda ortaya çıkan sosyal ve kültürel değişimin yanı sıra, gündelik hayatın belirleyici aktörlerinden olan mimarlık alanında da büyük değişimler yaşanmıştır. Dönemde Batılı mimarlar modern yapılar tasarlamak üzere İran'a davet edilmiş ve yeniden inşa planları büyük bir hızla hayata geçirilmiştir. Birçok şehrin geleneksel dokusu önemli ölçüde değişmiş, ve yeni yapı tipolojileri ortaya çıkmıştır. Bu dönemde çelik, çimento ve cam gibi yeni yapı malzemelerinin kullanıldığı görülmektedir. Başkent Tahran bu değişimden her anlamda yoğun biçimde etkilenen bir kenttir. Dönemde kentte modernleşmenin etkisi önce kamu yapılarda, ardından sivil mimarlık yapılarında ve dini yapılarda kendini göstermiştir. İnşa edilen bu yapıların yanı sıra dönemde ilk kez Tahran'da toplu konut projelerinin hayata geçirildiği görülmektedir. Toplu konut projeleri önce Tahran'ın kuzeyinde, ardından şehrin diğer bölgelerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada II. Pehlevi döneminde Tahran`da inşa edilen modern dönem kamu yapıları, sivil mimarlık yapıları (müstakil konutlar, çok katlı konutlar, toplu konut yapıları, kültür ve sanat yapıları, eğitim yapıları) ve dini yapılar incelenmiş, özellikle toplu konut yapıları üzerinde durularak üç toplu konut yerleşimine (ASP Kuleleri, Eskan Kuleleri, Ekbatan Kompleksi) odaklanılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: İran`da modernleşme, Tahran`da II. Pehlevi dönemi, Tahran`da modernleşme, Tahran`da modern mimarlık, Tahran`da toplu konut yerleşimleri

ABSTRACT

Mina Memari

MODERNIZATION IN TEHRAN IN THE II. PAHLAVI PERIOD AND ARCHITECTURAL ENVIRONMENT: MASS HOUSING STRUCTURES

Başkent University, Institute of Science

Department of Architecture

2023

The effect of modernization in Iran has taken place in different ways in many different fields. The modernization that emerged with its unique features in politics, economy, religion, culture, art and architecture started in Iran from the Qajar period (1789-1925). During this period, Iran's relationship with Europe made Iranians familiar with Western paintings and ornaments. The national state established after the Qajar period corresponds to the I. Pahlavi period (1925-1941). Pahlavi I has a important role in the development of modernization in different layers of Iranian society and in various regions of the country. After the I. Pahlavi period, II. During the Pahlavi period (1941-1979), in addition to the social and cultural change that emerged in Iranian society, there were also great changes in the field of architecture, which is one of the decisive actors of daily life. In the period, Western architects were invited to Iran to design modern structures and reconstruction plans were implemented with great speed. The traditional fabric of many cities has changed significantly, and new building typologies have emerged. It is seen that new building materials such as steel, cement and glass were used in this period. The capital Tehran is a city that has been heavily affected by this change in every sense. In the period, the effect of modernization in the city first appeared in public buildings, then in civil architectural structures and religious buildings. In addition to these buildings, it is seen that mass housing projects were implemented in Tehran for the first time in the period. Mass housing projects were carried out first in the north of Tehran, then in other parts of the city. In this study, the modern period public buildings, civil architectural structures (detached houses, multi-storey houses, mass housing structures, cultural and artistic structures, educational buildings) and religious buildings built in Tehran during the II. Pahlavi period were examined, and three mass housing settlements were identified, with particular emphasis on mass housing structures. (ASP Towers, Eskan Towers, Ekbatan Complex).

KEYWORDS: Modernization in Iran, II. Pahlavi period in Tehran, modernization in Tehran, modern architecture in Tehran, mass housing settlements in Tehran

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR ..... **i**

ÖZET ..... **ii**

ABSTRACT ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **vii**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **viii**

1. GİRİŞ **1**

1.1. Tezin Amacı **4**
1.2. Tezin Kapsamı **4**
1.3. Tezin Yöntemi **5**
1.4. Tezin Sınırlılıkları **5**

2. TEORİK ÇERÇEVE **6**

2.1. Modernleşme **6**
2.2. Modernizm **7**
2.3. Modernite **8**
2.4. Modern Mimarlık **9**
2.5. Modern Dönem Toplu Konut Yapıları **11**

3. İRAN`DA MODERNLEŞME SÜRECİ **14**

3.1. Kaçar Dönemi (1789-1925) **15**
3.2. I. Pehlevi Dönemi (1925-1941) **16**
3.3. II. Pehlevi Dönemi (1941-1979) **17**

4. TAHRAN'DA MODERNLEŞME SÜRECİ VE MİMARLIK ORTAMI **19**

4.1. Tahran`ın Tarihçesi **20**
4.2. Tahran'da Planlama ve Kentsel Değişim **21**

4.2.1. Yasal Yönetsel Mevzuat **27**

4.3. Tahran'da Mimarlık Ortamı **28**

4.3.1. Mesleki Örgütler **36**

4.3.2. Mimarlık Dergileri **37**

4.3.3. Önemli Mimarlar ve Yapıları 43

4.3.3.1. Kadın Mimarlar 48

4.3.4. Pehlevi Vakfı ve Uygulamaları 51

4.3.5. Mimarlık Eğitimi 51

4.4. Tahran`da Modernleşme Sürecinde Toplumsal Yapı Değişimi 52

4.4.1. Modern Kadın İmgesi 52

4.4.2. Geleneksel Evlerden Modern Konuta Geçiş 53

5. TAHRAN'DA II. PEHLEVİ DÖNEMİNDE MODERN MİMARLIK UYGULAMALARI 57

5.1. Kamu Yapıları 57

5.2. Sivil Mimarlık Yapıları 61

5.2.1. Müstakil Konut Yapıları 61

5.2.2. Çok Katlı Konut Yapıları 64

5.2.3. Toplu Konut Yapıları 67

5.2.4. Sanat ve Kültür Yapıları 74

5.2.5. Eğitim Yapıları 80

5.3 Dini Yapılar 83

6. TAHRAN'DA II. PEHLEVİ DÖNEMİNDE TOPLU KONUT YAPILARI- ASP KULELERİ, ESKAN KULELERİ, EKBATAN KOMPLEKSİ 86

6.1. Yakın Çevre İlişkileri 88

6.2. Plan Kararları 90

6.3. Malzeme/ Strüktür Özellikleri 95

6.4. Yapısal Yenilikler/ Öncü Rol 96

6.5. Tasarım Ve Biçim Kararları 99

6.6. Genel Değerlendirme 101

7. SONUÇ 106

KAYNAKLAR 112

EKLER

EK 1: Tahran`da Bulunan Modern Yapıların Konumu [31] . (Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

EK 2. II. Pehlevi Döneminin Önemli Mimarları ve Yapıları

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 4.1. Kaçar Döneminin Mimari Özellikleri 31

Tablo 4.2. I. Pehlevi döneminin mimari özellikleri..... 34

Tablo 4.3. II.Pehlevi döneminin mimari özellikleri 36

Tablo 4.4. David Oshana `nın önemli yapıları 44

Tablo 4.5. Mohsen Foroughi`nin önemli yapıları..... 45

Tablo 4.6. Kamran Diba`nın önemli yapıları 45

Tablo 4.7. Nader Ardalan`ın önemli yapıları 47

Tablo 4.8. Houshang Seyhoun`un önemli yapıları 47

Tablo 4.9. Rahman Golzar`ın önemli yapıları..... 48

Tablo 4.10. Geleneksel İran evlerinin plan kararları 55

Tablo 4.11. Geleneksel İran evlerinin genel özellikleri..... 56

Tablo 5.1. Tahran`da II. Pehlevi döneminde yapılan kamu binaları 61

Tablo 5.2. Tahran`da II. Pehlevi döneminde yapılan müstakil konutlar 64

Tablo 5.3. Tahran`da II. Pehlevi döneminde yapılan çok katlı konutlar..... 67

Tablo 5.4. Tahran`da II. Pehlevi döneminde yapılan toplu konut yapıları..... 74

Tablo 5.5. Tahran`da II. Pehlevi döneminde yapılan sanat ve kültür yapıları 80

Tablo 5.6. Tahran`da II. Pehlevi döneminde yapılan eğitim yapıları..... 83

Tablo 5.7. Tahran`da II. Pehlevi döneminde yapılan dini yapılar..... 85

Tablo 6.1. ASP Kuleleri, Eskan Kuleleri ve Ekbatan Kompleksi Genel özellikleri 103

Tablo 6.2. ASP kuleleri, Eskan Kuleleri ve Ekbatan Kompleksinin ortak özellikleri ve farklılıkları. 105

Tablo 7.1. Tahran`da II. Pehlevi döneminde yapılan modern yapılar..... 108

Tablo 7.2. II. Pehlevi döneminde yapılan toplu konut yapıları 111

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1. Konut, Mies Van der Rohe, 1927, Stuttgart Sergisi 11

Şekil 4.1. 1855 yılında yapılan Tahran'ın ilk imar planı 21

Şekil 4.2. 1878 yılında yapılan Tahran'ın ikinci imar planı 22

Şekil 4.3. 1937 yılında yapılan Tahran imar planı 22

Şekil 4.4. Tahran'ın 1968 yılında yapılan kapsamlı planı 23

Şekil 4.5. Mescid- i Şah 24

Şekil 4.6. Tahran planı, 1553-1866 yılları arasında surların biçimindeki değişikliği göstermektedir 24

Şekil 4.7. Tahran planı, ortogonal planlanan ve inşa edilen yolları ve geçitleri göstermektedir 25

Şekil 4.8. İki katlı otobüsler 27

Şekil 4.9. Amin ol Soltan Parkı-Tahran 29

Şekil 4.10. Tophane Meydanı ve belediye binası-Tahran 29

Şekil 4.11. Şems ol İmare Sarayı, Tahran 30

Şekil 4.12. Moghadam Evi, Tahran 30

Şekil 4.13. Tahran Belediyesi binası, sütunların başlıkları, Ahameniş saraylarından taklit edilmiştir 32

Şekil 4.14. Jip ofis binası 33

Şekil 4.15. Mohsen Foroughi tarafından tasarlanan villa 34

Şekil 4.16. 1946'da Tahran'da modern bir konut 35

Şekil 4.17. 1970'lerin ortalarında Tahran'ın Keshavarz Bulvarı'ndan bir görünüm 36

Şekil 4.18. Architect dergisinin kapağı 38

Şekil 4.19. Architect Dergisinde yayınlanan modern mutfak 38

Şekil 4.20. Tahran`da bulunan iki modern konut 39

Şekil 4.21. Kentlerin gelişimi 40

Şekil 4.22. Rıza Şah Türbesinin planı ve maketi 41

Şekil 4.23. Dergide yayınlanan Tahran`ın modern binaları 41

Şekil 4.24. Eyfel Kulesi ve Guggenheim Müzesi 42

Şekil 4.25. Soldan sağa: , Houshang Eshragh`ın maketi- Fereydoun Davarpanah'ın tasarımı- Javad Hataminin tasarımı 42

Şekil 4.26. Honar va Memari dergilerinde yer alan reklamlar. 43

Şekil 4.27. A.Boali Sina Hamedan Jame Lisesi B. Şiraz Üniversitesi'nin Perspektifi C. Pehlevi Üniversitesinin Kütüphanesi 49

Şekil 4.28. A. Üç bin aile için bir kompleks B. Talar Shahr planı C. Hotel Mahshahr planı 50

Şekil 4.29. A. Lotfabad'daki kütüphanenin perspektifi B. Lotfabad'daki kütüphanenin planı C. Payam Yaz Kampı yurt planı 50

Şekil 5.1. Melli Bankası`nın konumu 57

Şekil 5.2. Melli Bankası 58

Şekil 5.3. Melli Bankası`nın planı 59

Şekil 5.4. Senato binası`nın konumu 59

Şekil 5.5. Senato binası 59

Şekil 5.6. Behshahr Sanayi Grubu binasınıın konumu 60

Şekil 5.7. Behshahr Sanayi Grubunun binası 60

Şekil 5.8. Villa Namazee`nin konumu 62

Şekil 5.9. Villa Namazee 62

Şekil 5.10. Seyhoun Yazlık Kır evi`nın konumu 63

Şekil 5.11. Seyhoun Yazlık Kır Evi 63

Şekil 5.12. Seyhoun Yazlık Kır Evi 64

Şekil 5.13. Tahran`daki ilk kulenin konumu 65

Şekil 5.14. Tahran'daki ilk yüksek katlı bina 65

Şekil 5.15. Konutun konumu 66

Şekil 5.16. Konutun dış cephesi 66

Şekil 5.17. Behjat Abad Kompleksinin konumu 68

Şekil 5.18. II. Pehlevi dönemi gazetesinde, Behjat Abad Kompleksi sakinlerinin sıcak ve soğuk su, gaz ve özel telefon kullanabilecekleri açıklanmaktadır 68

Şekil 5.19. Saman Kulelerinin konumu 69

Şekil 5.20. Saman Kuleleri 69

Şekil 5.21. ASP Kulelerinin konumu 70

Şekil 5.22. ASP Kuleleri yeni inşa edildiğinde 70

Şekil 5.23. Eskan Kulelerinin konumu 71

Şekil 5.24. İnşaat sırasında Eskan Kuleleri, Nisan 1977 71

Şekil 5.25. Ekbatan Kompleksinin konumu 72

Şekil 5.26. Ekbatan Kompleksi 72

Şekil 5.27. Ayandegan Gazetesinde, Ekbatan Kompleksi ile ilgili haber, 1975 73

Şekil 5.28. Cinema Radio City'nin konumu 75

Şekil 5.29. Cinema Radio City, dış ve iç mekanı 75

Şekil 5.30. Tahran Şehir Tiyatrosu'nun konumu 76

Şekil 5.31. Şehir Tiystrosu 76

Şekil 5.32. Şahyad Kulesinin konumu 76

Şekil 5.33. Şahyad Kulesi 77

Şekil 5.34. Şahyad Kulesi 78

Şekil 5.35. Tahran Çağdaş Sanat Müzesi'nin konumu 78

Şekil 5.36. Tahran Çağdaş Sanat Müzesi 79

Şekil 5.37. Tahran Çağdaş Sanat Müzesinin planı 79

Şekil 5.38. Tahran Çağdaş Sanat Müzesinin iç mekanı 79

Şekil 5.39. Tahran Üniversitesi`nin konumu 80

Şekil 5.40. Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 81

Şekil 5.41. Merkez Kütüphanesinin konumu 81

Şekil 5.42. Merkez Kütüphanesi..... 82

Şekil 5.43. Damavand Okulu`nun konumu 82

Şekil 5.44. Damavand Okulu..... 82

Şekil 5.45. Al-Kadir Camii`nin konumu 83

Şekil 5.46. Al-Kadir Camii..... 84

Şekil 5.47. Dua odasının konumu..... 84

Şekil 5.48. Dua Odasının iç mekanı 85

Şekil 6.1.Tahran haritasında ASP kuleleri, Eskan Kuleleri ve Ekbatan Kompleksinin konumu 87

Şekil 6.2. ASP Kulelerinin haritası..... 88

Şekil 6.3. Eskan Kulelerinin konumu..... 89

Şekil 6.4. Ekbatan Kompleksinin konumu 89

Şekil 6.5. Ekbatan Kompleksi 1. etab karayolları ile sınırlanmıştır..... 90

Şekil 6.6. ASP Kulelerin daiere ve Villa daire planı 91

Şekil 6.7. Eskan Kuleleri kat planı. Her katta dört daire ve her dairede üç oda bulunmaktadır 91

Şekil 6.8. a: Doğu Ekbatanın yerleşim planı. b: Batı Ekbatanın yerleşim planı 93

Şekil 6.9. Doğu Ekbatanda üç tip konut birimi. 94

Şekil 6.10. Batı Ekbatanda dört tip konut birimi 94

Şekil 6.11. ASP Kuleleri yeni inşa edildiğinde 95

Şekil 6.12. Eskan Kuleleri……95

Şekil 6.13. Ekbatan Kompleksi 96

Şekil 6.14. ASP Kuleleri 96

Şekil 6.15. Eskan Kompleksinin cephelerindeki yayları gösteren tanıtım broşürü..... 97

Şekil 6.16. Ekbatan Kompleksi 98

Şekil 6.17. A.S.P Kuleleri. Harita Google Earth`den alınmış. 99

Şekil 6.18. Eskan Kuleleri. Harita Google Earth`den alınmış. 100

Şekil 6.19. Ekbatan Kompleksi. 101

Şekil 6.20. Ekbatan Kompleksinde çeşitli aktiviteler 102

1. GİRİŞ

Modernleşmenin, İran tarihinde Kaçar hanedanı döneminden (1789-1925) başladığı ve Pehlevi hanedanının(1925-1979) sonuna kadar sürdüğü bilinmektedir. İran ile Batı arasında ilk ilişkilenme Kaçar döneminde yaşanmıştır. Dönemde özellikle Rus-İran savaşları sırasında mübadelenin artmasıyla İran'ın savunma yeteneklerinin geliştirilmesi ve modernizasyon ihtiyacı belirgin hale gelmiştir. Kaçar döneminin modern gelişmeleri, İran'ın özellikle İngiltere ile karşılaşması sonucunda gerçekleşmiştir. Hükümet liderliğindeki reformlar, İranlı öğrencilerin İngiltere'de eğitim görmeleri ve 1815'te ilk matbaayı İran'a getirmeleri gibi, modernleşmenin gelişmesine olanak sağlamıştır. Kaçar döneminin Başbakanı Amir Kabir (Mirza Muhammed Taki Han Farahani) tarafından ülkenin ilk lisesi olan Dar al-Funun inşa edilmiş, okulda yabancı dil, siyaset bilimi, mühendislik, tarım, maden bilimi, tıp, veterinerlik, askeri bilimler ve bando müziği dersleri verilmeye başlamıştır [1].

1.Pehlevi döneminde (1925-1941) İran toplumunda endüstriyel gelişmeler, kadın özgürlüğü, modern eğitim sisteminin kurulması gibi alanların yanı sıra, İran'ın yaşam tarzı ve yaşam alanları da değişmiştir. İran'ın başkenti olarak, diğer birçok şehir gibi, Tahran da 1925'ten itibaren modern hareketin etkisiyle ciddi ve hızlı değişiklikler geçirmiştir. Eski surlar ve bazı eski mahalleler yıkılmış ve yeni modern caddeler, yeni mahalleler düzenlenmiş, şehir eski görünümünü kaybetmiştir. Kentte yeni bir şehirleşme ve kimlik arayışına gidilmiştir. I.Pehlevi döneminde mimari yapılar adım adım modernlemeye başlamıştır. Söz konusu değişim ilk olarak kamu binaları ile başlamış ve birkaç sembolik modern bina inşa edilmiştir. Bu dönemde İslam öncesi milliyetçi mimari ve İslam sonrası mimari karışımı, diğer bir deyişle Neo-Klasik ve Neo-Gotik gibi yeni tarzlar ortaya çıkmış ve binaların cepheleri buna göre düzenlenmiştir [2].

II. Pehlevi döneminde(1941-1979), modern hareketin bir parçası olarak hükümetin amacı Batılılaşmayı teşvik etmektir. Özellikle İran'ın başkenti Tahran'da 1969'dan 1979'a kadar, petrol gelirlerinin yardımıyla sanayi, ekonomi, kadın özgürlüğü, eğitim ve mimarlık alanında önemli adımlar atılmıştır. Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi gibi modern eğitim kurumlarının kurulması, öğrencileri Batı modern mimarisi ve sanatıyla tanıştırmıştır. Bu dönemde modern mimarinin etkisi, I. Pehlevi dönemindeki gibi sadece kamu yapılarında değil, müstakil konut , çok katlı konut, toplu konut, kültür ve sanat ve eğitim yapıları gibi sivil mimarlık yapılarında da görülmektedir. Ayrıca dini yapılarda da modern mimarinin etkilerini görmek mümkündür. Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İran'da

mimarlık alanında ilk akademik kurum olarak bilinmektedir. Fakülte 1949 yılında kurulmuştur ve mimarlık ve resim olmak üzere iki akademik programa sahiptir.

Dönemde, İran`ın çağdaş mimarları olarak; David Oshana, Mohsen Foroughi, Kamran Diba, Nader Ardalan, Huoshang Seyhoun, Rahman Gozar ve Abdol Aziz Farman Farmaian , Hossein Amanat gibi ismler öne çıkmışlar , bu mimarların bir kısmı İran geleneksel mimarisinin ilke ve motiflerini uluslararası modern mimari ilke ve özellikleriyle birleştirerek tasarımlarında yeni bir dil geliştirmeye çalışmışlardır. Öte yandan II. Pehlevi döneminde, mimarlık ortamını besleyen pek çok alanda değişim yaşanmıştır.

Bu dönemde modern konut tasarımında modernleşmenin etkisi ve İranlı ailelerin yaşam tarzındaki değişim açıkça görülebilmektedir. İranlı aileler yavaş yavaş içe dönük evlerinden ve bu evlerde bulunan orta avlulardan ve mahremiyetten vazgeçip, modernleşmenin simgesi olan küçük ve dışa dönük apartman dairelerine yerleşmeye başlamışlardır.

Dönemde ilk toplu konut yapıları Tahran'da inşa edilmiştir. Bunun en önemli nedeni Tahran'da yaşanan göç nedeniyle nüfusun artmasıdır. Buna yönelik olarak iki yasa çıkarılmıştır. İlki 1971 yılında çıkarılan “Başkentin Modernizasyonu” başlıklı programın ardından toplu konut yapılarının inşası ve İkincisi 1972 yılında çıkarılan “Tahran Kalkınma Revizyon Planı"dır. Böylece, Tahran'ın batı bölgesinde orta sınıf aileler için Ekbatan Kompleksi’nin inşaatı başlamıştır. Öte yandan, Tahran'ın kuzey bölgesinde yüksek gelirli aileler için toplu konut yapıları gerçekleştirilmiştir. Pehlevi Vakfı, zengin aileler ve ayrıcalıklılar için lüks konut ve toplu konut projeleri inşa etmeleri için birçok Amerikalı girişimciyi ve yabancı mimarı görevlendirmiştir. ASP Kuleleri ve Eskan Kuleleri bu şekilde inşa edilmiş olan Tahran’ın önemli modern toplu konut örnekleridir. Bu tez çalışmasının kapsamını bu üç özel toplu konut uygulaması oluşturmaktadır.

Ekbatan Kompleksi öncelikle barınma sorununa bir çözüm olarak inşa edilmiştir. ASP Kuleleri ve Eskan Kuleleri ise Pehlevi Vakfı'nın desteğiyle modern bir yaşamın hayata geçirilmesi için gerçekleştirilmişlerdir. ASP Kuleleri ve Eskan Kuleleri kentin kuzey bölgesinde inşa edilmiş ilk toplu konut yerleşimleridir. Aynı dönemde, inşa edilen Ekbatan Kompleksi ise kentin batı bölgesinde gerçekleştirilmiş ve II. Pehlevi döneminin modern konut sembolü olmuştur. Bu üç örnek yabancı şirketler ve mimarlar tarafından tasarlanmış ve İranlı şirketler tarafından yönetilmiştir. Ancak İranlı mimar Rahman Golzar Ekbatan Kompleksinde yatırımcı ve mimar olarak görev yapmıştır. Bu üç toplu konut örneği öncelikle konut birimlerinin, İran’ın geleneksel evlerinden farklı olmaları ve konutta

mahremiyet anlamının kaybolduğu örnekler oldukları için önemli bulunmuştur. Her üç konut yerleşimi de toplu yaşam olanakları sunan ortak mekânları nedeniyle de özel bir öneme sahiptir. Öte yandan üç yerleşim de yabancı yatırımcılar tarafından gerçekleştirilmiş uygulama örnekleridir.

Tez çalışması ile ilgili olarak yapılan literatür araştırmasında Tahran'da konut ve yoplu konut ve modernleşme konularıyla bağlantılı kimi çalışmalara erişilmiştir.

1980 yılında "Buıldıng To Power: Archıtecture Of Tehran 1921-1941" başlıklı Mina Marefat tarafından Harvard Üniversitesi`nde tamamlanan doktora tezinde, Tahran'ın tarihçesi ve modernleşmesi Kaçar döneminden I.Pehlevi dönemine kadar araştırılmıştır. Tahran'ın sokakları, caddeleri, anıtları ve modern mimarisi belgelenmiştir.

2010 yılında "Autocratic Control and Urban Design: The Case of Tehran, Iran" başlıklı makale, Sanjoy Mazumdar tarafından yazılmış ve "Journal of Urban Design`da" yayınlanmıştır. Makalede Tahran'ın tarihçesi ve kentsel gelişimi anlatılmıştır.

2012 yılında Darab Diba tarafından yazılan "Contemporary Archıtecture Of Iran" başlıklı makalede İran'ın modern mimarisi ve modern mimarları I.Pehlevi, II. Pehlevi dönemi ve devrimden sonrasına kadar araştırılmıştır. Ayrıca bu dönemlerde yapılan modern yapılara örnekler vermiştir. Bu makale " Architectural Design Dergisi`nde " yayınlanmıştır.

2014 yılında Babak Soleimani tarafından Pennsylvania Devlet Üniversitesi`nde yapılan "Urban Boundarıes And Alternatıve Spaces Case Study Of Tehran" başlıklı yüksek lisans tezinde Tahran'ın tarihçesinden ve modernleşmesinden söz edilmiş, Ekbatan Kompleksi örnek verilerek değerlendirilmiştir.

2014 yılında Neta Feniger & Rachel Kallus tarafından yazılan "Taylor and Francis Group" da yayınlanan "Israeli planning in the Shah's Iran: a forgotten episode" başlıklı makalede İsrailli mimarların İran'daki çalışmalarından soz edilmiştir.

2014 yılında tamamlanan "Propagatıng "Modernıtıes": Art And Archıtectural Patronage Of Shahbanu Farah Pahlavı" başlıklı Doktora tezi, Baharak Tabibi tarafından Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde gerçekleştirilmiştir. Bu tezde II. Pehlevi döneminde Şahbanu Farah Pehlevi'nin mimarlık alanındaki etkisi, kadınların modernleşmesi ve gelişmesi konu edilmiştir.

2020 yılında Sanaz Khanbanzadeh tarafından yazılan ve "Journal of Woman in Culture Arts Dergisi`nde" yayınlanan "Investigating the Role of Women Architects in Contemporary

Iranian Architecture (1320-1977) “ başlıklı makalede Pehlevi döneminin kadın mimarları örnekler verilerek değerlendirilmiştir.

2022 yılında Soufi Moazemi Goudarzi tarafından yazılan ve “İdealkent Dergisi`nde” yayınlanan "Çağdaş Tasarımda Sürdürülebilir Kullanıcı Konfor Modeli Olarak Geleneksel İran Mimarisi; Tebriz Evleri" başlıklı makalede geleneksel İran evleri ve evlerde mahremiyetin anlamı üzerinde durulmuştur.

1.1. Tezin Amacı

Tezin amacı II. Pehlevi döneminde Tahran’da yaşanan modernleşme sürecini ve modern mimarlık ortamını toplu konut örnekleri üzerinden değerlendirmektir. Tez çalışması ile bu dönemde inşa edilen modern kamu yapıları, modern sivil mimarlık yapıları (müstakil konut yapıları, çok katlı konut yapıları, toplu konut yapıları, kültür ve sanat yapıları, eğitim yapıları) ve modern dini yapıları genel bir incelemeye tabi tutulmuş, II. Pehlevi döneminde Tahran'da inşa edilen toplu konut yerleşim örnekleri olarak ASP Kuleleri, Eskan Kuleleri ve Ekbatan Kompleksi farklı başlıklar altında kapsamlı olarak ele alınmıştır.

1.2. Tezin Kapsamı

Birinci bölüm giriş bölümüdür.

İkinci bölümde modernleşme, modernizm ve modernite kavramlarına değinildikten sonra modern mimarinin ortaya çıkışı ve modern mimarlık hareketi ve toplu konut yapıları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, İran’da modernleşme sürecine odaklanılmıştır. Kaçar döneminden başlayarak I.Pehlevi ve II.Pehlevi döneminde modernleşme yaklaşımları bu bölümde tartışılmıştır.

Dördüncü bölümde, Tahran'da modernleşme süreci araştırılmış, Tahran'ın tarihçesi, kentsel gelişim süreci ve yasal-yönetsel mevzuattan söz edilmiştir. II. Pehlevi döneminin mimarlık ortamı, meslek örgütleri, mimarlık dergileri ve mimarlık eğitimi üzerinde durulmuş, dönemde kadın mimarlar üzerinde modernleşmenin etkisi araştırılmıştır. Ayrıca, Pehlevi Vakfı ve uygulamaları açıklanmıştır. Bu bölümde modernleşmenin toplumsal yapı üzerindeki etkisi kadın imgesi ve konut yapıları üzerinden tartışılmıştır.

Beşinci bölümde, II. Pehlevi döneminde Tahran’da modernleşme; kamu yapıları, sivil mimarlık yapıları (müstakil konutlar, çok katlı konutlar, toplu konutlar, kültür ve sanat

yapıları, eğitim yapıları) ve dini yapı örnekleri üzerinden ele alınmıştır. Her bir örnek mimari açıdan ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Altıncı bölümde, Tahran'da II. Pehlevi döneminde inşa edilmiş olan üç toplu konut yerleşimi (ASP Kuleleri, Eskan Kuleleri ve Ekbatan Kompleksi) ele alınmıştır. Bu üç yerleşim yakın çevre ilişkileri, plan kararları, malzeme ve strüktür özellikleri, yapısal yenilikleri, tasarım ve biçim kararları açısından incelenmiştir.

Tezin sonuç bölümünde elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

1.3. Tezin Yöntemi

Tez kapsamında nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. İran'ın modern dönem mimarlığına ilişkin kapsamlı literatür araştırmaları yapılmış, dönem dergileri, gündelik gazeteler ve mimari yayınlar araştırmanın teorik çerçevesine ve bölümlere dayanak oluşturmak üzere incelenmiştir. II. Pehlevi döneminin modernleşme süreci, modern mimarlık ortamı ve önemli mimarları hakkında bilgi edinmek için birçok kitap, tez ve makale taranmış, ve mimarlık ve toplu konutlar ile ilgili kanunlar ve yasalar incelenmiştir. Tahran`da II. Pehlevi döneminde inşa edilmiş önemli yapılar ve önemli mimarlar yapılan literatür araştırması sonucunda belirlenmiş, ve değerlendirmeye alınmıştır. ASP Kuleleri, Eskan Kuleleri, Ekbatan Kompleksı değerlendirmesi ilgili fotoğraflarla zenginleştirilmiştir.

Tez kapsamında yapılan tüm araştırmalar anlaşılır olması açısından tablolara aktarılmış, tabloların ilgili bölümlerde yer alması sağlanmıştır.

1.4. Tezin Sınırlılıkları

Tez çalışması bir belgeleme çalışması olarak kugulanmasına ragmen, İran'daki gergin siyasi ortam nedeniyle Tahran'a gitmek ve örnek yerleşimlerin projelerine erişmek ve fotoğraflarını çekmek mümkün olmamıştır. Bu nedenle II. Pehlevi döneminin dergilerine ve gazetelerine ulaşılarak literatür taraması yapılarak tez geliştirilmiştir. Behjat Abad Kompleksi ve Saman Kuleleri II. Pehlevi döneminin ilk toplu konut yapıları arasında yer almakla birlikte sadece konut olarak hizmet vermeleri, kullancıların birlikte yaşama ihtiyaçlarını karşılamıyor olmaları ve kentsel kullanım olanaklarına sahip olmamaları nedeniyle tez kapsamında sınırlı ele alınmışlardır.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Modern terimi, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana genellikle avangard, radikal, ilerici ve hatta devrimci bir harekete atıfta bulunmak için kullanılmıştır. Modernizm, bir dönemi, stili, türü veya bunların kombinasyonunu karakterize eder. Ancak Etimoloji açısından kelime olarak kökeni Latince "mevcut" anlamına gelen "Modo" kelimesinden gelmektedir ve çeşitli tanımlamalar içermektedir. Örneğin, 5. yüzyılın sonlarında, edebiyatta Roma geçmişine ve modern döneme karşı Hıristiyan bugünü ile ilgili Latince "modernus", 16. yüzyıldan itibaren tanımlanmakla birlikte, günümüzde bu anlam değişmiştir. Sanatsal bir terim olarak modernizm, Dışavurumculuk, İmgecilik, Sürrealizm, Fütürizm, Dadaizm, Biçimcilik ve İzlenimcilik başlıkları altında hızla gelişen birçok avangart üslubu bünyesinde barındırmaktadır. Modernizm, bir nesnenin işlevine göre var olduğunu öne sürer. Bu fikre göre "ev", "içinde yaşanılan bir makine", şiir ise "kelimelerden oluşan bir makine" dir. [1]

2.1. Modernleşme

Modernleşme kavramı son yüzyılda sosyal bilimlerin sıklıkla üzerinde durduğu kavramlardan birisidir. Bunun bir çok nedeni olsa da en önemlisi modernleşme eğilimleridir. Bu eğilimler, modernleşmenin Batı Avrupa'da etkili fiziksel bir süreç olarak ortaya çıktığını 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılda, dünyanın diğer bölgelerine doğru hareket ettiğini savunmaktadır [2].

Luo Rongqu, "Modernizasyon Üzerine Yeni Bir Tez" adlı kitabında, modernleşmenin anlamı üzerine farklı bilim adamlarının bakış açılarını dört kategoride sınıflandırır:

1. Modernleşme, modern kapitalizmin gelişmesinden sonra, ekonomik olarak geri kalmış ülkelerin, teknolojik devrim yoluyla, ekonomik ve teknolojik olarak dünyanın ileri ülkelerini belirli uluslararası ilişkiler çerçevesinde yakaladıkları tarihsel bir süreçtir.
2. Modernleşme özünde sanayileşmedir. Daha doğrusu ekonomik olarak geri kalmış bir ülke tarafından sanayileşmenin gelişme sürecidir.
3. Modernleşme, doğa bilimlerindeki devrimden bu yana insanlığın ani değişimlerinin süreci ve genelleştirilmiş kategorizasyonudur.
4. Modernleşme temelde psikolojik tutumların, toplumsal değerlerin ve yaşam tarzlarının değişen sürecidir.

Bu dört bakış açısı birbiriyle çelişkili değildir. Aksine, birbirleriyle ilişkili ve tamamlayıcıdırlar [3]. Herhangi bir teorinin kurulmasının tarihsel bir arka planı vardır. Modernleşme teorisi, Ikinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı dünyasında yeni bir sosyal düşünce eğilimi göstermiş, öte yandan, 1950'lerde ve 1960'larda uluslararası siyasetin yeni yönlerini yansıtmıştır.

Modernleşme süreci Batı Avrupa toplumlarında ortaya çıkmıştır, ve yaygınlaşmıştır. Süreç 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yoğun bir şekilde Batı dışı toplumlara da yayılmış ve dolayısıyla modernleşmenin sosyal bilimlerle olan ilişkisi yoğunlaşmıştır. Ekonomistler ve sosyologlar belki de en çok modernleşme ile bağlantılı kavramları tanımlamak üzere uğraşmışlardır. Ancak bu kavramlar tarihçiler, siyaset bilimciler, sosyal antropologlar, coğrafyacılar ve diğerleri tarafından da çokça kullanılmaktadır. Başka bir deyişle modernleşme, anılan yüzyılda sosyal, siyasal, ekonomik, dini, geleneksel ve bilimsel alanlarda ortaya çıkmaya başlayan değişimlerin genel adı olarak kullanılmıştır [4].

2.2. Modernizm

Modernizm, gelenekselden yeniye bağlılık, yeni ortaya çıkana yerleşik ve geleneksel bir uyum veya bir düşünme tarzı olarak tanımlanabilir. Modernizm, gelenekten kopan bir tarzı tanımlamak için kullanılmıştır [5]. 19. yüzyıldan itibaren Batı büyük bir değişim sürecine girmiştir, toplumsal yapısı ve kurumları tamamen farklılaşmıştır. Ancak bu değişim kolay olmamış ve yaşanan zorlu geçiş Batı'da birçok soruna neden olmuştur. Sosyolojinin yardımını arayan Batı, bu şiddetli tarihsel deneyime geriye dönük bir isim vermiştir: Modernite [6]. Modernizm, kalkınmanın bilincine varan, modernite ve modernleşmeyi temel alarak gelecek hedeflerini belirleyen düşünsel dönüşüm ve projeyi ifade eder. Modernizm, 17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar sürekli gelişen, Batılı modernite anlayışını somutlaştıran, akla dayalı teorik bir ideolojidir. Bu açıdan modernizm, pozitivist bir modernite ve modernleşme süreci teorisidir. Bu modernizm ideolojisi, ortaya atılan Batı tipi modernleşme teorilerini doğrudan etkilemiştir. Dolayısıyla 'modernizm'in modernleşme sürecinde toplumu ve bireyi kontrol eden ve örgütleyen kurumsal bir ideoloji olduğu düşünülebilir [7].

Modernizm çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. örneğin Faulkner Peter'a göre modernizm, 20. yüzyılda ortaya çıkan tüm farklı sanat akımları anlamına gelmektedir. Faulkner, modernizmin bir isim kazanmasının zaman aldığı iddiasını desteklemek için Graham Hough'un “Image and Experience” adlı kitabına atıfta bulunmuştur. Hough Kenner ise kitabında, bu akımın 1910 ile İkinci Dünya Savaşı arasında İngiliz edebiyatında bir

devrim olduğunu, bundan bir asır önce ortaya çıkan Romantizme benzediğini, ancak belirli bir adının olmadığını idda etmektedir.

“Modernizm” kavramı mimarlık bağlamında 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır. “Modernizm”in gelişi ile rasyonel düşüncenin yeni normları ortaya çıkmıştır. “Modernizm” geleneksel olana karşıt bir seçenek olarak geçmiştir, hatta geleneksel olanın yanı başında ya da karşısında yer alarak değil, özellikle gelenekselin yerine inşa edilerek varlığını sürdürmüştür.

2.3. Modernite

Modernite, istemeden ve doğası gereği yeni olma durumunu ifade ederken, modernizm yeniyi eskiyle değiştirme ideolojisidir. Bu ideolojide yeni, eskiye tercih edilmektedir. Böylece modernizmde yeni talepler, gelenekler ve fikirler imalat, ekonomi ve toplum arasında yeni bir dizi ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Tersine, modernite, içsel olarak yapılan ve ihraç edilemeyen yeni bir tutum ve kozmolojiye dayanmaktadır [8].

Modernite konusunda görüşlerin çeşitliliği ve çelişkisi o kadar büyüktür ki mevcut paradokslar arasında bir sonuca varmak mümkün olmayabilir. Bazı teorisyenler modernliği çağdaş yaşamda olumlu bir eğilim olarak görürken, diğerleri eleştirel bakmaktadır. Modernite ile ilgili teoriler dört ana alana hitap eder: Rönesans, Dini Reform Hareketi, Aydınlanma ve Sanayi Devrimi. Modernite, Rönesans ve Sanayi Devrimi gibi konularla ilişkilendirilir ve sanayileşmenin başlangıcı olarak görülür. Modernite, aklın mitsel, dini ve ahlaki inançlar üzerindeki egemenliğinin çağıdır. Akılcılık ve işleri akıllı hale getirmeye çalışmak, toplumsal alışkanlıkları ve geleneksel inançları yıkmaktır.

Beşinci yüzyılda resmi olarak Hristiyanlığı kabul eden Roma'nın yeni devletini eski Pagan döneminden ayırmak için kullanılan 'Modern' kelimesi Latince 'Modernus' kelimesinden gelmektedir. Daha sonra Orta Çağ'dan yeni yüzyıllara geçen tamamen yeni bir Avrupa anlayışıyla yeniden doğuş sürecini anlatmak için kullanılan "modern" kavramı, tarihsel süreçte Batı'nın gelişim deneyimini yansıtmıştır. İlk kez Hegel tarafından kullanılan modern kelimesinin yer olarak sadece 'Avrupa Kıtası'nı kapsaması bunun bir göstergesidir. Bu 'öznel modern' kelimesinden türeyen 'modernite' terimi, Avrupa'da belirli bir tarihsel dönemde yaşanan büyük ve köklü değişimleri ifade etmekte ve bu dönemin farkını belirlemek için kullanılmaktadır. Bu anlamda modernitenin yeni bir yaşam anlayışı, düşünce ve anlayışta sadece Batı Avrupa'da ortaya çıkan entelektüel düzlemde yaratılmış bir değişim zihniyeti olduğu söylenebilir [7].

Modernitenin en önemli sorunlarından biri 18. yüzyıl aydınlanması dır. Modernite ve modernizm kelimeleri arasında sözcük farkı vardır. Moderniteyi çeşitli siyasi, sosyal, kültürel vb. alanlarda genel bir yaklaşım olarak ele alırsak, modernizm her biri için kendi manifestosu olan bir tür ideolojidir. Giddens ve Sutton'a göre modernite, 18. yüzyıl avrupa aydınlanması'ndan 1980'li yılların ortalarına kadar süren ve sekülerleşme, rasyonelleşme, demokratikleşme, bireyselleşme ve bilimsel düşüncenin gelişimi gibi unsurlarla karakterize edilen dönemdir [9]

2.4. Modern Mimarlık

Modernizm, her alanda geçmişle ve ondan hemen önce gelenlerle her zaman savaş halinde olmuştur. Bu dönemde yaşanan sosyal, bilimsel, endüstriyel ve teknolojik gelişmeden ve dönüşümden toplumlar büyük ölçüde etkilenmiştir.

Modernizm, Sanayi Devrimi'nden başlayarak sürekli teknik ilerlemeye yol açmıştır ve geleneksel inşaat yöntemlerine yeni boyutlar kazandırmıştır. Böylece modern mimari, yapılı çevrenin estetik anlayışına yeni yaklaşımlar getirmekte muazzam bir etkiye sahip olmuştur. Ancak modern mimarlık felsefesine yönelik çok sayıda eleştiri vardır ve makine çağı mimarisi fikri, yer duygusu eksikliğine ve kültürel kopukluklara yol açmıştır. Tadao Ando'ya göre modern mimarlık, gerçek hayattaki sorunları sayılarla ve ölçülebilir standartlarla çözme girişimidir ve sonuç olarak mimarlığın "süsleme" ve mitsel yönleri göz ardı edilmiştir. Bu nedenle Ando, çoğu zaman modern mimari ürünlerinin anlatacak hikayeleri olmadığını, sadece tamamen işlevsel olduklarını ve bizi büyüleyen mesajlar içermediğini düşünmektedir [10].

Norberg-Schulz ise, başlangıçtan itibaren modern mimarlığın bölgesel bir karaktere sahip olmayı amaçlamadığını, ancak "uluslararası" bir dil olmaya çalıştığını savunmuştur [11]. Bu, "yer kaybı", yerlerin karakterinin kaybına ve genel olarak yer kimliğinin kaybına yol açmıştır.

Modern mimarlığın doğuşu 19. yüzyılda Sanayi Devrimi ile başlamıştır. Modern mimari, basit doğrusal şekiller, sade dekore edilmemiş duvarlar, sade cepheler, çoğu zaman tasarımın temeli olarak basit çizgiler ve formlar kullanan donuk renkler ile karakterize edilmektedir. 'Biçim işlevi takip eder', 'amaca uygunluk', modern mimari ile ayrılmaz bir şekilde iç içe geçmiştir. Bu nedenle, modern mimarlık öncelikle mekanların işlevselliği ile ilgilenir ve form bundan kaynaklanır. Almanya'da modernizm Bauhaus ile ilişkilidir. Bauhaus 1919 yılında Walter Gropius tarafından kurulmuştur. Gropius'un amacı, teknoloji

ve sanatı uyumlu hale getirmek ve bunun sonucunda yeni nesil tasarımcıları ve mimarları tarihselciliği reddetmek ve modern hareketin yeni dogmasını kabul etmek için eğitmektir. Genel olarak Gropius, modern mimarinin ilkelerini yeniden keşfetmiş ve uluslararası bir stile dönüştürmüştür. Le Corbusier'in popüler özdeyişi, 'Ev, içinde yaşanan bir makinedir', makine estetiğinin modern mimari fikrini tamamen desteklediği işlevsellik, standardizasyon ve rasyonalizm için önemli bir kavram olduğunu göstermiştir. Bu özdeyiş, bir evin kavramsal olarak bir makineye benzediği ve bu nedenle, bir makinenin (bir araba gibi) imal edildiği şekilde inşa edilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Bu, inşaat için standartlaştırılmış prototiplerin üretimini ima eden standardizasyon kavramına yol açmıştır.

Modern mimarlık, farklı anlamlar taşıyabilen ve yoruma açık bir terim olarak bilinmektedir. Bazı çalışmalarda modern mimarlık, geçmişe tamamen karşı çıkan ve kentsel sorunlara çağdaş bir şekilde evrensel çözümler bulmayı öngören, çağın gerçeklerine uygun bir yaklaşım olarak ele alınmıştır [12]. Modern mimarlığın sadece üslup değil, aynı zamanda yapılı çevrenin sorunlarına cevap veren yöntemler üretme çabaları, 1928'de toplanan CIAM'in (Congrès Internationaux d'Architecture Moderne) La Sarraz Bildirgesi'nde belirginleşmiştir.

Mekanın ihtiyaçlarını karşılama motivasyonu, modern mimarlığın evriminde önemli bir rol oynamış olsa da, pratik deneylere ek olarak, Bauhaus Okulu bir eğitim sisteminde bir stil geliştirmede ve bina inşasında büyük öneme sahiptir. 1926 yılında Dessau'ya, 1932 yılında Berlin'e taşınan okul, 1933 yılında Nasyonal Sosyalist dalganın etkisiyle kapanana kadar tasarım, sanat ve mimarlık alanında teori ile pratiğe ve deneyselliğe dayanan eğitim programı çerçevesinde birçok öğrencinin, eğitimcinin, sanatçının ve mimarın dönemin estetik ve üretim kültürüne katkıda bulunmasına ortam hazırlamıştır [13]. Estetik açıdan modern mimarlık,

a) Erken modern mimarlık

b) Yüksek modern mimarlık olmak üzere iki ana döneme ayrılabilir. Erken modern mimarlığın estetik eğilimleri aşağıdaki gibi üç kategoride sınıflandırmıştır:

a. Teknik rasyonalizm veya rasyonalist eğilimler

b. Mimari biçimcilik veya biçimcilik eğilimleri

c. İşlevsel eğilimler

"Biçim işlevi takip eder" aforizması, erken modern çağda işlevselcilik ilkeleriyle kendine özgü hale gelen Sullivan tarafından ortaya konulmuştur. Ana özellikleri inşaat ve uygulama için mevcut olan yeni teknolojilerin ve amaca yönelik cam, beton, alüminyum ve çelik içeren yeni inşaat malzemelerinin mevcudiyetidir [14].

Modern mimarlık, yeni ve evrenseldir ve modern bir endüstriyel topluma uygun inşaat kavramlarına dayanmaktadır, Soyut formu kullanır ve saf mimariye yönelir. Modern mimarlık genellikle işlevsellik kavramına her şeyden önce etkinlik ve verimliliğe dikkat etmektedir. Hatta modernizmin kapitalist yönetimin gücünün kölesi olduğuna ve mimariyi feda ettiğine inanmaktadır, bu da formların ihtiyaçlardan ve az sayıda kaynaktan mantıklı bir şekilde ortaya çıkacağı anlamına gelmektedir.

2.5. Modern Dönem Toplu Konut Yapıları

19. yüzyıl boyunca Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde akademik mimari, geleneksel ve tarihi tasarım unsurlarını reddetmiş ve kendisini “endüstri” ve “ticaret” hizmetine adamıştır. Bu nedenle, Wright, Gropius ve Mies van der Rohe gibi bazı mimarların çalışmaları yeni malzemeleri, yeni ev yapım yöntemlerini ve yeni mobilyaları test etmek için bir başlangıç noktası olmuştur. Yeni mimari, bu mimarinin uygulanmasına paralel olarak yeni malzeme ve mobilyaların da denenmesine olanak sağlamış ve böylece birçok yeni malzeme ve mobilya ortaya çıkmıştır. Almanya'da Bauhaus tarafından Walter Gropius öncülüğünde düzenlenen 1923 Uluslararası Mimarlık Sergisi, konut konusuyla ilgili ilk uygulamalı sergidir. Sonrasında 1927 yılında “deneysel konut kolonisi” ile ilişkili Stuttgart Werkbund Sergisi kurulmuştur. Son on yılın konutunu yeni bir biçime doğru iyileştirmeyi taahhüt eden önemli bir sergidir ve Mies Van der Rohe'nin bu sergiyi organize etmekte yönetici rolü olmuştur.

Şekil 2.1. Konut, Mies Van der Rohe, 1927, Stuttgart Sergisi [1]

Karel Teige (2002), “Minimum konut” ta modern mimarlık programını, önceki konut tiplerinden daha gelişmiş yeni bir konut tipine işaret etmek olarak açıklamıştır. Avangard mimarlar, o dönemde süregelen “konut krizi” nin tüm ayrıntılarına cevap verecek yeni bir

konut formu olarak minimum konut için minimum alan ve maksimum yaşanabilirliği seçmişlerdir. 1929 yılında Almanya'nın Frankfurt kentinde düzenlenen Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi` (CIAM)` nde “minimum konut” kaygısıyla konut sorununa değinmiş ve programında “toplu konut” un önemini tartışmıştır.

Ondokuzuncu yüzyılın sonlarında, kırsaldan kente olan büyük göç, şehirlerde konut sıkıntısı yaratmıştır ve bu da izinsiz konut yapımına yol açmıştır. O dönemde modern mimarlığın temel sorunu, kentlerde biriken bu nüfusu barındırmaktır. Savaş sonrası yıkılan kentleri yeniden inşa etmek için hızlı, ekonomik, yeni üretim yöntem ve teknolojilerinden yararlanan toplu konutlar üretimi ise modern mimarlığın yeni alanıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın yıktığı şehirleri yeniden inşa etmek amacıyla üretilmeye başlanan yüksek katlı ve yoğun toplu konutlar ise yeni dönemin sonuçlarıdır [16].

Avrupa'da toplu konut yaşamı Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yayılmaya başlamıştır. Hükümetlerin desteğiyle işçiler, memurlar ve çalışanlar için büyük konut projeleri gerçekleşmiştir. Amerika Birleşik Devletleri`nde ise bu süreç, tüm eyalet hükümetlerinin düşük gelirli ailelere konut sağlamak için kredi ve destek sağladığı 1937'de konut yasasının kabul edilmesiyle hızlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce İtalya ve Almanya'da birçok konut, özellikle işçiler için apartmanlar inşa edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında artan bina maliyetleri, nüfus hareketleri ve büyük şehirlerde çalışan sayısındaki artış nedeniyle kiralık konut talebi de yükselmiştir ve buna bağlı olarak toplu konut inşaatları artmıştır [17]. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki konut ihtiyacına bağlı olarak tüm binanın ön imalatına başlanmıştır. Bu durum, tüm yapı sistemlerinin endüstrisinin sanayileşmesine ve konut için yeni yaklaşımların geliştirilmesine yol açmıştır. İskelet sistemi, kat planı değişikliğine, hızlı inşaata, kuru montaja ve kolay taşımaya olanak tanımaktadır.

Ancak büyük vaatlerle ve büyük umutlarla 1954 yılında tamamlanan Pruitt-Igoe, 15 Temmuz 1972 tarihinde dinamitle yıkılmıştır. Minoru Yamasaki tarafından tasarlanan kompleks, 57 dönüm üzerine inşa edilmiş olup 11 katlı 33 binada 13.000 kişiyi barındırmaktadır. 1977 yılında Charles Jencks, modern mimarinin öldüğünü ve bu yıkımla birlikte postmodern çağın başladığını ilan etmiş ve bu kabul gören bir yaklaşım olmuştur. Pruitt-Igoe'nin tamamlandığı 1954 yılı, nüfus artışının yüksek olduğuna inanılan yılları simgelemektedir. Ancak 1950'li yılların sonunda beyaz nüfus ve ticari alanların banliyölere taşınmasıyla doluluk oranları kademeli olarak düşmeye başlamıştır. Her türlü yasadışı faaliyetin yapıldığı, uyuşturucu kaçakçılığı ve çok sayıda silahların ateşlendiği, güvensiz bir bölge olmaya başlayan Pruitt-Igoe’da teknik pek çok sorun vardır. Dönemin mimarlık

dergileri ve günlük gazeteleri aynı zamanda bu yapıların bir anlamda mitleşmesini sağlamıştır. Jenks'in "modern mimarinin ölüm saati"ni binanın dinamitine atfetmesi yeterince dikkat çekicidir. Böylece konu birdenbire Pruitt-Ego'dan mimariye ve ardından modern mimarlık sorununa kaymıştır. [18]

3. İRAN`DA MODERNLEŞME SÜRECI

İran`da modernleşme süreci Kaçar döneminden başlamaktadır, ve Abbas Mirza (Kaçar veliahtı) ve Amir Kabir tarafından gerçekleştirilmiştir. Abbas Mirza, öğrencilerin eğitim için yurt dışına gönderilmesine sponsor olmuştur ve modern batı kitaplarının tercümesini isteyen ilk kişidir. Birçok kişi onun İran modernleşme hareketinin kurucusu olduğuna inanmaktadır. Amir Kabir ise önemli bir reformist figür olarak bilinmektedir. Batılı modern bilimlere yaklaşımı Abbas Mirza'nınkine benzemektedir. Dar al-Fonun'u kurmuş ve İranlı öğrencilere Batı bilimlerini öğretmek için Fransız, İtalyan ve Avusturyalı eğitmenler istihdam etmiştir. İran'da matbaaların ilk kurucusudur. Batı endüstrisini geliştirmek esas hedefi olmuştur [18].

I. Pehlevi döneminde ise Rıza Şah'ın İran'ın modernleşmesinde büyük etkisi olmuştur. Rıza Şah tarafından oluşturulan modern hükümet, toplumsal kontrolü derinleştirmek için çeşitli yöntemler kullanmıştır. Örneğin, zorunlu askerlik hizmetine geçilmiş, ayrıca kimlik ve soy adı alma askerlikle birlikte zorunlu tutulmuş, soyluluk unvanları kaldırılmıştır.

Dönemde, İran sosyal ve siyasal açıdan dikkate değer reformlar ve değişiklikler geçirmiştir. Yeni devletin amacı, İran'ın geleneksel toplumunu dönüştürmek ve modern hayata geçirmektir. Ülkenin kalkınması ve ilerleme kaydedilmesi için yetkililer, kentsel altyapı sistemlerinin dönüşümü ile birlikte İran'ın sosyal yapısına ilişkin yeni önlemler almıştır. Modern yaşam açısından yeni kavramlar ortaya çıkmış ve özel ve kamusal yaşam birçok yönden değişmiştir. Pamela Karimi'nin modernleşme stratejisinin uygulanması sırasında belirttiği gibi, ev ve içindekiler reformcuların, her kesimden entelektüelin ve reklamcıların ilgi odağı haline gelmiştir [19].

Kadınların başörtüsü olmadan dışarı çıkması kolaylaşmış ve 1936'da kadınların kamusal alanda başörtüsü takmasını tamamen yasaklayan Tesettür Yasası kabul edilmiştir. Ayrıca, yayınlar özellikle kadın dergileri, insanların hayatında kendi alanlarını oluşturmuştur. Kadın basını, modern kadın kimliğinin oluşumunda medyanın etkili işlevine ilişkin yeni kavramların ortaya çıkmasıyla uyumlu olarak 20. yüzyılın başlarında ülkenin sosyal gelişmesinde önemli rol oynamıştır. 1912'de Shukufeh Dergisi`nden bu durum açıkça anlaşılabilir.

Hiçbir krallık, bir gazete aracılığı olmaksızın medeniyet ve ilerleme çemberine giremez. Fikirleri, belagati ve konuşmayı teşvik eden ve bize yaşam biçimlerini ve zengin eğitim özelliklerini tanıtan gazetedir. Biz İranlı kadınlar, ilerleme çemberine adım atmak istiyoruz [20].

II. Pehlevi döneminde ise Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi gibi modern eğitim kurumlarının kurulması, özellikle mimarlık ortamını değiştirmiş, modern Batı mimarisi teşvik edilmiştir [21]. Ayrıca, yayınlar; radyo, sinema ve TV kanalları aracılığıyla, yeni eğlence biçimleri ve yeni gelenekler yaygınlaşmıştır.

3.1. Kaçar Dönemi (1789-1925)

İran, 1935 yılına kadar Batı'da Pers olarak bilinmektedir. 4000 yıldan fazla bir tarihe sahip olan geniş bir imparatorluktur. İran, kuruluşundan bu yana, Ahamenişler (MÖ 500-330), Sasaniler (MS 226-650) ve Safeviler (1500-1722) gibi bir dizi büyük hanedanlığa tanık olmuştur. Kaçarlar; başkentlerini Tahran'da kurmuşlardır. İran'da modernitenin başlangıçı, 19. yüzyılda hem Rusların hem de İngilizlerin büyük askeri saldırları nedeniyle gerçekleşmiştir [22]. Kaçarlar dönemindeki ilk büyük modernleşme hamlesi, Azerbaycan valisi olan Veliaht Abbas Mirza tarafından yönetilmiştir. Abbas Mirza, Osmanlı İmparatorluğu'nda Sultan III. Selim tarafından yürütülen askeri reformu örnek alan Nizam-ı Cedid'i (Yeni Düzen) Azerbaycan'da geliştirmiştir. Nizam-ı Cedid, İran'ın 1813'teki Gülistan Antlaşması ve İran'ın askeri yenilgisiyle sona eren 1. Rus-İran Savaşı'ndaki tecrübesi bağlamında kurulmuştur. Abbas Mirza'nın Kaçar ordusunu modernize etme girişiminin önemli bir sonucu olmuş: İran'da ilk kez Avrupa'ya öğrenci gönderilmiştir [22].

İkinci büyük modernizasyon hamlesi, Amir Kabir olarak bilinen Mirza Muhammed Taki Han Farahani tarafından başlatılmıştır. Amir Kabir orduyu canlandırmaya yardım etmiş ve orduyu beslemek ve ithalatı kesmek için 15 fabrika açmıştır: bunlar; top, hafif silah, üniforma, apolet ve nişan, yün, kumaş, patiska, araba, semaver, kağıt, dökme demir, kurşun, bakır ve şekerdir. Ülkenin ilk resmi gazetesini kurmuş, ve en önemlisi, ülkenin ilk laik lisesi olan Dar al-Funun'u inşa etmiştir. Dar al-Funun öğrencilerinin çoğu varlıklı ailelerdendir, okulda yabancı dil, siyaset bilimi, mühendislik, tarım, maden bilimi, tıp, veterinerlik, askeri bilimler ve bando müziği dersleri sürdürülmekte, yabancı dil, siyaset bilimi, mühendislik, ziraat, madencilik, tıp, veterinerlik, askerlik bilimi ve grup müziği kursları düzenlenmektedir. Ancak, Amir Kabir, 1851'de Başbakanlık görevinden alınmış ve kısa süre sonra öldürülmüştür. Gelecekle ilgili planları bir kenara atılmış ve sanayi fabrikaları, ağır yatırımlara rağmen yok olmaya terk edilmiştir. 19. yüzyılda devlet önderliğindeki modernleşmeye yönelik son girişim bu olmuştur [22].

Naser al-Din Shah'ın 1873'teki Avrupa turu da onu, Avrupa'daki siyasi oluşumlar ve meşruiyetin nasıl sağlandığı hakkında bilgilendirmiştir. Naser al-Din Shah döneminde “iki

askeri kolej - biri askeri meseleler ve biri bilimsel konular için iki resmi dergi - bir çeviri okulu ve yeni bir hükümet matbaası kurulmuştur. İranlıların Avrupa kültürüne maruz kalması hem edebiyat hem de öğrencilerin Avrupa'ya seyahatleri yoluyla gelişmiştir. Bu, seçkinler arasındaki, İran'ı modernize etme dürtüsünde önemli bir rol oynamıştır. İran'da modernleşme hem bir savunma taktiği hem de Avrupalıları, yani Fransızları ve İngilizleri taklit etme arzusudur [22].

Sonuç olarak, 19. yüzyıl, modern İran tarihinde son derece önemlidir. İran, bu dönemde bazı Batı ülkelerinde sürmekte olan modernleşme sürecinin farkına varmış, bu durum İran ve Batı toplumları arasındaki temasın artmasına ve hem halk hem de hükümet tarafından değişim ve gelişme ihtiyacının farkına varılmasına neden olmuştur. Bu dönem boyunca çeşitli hükümet ve sivil toplum kuruluşları tarafından İran'a modernleşme getirmek için bir dizi girişim olmuştur.

3.2. I. Pehlevi Dönemi (1925-1941)

Bu dönemde, ülkenin sanayileşmesi başlamış karayolu ve demiryolu ağları inşa edilmiştir. Batılı mimarlardan ilk kez modern binalar tasarlamaları istenmiş ve yeniden inşa planları hızla gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, birçok şehrin geleneksel kurgusu çarpıcı biçimde değişmiştir. Bu dönemde fabrikalar, devlet daireleri ve üniversiteler gibi yeni yapılar ile çelik, çimento ve cam gibi yeni yapı malzemeleri de kullanılmaktadır. Yeni inşaat teknikleri, Avrupa ve İran kökenli çeşitli tarzları veya eğilimleri beraberinde getirmiştir [21].

I. Pehlevi dönemi reformları, devletin kapasitesini artırmak için modernleşme sürecini yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Rıza Şah modern bir ordu kurmuştur, ordunun modernleşmesi toplumun diğer kesimlerinde veya diğer alanlarında modernleşmenin yolunu açmış askeri teşkilat ve subay mektebi kurarak bu süreci devam ettirmiştir, İran'da yeni orta sınıfın büyümesine katkıda bulunan ve modernleşme sürecinin taşıyıcıları olan subay sınıfı, toplumsal değişim alanında etkilidir. Mali kaynakları ve petrol gelirlerini çoğaltmak, İranlı subay sayısını artırmak, askere alma sistemine hizmet etmek, yeni silahlar ve yeni eğitimler satın almak ve yeni teşkilat bağlarını bölmek, hepsi ordunun üstünlüğünü ve Rıza Şah'ın toplum üzerindeki mutlak gücünü tesis etmiştir [23].

İran'da I. Pehlevi hükümetinin politikaları çerçevesinde uygulanan en kapsamlı tedbirlerden biri eğitim alanında renovasyondur. 1926 yıldan itibaren eğitim sistemi önemli ölçüde değişmiş, bu süre zarfında din adamlarının gözetiminde yeni okulların açılmasıyla

eski okullar kapatılmıştır. 1929 yılında öğretmen yetiştirmek için ilköğretim okulları açılmıştır.

Aynı yıl yurt dışına öğrenci gönderilmeye başladığı görülmektedir. Bu öğrenciler çoğunlukla Fransa, İngiltere, Almanya, İsviçre ve Belçika'ya gönderilmiş ve bu da toplumun sosyal ve kültürel gelenekleri üzerinde etkili olmuştur [23].

1926'da I. Pehlevi Ordusu (Sepah) adlı ilk İran bankası kurulmuştur. Ancak, banka sadece Harbiye Nezareti ve Ordu ile sınırlıdır. Sonunda, 1929'da hükümet ulusal bankayı kurmuş, ve 1933'te Ulusal Banka'nın ilk banknotu basılmıştır. 1935 yılının sonunda üniversite yasasının onaylanması ile Tahran Üniversitesi`nin inşaatına başlanmış ve o zamana kadar kurulmuş olan tüm lise ve kolejler bu yapının içine alınmıştır. Bu dönemde İran ekonomisinde petrol gelirleri önemlidir. 1922-1942 yılları arasında ana ihraç ürünü olan petrol, Rıza Şah'ın sanayi ve modernizasyon programları için gerekli olan döviz kredilerinin sağlanmasında büyük rol oynamıştır. 1942'de modern fabrikaların sayısı 346'dır.

I.Pehlevi dönemi modernleşmesinin özelliklerinden biri, dili düzeltmesi ve Farsça'yı özellikle Arapça olmak üzere ödünç alınmış yabancı kelimelerden arındırmaya çalışmasıdır. Bu amaçla 1936'da İran Diller Akademisi kurulmuştur. Bu dönemde kadınlar ev dışında eğitim ve iş aramaya teşvik edilmiştir. Kadınların uyanış projesi, her ikisinin de modern bir evde yaşaması beklenen özgürleşmiş İranlı kadın ve aydınlanmış bir ev kadını kavramlarını yaratmıştır [24].

3.3. II. Pehlevi Dönemi (1941-1979)

Rıza Şah'ın en büyük çocuğu, Muhammed Rıza Pehlevi 1941'de iktidara gelmiştir. Ülkede o yıldan 1953'e kadar siyasi koşullar nedeniyle sınırlı bir gelişme yaşanmıştır. 1953'ten sonra ve özellikle 1969'dan 1979'a kadar, petrol gelirlerinin atmasıyla ekonomi, eğitim, sağlık ve tıpta önemli adımlar atılmıştır. Hükümet politikalarının ekonomik sonuçları nedeniyle, kalkınma yatırımla eş değer hale gelmiştir. Mimarlık alanında ise, Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi gibi modern eğitim kurumlarının kurulması, modern Batı mimarisi tarzını teşvik etmiştir [21].

II. Pehlevi döneminde hükümet, modern hareketin bir parçası olarak iki temel amacı olan bir strateji benimsemiştir. İlk amaç, İran'ın Satari öncesi, Celal, İslam kültürünü canlandırmak ve “kadim köklerimize dönüş” fikrini teşvik etmektir. Örneğin, Muhammed Rıza kendisini Cyrus'un (İran İmparatorluğu'nun MÖ 500'deki en ünlü kralı) varisi olarak

adlandırmıştır. İran takvimini Hicri Şemsi den İmparatorluğa çevirmiştir. İkinci amaç ise, Batılılaşmayı teşvik etmektir.

Bu dönemde kadınların devlet kurumlarında çalışmasına, hukuk ve tıp fakültesine gitmesine ve araba kullanmasına izin verilmiştir. Bazı orta sınıf kadınlar başörtüsü takmadan dışarı çıkmaya başlamıştır. Kadınların çalışma alanlarında ve kamusal alanlardaki varlığı, Tahran'ın çehresini erkek egemen bir şehirden, en azından kadınları daha önce olduğundan daha görünür kılan bir şehir haline getirmiştir. Şehir manzarasının dönüşümü sosyal hayatı önemli ölçüde etkileyen bir unsurdur. Tahran'da Batı odaklı yeni bir tüketim tarzı ortaya çıkmaya başlamış ve bol miktarda Batılı kültürel ürün, özellikle Batı yaşam tarzına sahip şehirlerde İran halkına tanıtılmıştır. Yayınlar, radio ve TV kanalları aracılığıyla yeni eğlence biçimleri ve yeni gelenekler yaygınlaşmıştır. TV ve radyo programlarının büyük bir kısmı Batılı ürünlerin reklamına ayrılmıştır. Hükümet tarafından kontrol edilen kitle iletişim araçları, "Amerikan tarzı yarışmalar" ve "en son kozmetikler, elbiseler ve Hollywood dedikodularını" içeren dergilerin yanı sıra tiyatro ve televizyon programcılığına hakim olan Amerikan ve Avrupa şov ve filmlerini içermektedir [25].

4. TAHRAN'DA MODERNLEŞME SÜRECİ VE MİMARLIK ORTAMI

Yaklaşık yedi milyonluk nüfusuyla Tahran, dünyanın en kalabalık şehirlerinden biridir. Tahran'da ilk büyük ölçekli şehir planlama çalışması, 1553'te bir çarşı inşasıyla gerçekleştirilmiştir. Başkent olduktan sonra şehirde; saraylılar ve askerler çoğalmıştır. Önsekizinci yüzyılın sonundaki 15.000 nüfuslu Tahran, 1860'larda 10 kat büyümüştür. Ülkenin İngiltere ve Rusya ile olan savaşlarda aldığı askeri yenilgiler, başkente de yayılan bir reform sürecini doğurmuştur. Bu nedenle, Tahran'daki ikinci büyük ölçekli şehir planlama çalışması, büyümeyi sağlamak ve modernizasyon ve reformu tanıtmak için yapılmıştır. 1868'de başlayan ve 12 yıl süren, savunma değerinden çok büyüme yönetimi ve vergi tahsilatı için daha yararlı olan 12 kapılı altıgen şeklinde yeni şehir duvarları inşa edilmiştir. Başkent olarak seçilmek ; yeni bir merkez meydanını, yeni caddeleri, bir bankayı, bir teknoloji enstitüsünü, bir hastaneyi, bir telgrafhaneyi, otelleri ve Avrupa tarzı dükkanları içeren dönüşümler başlatmıştır. Bir İngiliz gözlemciye göre, Tahran için bu durum "iki yönlü rönesans" anlamına gelmektedir. Birinci dünya savaşından sonra iktidara gelen Pehlevi hanedanı vurgusu ise idari merkezileşme, ordunun modernizasyonu, bürokrasinin genişlemesi, ulaşım sisteminin geliştirilmesine yansıyan laiklik ve milliyetçilik üzerinedir [26]. Rıza Şah Pehlevi, Tahran'ın geleneksel bir İran-İslam kentinden modern bir başkente dönüşmesini sağlamıştır. Rıza Şah, şehir ölçeğinde kamusal alanda başlayan ve evin özel alanına kadar sirayet eden hızlı bir değişim sürecini başlatmıştır. Geleneksel kentin üzerine geniş bulvarlar ve planlı kamusal alanlardan oluşan bir ağ yerleştirilmiştir. Modern malzemeler ve hem geleneksel hem de modern etkileri içeren çeşitli formlar kullanılmıştır. Kamu binaları ve anıtlar üzerinde yer alan, özellikle Ahameniş Dönemine ait İslam öncesi görüntüler, geçmişin ihtişamının yeniden uyanışını sembolize etmektedir [27].

Tahran'ın hızlı sanayileşmesine ve modernleşmesine, kentsel büyüme ve inşaat faaliyetleri eşlik etmiştir. Tahran'ın nüfusu 1956'da 1,7 milyonken 1960'ların ortalarında 2,7 milyona ulaşmıştır. Düzenleme eksikliği, şehir merkezinde ciddi bir tıkanıklığa ve daha varlıklı sınıfların kuzey banliyölerine göç etmesine neden olmuştur. Bu durum, kentsel alanların kalitesinin düşük olduğu ve daha yoksul bölgelerdeki sosyal altyapının sağlanmasının büyük ölçüde ihmal edildiği anlamına gelmektedir. Sonuç olarak, Tahran hem sosyal hem de mekansal olarak bölünmüş bir şehir haline gelmiştir: kuzeyde zengin orta sınıf, güneyde fakir işçi sınıfı bulunmaktadır [28].

Mimarlık eğitimi alanında, 1939 yılında kurulan Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi ciddi çalışmalara başlamıştır. Malzemeler ve yapı teknolojisi alanında tavrın değiştiği bu dönemde, iki faktör not edilebilir. Birincisi, modernist dış cephelerin ve iç bileşenlerin basit mimarisi ve ikincisi: hızlı ve ucuz inşaat ihtiyacı. Güzel Sanatlar Fakültesi'nin kuruluşundan sonra, 1960 yılında, İran Ulusal Üniversitesi'nde (Shahid Beheshti) ikinci mimarlık programı açılmıştır. Başlangıçtan itibaren, ulusal üniversitenin eğitim sistemine yurtdışından hocalar katılmıştır, Tahran Üniversitesi'nin Güzel Sanatlar Fakültesi`ndaki eğitim sürecinde önemli farklar görülmektedir. 1953-1963 yılları arası, Uluslararası tarzın ortaya çıkması ve yayılması ve mimaride teknolojinin gelişme yılları olarak kabul edilmektedir [29].

4.1. Tahran`ın Tarihçesi

Deniz seviyesinden ortalama 1500 m yükseklikteki Tahran, Alborz sıradağlarının güney yamaçlarında yer almaktadır. Tahran, ülkenin en yüksek zirvesi olan Damavand Dağı'nın eteğinde ve iki büyük ticaret yolunun kesiştiği yerde bulunan antik Ray kentinin dışında bir köy iken kentin Orta Çağ'daki düşüşüyle birlikte, duvarlarla çevrili bir pazar kasabası haline gelmiştir. 1785 yılında Pers İmparatorluğu'nun başkenti olmuş, bir asır içinde nüfusu 15 000'den 250 000'e çıkmış, 20. yüzyılın sonlarına doğru 6,5 milyona ulaşmıştır [26]. Bu hızlı kentleşmeyi yönetmek için Tahran Metropolü, büyük bir şehir olarak kabul edilen 22 bölgeye ayrılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İran'ın dört bir yanından Tahran'a göçler olmuştur. 1931-1941 yılları arasındaki nüfus artışıyla birlikte devlet bankaları, yeni göçmenleri doğrudan Tahran'daki yeni mahallelere yerleştirmek için yatırım destekleri vermiştir. Tahran'ın kentsel topluluğu, ülkenin genel imajını yansıtan bir göçmen nüfusa sahiptir. Nitekim İran; Kürtler, Larslar, Azeriler, Türkmenler, Araplar, Beluçlar ve Ermenilerle çok etnikli ve çok dilli bir yapıya sahiptir.

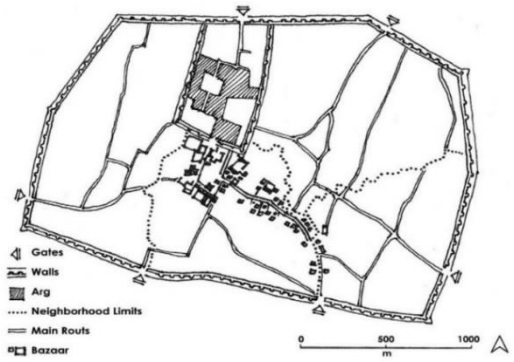
Kraliyet ailesinin Tahran'ın kuzeyindeki Niavaran Sarayı'na taşınmasıyla birlikte birçok zengin ve kraliyete yakın aile şehrin merkezindeki aristokrat evlerini terk ederek şehrin kuzeyine ve Shemiran'a taşınmıştır. Düşük gelirli ve geleneksel İslam kültürüne sahip olan kentin güney kesimi, kentsel tesisler, kültür ve eğlence merkezleri açısından yetersizdi. Böylece coğrafi kimlik kolaylıkla kültürel bir kimliğe dönüşmüştür [30].

Tahran, ekonomik faaliyet biçiminin en büyük konsantrasyonu ve ülkedeki en büyük pazarı olarak tanınmaktadır. Tahran'daki ekonomik ve demografik yoğunlaşmanın kökleri, İran'ın başkenti olduğu zamanlara kadar uzanmaktadır. On Dokuzuncu yüzyılın ortalarından

itibaren, çeşitli gelişmeler bu idari merkezin rolünü güçlendirmiştir. Uluslararası ticaret borsasına katılım yoluyla, İran, dünya pazarına çevresel bir ortak olarak girmiş ve bu da Tahran'a ülke ile dünyanın geri kalanı arasında arabulucu ve köprü rolü vermiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki gelişme, Tahran'ın merkeziliğinin ülkenin dört bir yanından sermaye ve emek çekmesini sağladığı ulusal bir pazarın oluşumu ve ulusal alanın birleşmesi olmuştur. Bu, özellikle I. Pehlevi hanedanının kurulmasından sonra Tahran'ı ulusal düzeyde daha güç haline getirmiştir. Tahran'daki ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşması, kısmen 1920'lerde ve 1930'larda I. Pehlevi döneminde başlamış ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da Tahran ve çevresinde büyük sanayi tesislerinin kurulmasına yol açmıştır. Tahran şehri, esasen son yüz yıldır yaratılmış modernist bir şehirdir. 19. yüzyıldan itibaren kentsel dönüşüm, kentin imajını geleneksel bir Ortadoğu kentinden modern bir kente doğru değiştirmiştir [26].

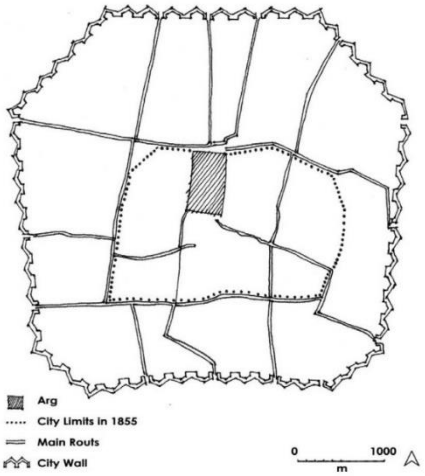
4.2. Tahran’da Planlama ve Kentsel Değişim

Tahran'ın 1855 yılındaki ilk imar planı geleneksel mekansal yapıyı vurgulamaktadır. Ancak mimari, yeni yaşam tarzını yansıtmak için kendine eklektik bir ifade bulmuştur. Yeni yaşam tarzında, geleneksel binaların içe dönük yönelimden, dışa dönük yönelime geçmiş oldukları görülmektedir.

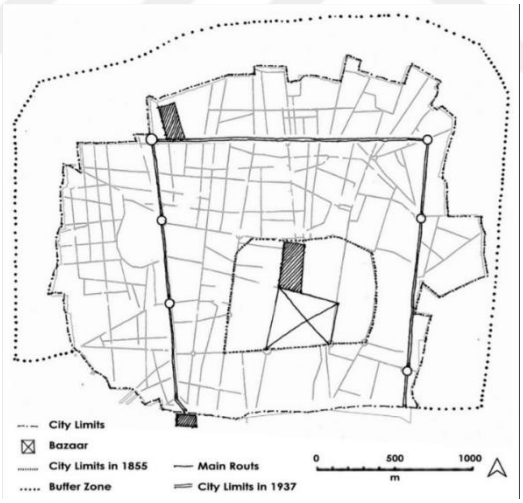
Şekil 4.1. 1855 yılında yapılan Tahran’ın ilk imar planı [29].

Tahran'daki ikinci imar planı Dar al-Funun gözetiminde gerçekleşmiştir. 1878 haritası, Avrupa'nın Rönesans şehirlerini taklit eden 19 km2'lik mükemmel bir sekizgen şeklinde yeni surları içermektedir.

Şekil 4.2. 1878 yılında yapılan Tahran'ın ikinci imar planı [29].

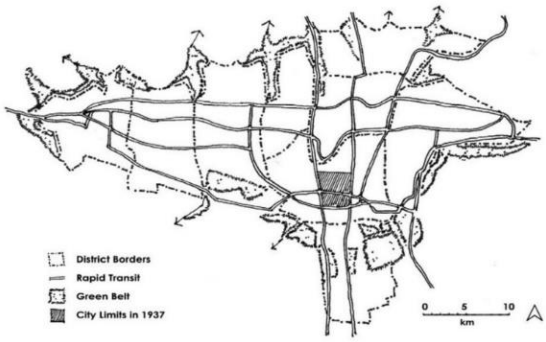
Tahran Üniversitesi, tren istasyonu ve elektrik santrali ile şehrin ana bölümünün dışında inşa edilmiştir. I.Pehlevi döneminde İran'daki modern şehir planlaması, altyapıyı geliştirmeye ve tamamen fiziksel planlamaya odaklanmıştır. 1937` deki yeni Tahran şehrinin planı, modernist planlama yaklaşımlarından güçlü bir şekilde etkilenmiştir. Ancak, II. Pehlevi döneminde, arazi düzenlemesi ve sosyoekonomik planlama da kentsel yönetim araçları olarak tanıtılmıştır [31].

Şekil 4.3. 1937 yılında yapılan Tahran imar planı [29].

Sanayi yatırımlarının birkaç bölgede yoğunlaşması ile birlikte başta Tahran olmak üzere bazı büyük illerin merkezlerinde düzensiz büyüme hızlanmıştır.

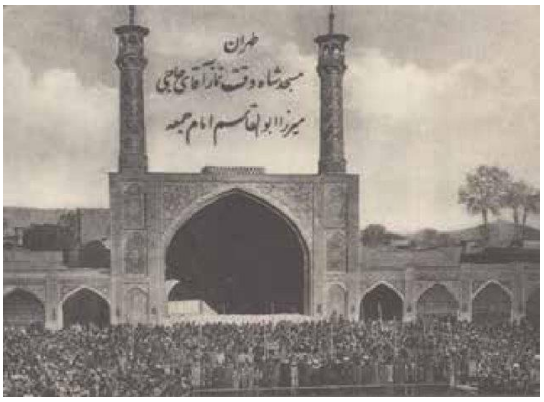
1968'in kapsamlı planı, nüfusun devam eden hızlı büyümesini öngörememiştir. Tahran'ın nüfusu 1976'da 4.59 milyona ulaşmıştır. Şehir içi nüfus artışı yavaşlarken, Tahran sınırları dışında yaşayan nüfus, toplam metropol nüfusunun yüzde 17'sinden yüzde 45'ine yükselmiştir [29].

Şekil 4.4. Tahran'ın 1968 yılında yapılan kapsamlı planı [29].

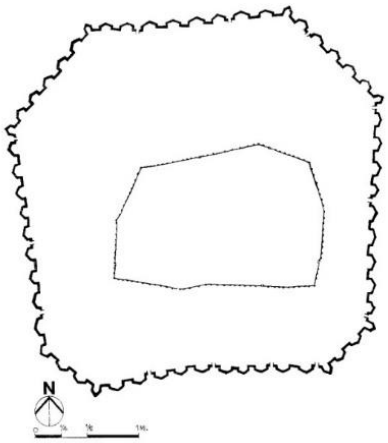
Tahran`da kentsel değişim

Safevilerden sonra Kaçar Hanedanı'nı (1789-1925) kuran Ağa Muhammed Han, Tahran'ı başkent ilan etmiştir. Bu tarihten sonra hızla gelişen şehir, günümüze kadar İran'ın başkenti olarak kalmıştır. Fateh Ali Shah şehrin, surların ötesine kuzeye doğru genişlemesini sağlamıştır. Tahran'da altı cami, dört medrese (İslam dini okulları), yaklaşık 150 hamam yapılmış ve kamu binalarının sayısı artırılmıştır. Fateh Ali Şah tarafından yaptırılan dini yapılardan en ünlüsü, başkenti Tahran'da 1808 ve 1813 yılları arasında inşa edilen Mescid-i Şah'tır [32].

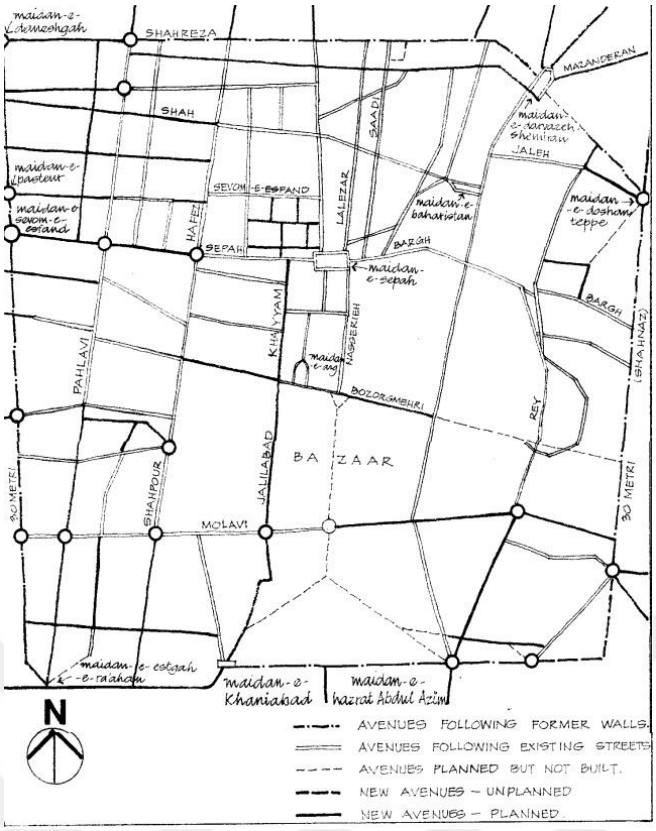
Şekil 4.5. Mescid- i Şah [31]

Tahran, hükümdarlığının bir bölümünde Fateh Ali Shah tarafından yaptırılan büyük inşaat projeleri ile önemli ölçüde gelişmiştir. Ancak saltanatının sonlarına doğru dikkatini başka yöne çevirerek Tahran için bir ihmal dönemine yol açmıştır.

Şekil 4.6. Tahran planı, 1553-1866 yılları arasında surların biçimindeki değişikliği göstermektedir [30]

Naser al- Din Şhah, 1873, 1878 ve 1889 yıllarında Avrupa'ya yaptığı üç seyahat sırasında elde ettiği bir Avrupa şehir tasarımı modelinden ilham almıştır. Naser al- Din Şah`ın döneminde, Fateh Ali Shah'ın Tahran'ını süsleyen müstahkem kerpiç duvarlarının yıkıldığı ve şehrin sınırlarının genişlediği görülmektedir. Yeni inşa edilen caddeler; Avrupa modelini açıkça hatırlatan, patikalarla çevrili, geniş, düz, asfalt kaplı, ağaçlıklıdır. 1882'de ana caddelerin çoğunda tramvay hatları vardır ve demiryolları inşa edilmiştir. 1894'te araç kullanımı yaygınlaşmıştır. Halkın çoğunluğu okuma yazma bilmese de Farsça sokak tabelaları konulmuş ve genellikle sokak isimleri yerine yer işaretleri kullanılarak yön verilmiştir [32].

Şekil 4.7. Tahran planı, ortogonal planlanan ve inşa edilen yolları ve geçitleri göstermektedir [30]

I.Pehlevi döneminde şehir için iki model benimsemiştir. Biri, 'Batılılaşma' ile eş anlamlı olduğu düşünülen, 'modernleşme'ye dayalı bir metropoldür. İlhamını, başta Atatürk'ün Türkiye'deki programları ve Baron Haussmann'ın Paris uygulamaları olmak üzere birçok kaynaktan almıştır. Buna göre Rıza Şah döneminde, şehre dayatılan, bazıları yoğun konut ve ticaret alanlarını ve hatta camileri kesen geometrik geniş, düz caddelerdir. Kavşaklarda meydanlar ve heykeller yaygınlaşmıştır. Rıza Şah, başta Batılılar olmak üzere dünyaya bir etki bırakmak ve İran'ın geri bir ülke olmadığını, ilerleme kaydettiğini ve şehirlerinin Batı şehirlerinde mevcut olan en fazla olanağa sahip olduğunu göstermek istemiştir. Bu fikirlerin planlanması ve uygulanmasına yardımcı olmak için yabancı danışmanlar getirilmiştir. Örneğin, Ekim 1922'de, bir ABD şehir planlama danışmanı ve bir ABD şehir planlama mühendisi, danışman olarak istihdam edilmiştir. Bu tavır, daha çok bir Avrupa şehrine benzemeye başlayan Tahran'ın morfolojisini kökten değiştirmiş ve 1941 Tahran'ı, 1921'deki Tahran'a hiç benzemez olmuştur. I. Pehlevi döneminde, İşadabad Sarayı, Kakh ve Pasteur caddelerindeki saray ve güneydoğu Tahran'da birkaç yeni saray inşa edilmiştir. Ayrıca Gülistan ve Niavaran Saraylarının yenilenmesi sağlanmıştır [32]. Fransız mimar Andre Godard yeni bir üniversite için modern binalar tasarlamakla

görevlendirilmiştir. Rıza Şah eski ve yoksul mahalleleri yenilemeyi istemiş, zenginlerin kuzeye göçünün devam etmesine izin verilmiş, bu da açıkça iki kutuplu bir şehirle sonuçlanmıştır. I.Pehlevi döneminin yeni mevzuatı, şehir yönetiminde değişiklikleri kolaylaştırmıştır.

Muhammed Rıza Şah bir yanda babasının milliyetçilik ve eski ihtişamın yeniden canlandırılması, diğer yanda hızlı Batılılaşma gibi ikili ideallerini sürdürmüş, ancak yöntemleri biraz farklı olmuştur. Babası gibi Muhammed Rıza Şah da İran şehirlerinin ultra modern tesislere sahip olmasını, en son teknolojileri kullanmasını ve Batı tasarımlarıyla biçimlenmesini istemiştir. Projelerin çoğu iddialı ve yüksek bütçelidir. Tahran'ın modern metrolarla dünya şehirleri arasına girmesini sağlamak için Fransız mühendisler, Tahran metrosu sistemini planlamakla sorumlu kılınmıştır. Beton, aynalı camlı binalar ve tamamen klimalı kuleler, çoğunlukla kuzey Tahran'ın peyzajının ortak özellikleri haline gelmiştir. Petrol satışlarından elde edilen veya yurt dışından borç verilen servetin, şehrin biçimini büyük ölçüde değiştirmek için kullanıldığı açıktır [32]. Bist-o-Chahar-e Esfand Meydanı bir tören meydanı olarak bilinmektedir. Meydana, Tahran Belediye Başkanı'nın İran'ı ziyarete gelen Charles de Gaulle gibi ünlü yabancı konukları karşılayıp karşılama metnini okuduktan sonra sembolik olarak altın anahtarını vereceği bir platform yapılmıştır. İran devriminden sonra Enqelab Meydanı olarak yeniden adlandırılan Bist-o-Chahar-e Esfand Meydanı, çekiciliği ve aydınlatma özellikleriyle modern şehrin başladığının habercisi olan noktadır. Batı eğitim sisteminin uygulanması, modern kentsel alanlar ve aydınlatma gibi Muhammed Rıza Şah'ın idealleri, şehrin girişinde somutlaştırılmıştır. Tahran, modern bir yönetimi temsil eden modern bir şehre dönmüştür. Şehirde her şey yenilenmiştir. Tahran'da “yeni bir model” şekillenmektedir. Tahran Üniversitesi öğrencileri modernleşen şehrin cazibe merkezlerinin bir parçası olmuştur. Modern mağazalar insanları satın almaya, tüketmeye ve kendilerini özel hissetmeye teşvik etmek için kurulmuştur. Bu mağazalar, yürüyen merdivenleri, çok katlı olmaları ve mimarileriyle bile modernleşme vaadinde bulunmaktadır. 1959” da Tahran'ın ulaşımının bir parçası olarak çift katlı otobüsler kullanmaya başlanmıştır. Bu otobüsler sadece Tahran'ın Shahreza Caddesi gibi geniş caddelerinde çalışmaktadır [34].

Şekil 4.8. İki katlı otobüsler [35]

4.2.1. Yasal Yönetsel Mevzuat

Geleneksel İran`in kurumsal bir yapısı veya belediye şirketi yoktur. 1913 yılına tarihlenen Belediyeler Yasası ile yasallaştırılan Belediye Şirketi'nin getirilmesi, Batı'dan ithal edilen bir fikirdir. Meclis, Batı ülkelerindeki belediyelerin sokak temizliği ve ekmek, et ve diğer ihtiyaçların makul fiyatlarla dağıtımını kontrol etmekle ilgilendikleri şeklindeki yanlış kanısıyla bu yasayı kabul etmiştir. Gerçekte kanun, belediye başkanları ve seçilmiş üyeler de dahil olmak üzere şehir planlarını güncellemesi gereken bölge ve şehir meclislerinin kurulmasını gerektirmiştir. 1930'da çıkarılan belediyeler kanunu ve belediye meclisleri tüzüğü il belediyelerinin yönetim ve gelir kaynaklarında reform yapılmıştır. Örneğin, 1964 tarihli kentsel yenileme yasası, verilecek tazminat türlerine odaklanmıştır. Başka bir örnek, 1933 tarihli cadde genişletme yasası olmuştur. I.Pehlevi döneminde Rıza Şah`ın gücü ve etkisi, yasaların nasıl geçirildiği ve gücün Tahran'da nasıl toplandığı ile açıktır. Geniş düz caddelerden oluşan bir ağ inşası, 1933 Sokak Genişletme Yasası ile desteklenmiş ve meşrulaştırılmıştır [32].

İran'ın geniş petrol rezervleri ve Sovyetler Birliği ile olan uzun sınırı, ülkeyi Amerikan ve Sovyet siyasi nüfuz alanlarının kesiştiği noktada konumlandırmaktadır. Bununla birlikte, Muhammed Rıza Şah'ın anti-komünist figürü, ülkeyi Amerikan kapitalist stratejisine daha güçlü bir şekilde entegre etmeye yol açmıştır. Muhammed Rıza Şah 1962'de bir reform programı başlamıştır, Program 'Enghelab-e Sefid-e Şah va Melat' ('Şahın ve Halkın Beyaz Devrimi') olarak bilinmektedir ve İran kırsalındaki yarı-feodal toprak ağası sınıfı ortadan kaldırmıştır. Aynı zamanda, özelleştirmeyi ve hızlı sanayileşmeye yönelik net bir önyargı ile kapitalist bir ekonominin telkin edilmesini teşvik etmiştir. Petrol gelirlerinin

katlanarak artmasıyla desteklenen bu modernizasyon politikası, 1960'ların ortalarından 1970'ler boyunca yüksek hızlı kentleşmeyi mümkün kılmış ve buna karşılık gelen kentsel yayılmayla birlikte Tahran'a kırsaldan göçe yol açmıştır. Tahran'ın hızlı nüfus artışına yanıt vermek için "Dördüncü Ulusal Stratejik Planı" (1967-72), uyarınca büyük ölçekli konut projelerinin inşa edilmesi başlamıştır.

Buna ek olarak, Sazman-e Barnameh va Budjeh (Planlama ve Finans Teşkilatı), 1965'te Tahran Belediyesi'nden şehrin gelişimi için bir ana plan hazırlamasını istemiştir; bu hedef, benzeri görülmemiş kentsel büyümeyi kontrol etmeyi amaçlamaktadır. Tahran şehrinin plansız büyümesi nedeniyle, konut eksikliği, eğitim ve sosyal yardım tesisi, elektrik, su ve telefon gibi kentsel tesislerin orantılı dağılımının imkansızlığı gibi birçok sorun ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, şubat 1965'te Program ve Bütçe Teşkilatı, Abdelaziz Farmanfarmaian'ı ve Victor Gruen'i kentsel gelişim konusunda danışmanları olarak atamış ve 25 yılda Tahran'ın kalkınması için kapsamlı bir plan hazırlamalarını istemiştir. [36]

Tahran'ın çok yönlü büyümesi nedeniyle, master planları 1969'den 1979'ye kadar yaklaşık kırk defa değişmiştir. Onaylanan planların kararlarından bazıları şunlardır:

- 1971 yılında "Başkentin Modernizasyonu" başlıklı programın ardından toplu konut yapılarının inşası başlamıştır.
- 1972 yılında Tahran Kalkınma Revizyon Planı hazırlanmıştır

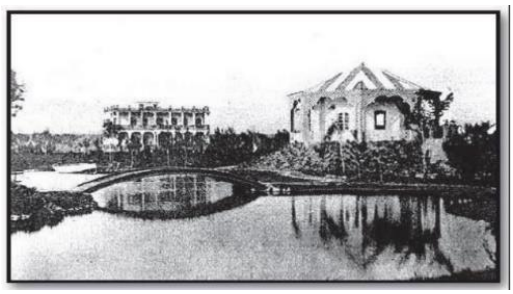
II. Pehlevi döneminin son on yılında Tahran'ın büyümesi nedeniyle, Shahestan Pehlevi projesi (başkentin kalbindeki en büyük kentsel gelişim kompleksi), Tahran'daki Ariyamehr İslam Merkezi projesi dahil olmak üzere büyük konut komplekslerinin projelendiirlmesi sağlanmış, ama projelerin hiçbiri uygulanmamıştır.

4.3. Tahran'da Mimarlık Ortamı

İran toplumunda ve yaşam biçiminde meydana gelen değişimler, mimaride dönüşümün önünü açmıştır. Uluslararası iletişimin daha iyi olması ile mimari faaliyetlerde teknik ve yapısal iyileştirmelerden yararlanma imkanı sağlanmıştır. Mimarlık her zaman sosyal, politik ve ekonomik değişimlere paralel olarak geliştiğinden, mimaride buna karşılık gelen değişimlerin zamanlamasını ve nedenlerini belirtmek gerekir [36]. Bu bağlamda, Tahran, başkent olması nedeniyle bu değişikliklerin çoğuna tanık olmuştur. 1916`da Naser al- Din Şah'ın Avrupa seyahati sırasında Eiffel Kulesi ve inşa edilen binalardan etkilenmesi sonucu İran'da ortaya çıkan ve yapılmaya başlayan binalar Avrupa'nın 19 yy. Fransa

mimarisini yansıtmaktadır. Kaçar dönemi mimarları Avrupa mimarisi bilgisine sahip olmadıkları için yapıları tamamen kendi ürettikleri çözüm ve tekniklerle inşa etmekte ve geleneksel ve yerel malzemelerle üretmektedirler. Batılı kentsel uygulamaların ortaya çıkmasıyla birlikte kamusal alanların kullanımı da değişmeye başlamıştır. Ortaçağ Tahran'ının eski ve dar sokakları araç trafiğine uygun olmasa da, Naser al- Din Shah'ın saltanatı sırasında tanıtılan yeni geniş ve yarı Avrupa sokakları, tramvayların ve arabaların kullanımını kolaylaştırmıştır. Sokak satışları, vitrinli lemağazalar ile Batılı yaşam tarzı daha popüler hale gelmiştir [37].

Kaçar döneminde Avrupa'ya seyahat eden ve orada yapılan binalardan etkilenen İranlılar, mimarlardan fotoğraflardan ve kartpostallardan bina yapmaları için istekte bulunmaya başlamışlardır. Mimarlar, kartpostallar üzerindeki binaları taklit ederek İran tarzı kartpostal mimarisini oluşturmuşlardır. Bu taklitler kamu binaları ve saray binalarıyla sınırlı kalmamış, şehir planları ve park tasarımlarına da yayılmıştır. Amin-ol-Soltan Parkı Kaçar döneminde bu bağlamda inşa edilen ilk parktır. Bu parkın planı ve tasarımı İngiliz parklarından alıntılar yapılarak gerçekleştirilmiştir. Tahran`da inşa edilen Parkta İngiliz parklarında yapılan yapay göller, pergolalar ve taş heykeller de görülmektedir. Kaçar döneminde Tahran'ın Tophane Meydanı'nda inşa edilen belediye binası, 1917'de İtalya'da inşa edilen Climb II Duomo kilisesi taklit edilerek yapılmıştır [38].

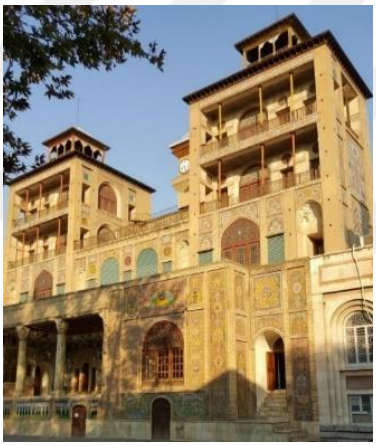

Şekil 4.9. Amin ol Soltan Parkı-Tahran [1].

Şekil 4.10. Tophane Meydanı ve belediye binası-Tahran [1].

Şems ol İmare Sarayı, saat kulesi, eğimli çatıları, yüksekliği ve köşkleri ile Avrupa'dan etkilenen İran yapılarından biridir. Binanın dışında ve içinde yapılan fayanslar ve duvar resimleri, Rönesans kiliselerinde yapılan fresk ve motiflerden alıntıdır. Binadaki Yunan tarzı korint sütun başlıkları ve Roma tarzı hilal şeklindeki kemerler neoklasik mimariden esinlenmiştir. Şems ol İmare, İran'ın Kaçar döneminde yapılan ilk çok katlı binası olarak Mohammed Kaşi tarafından tasarlanmıştır. Yapıda ilk kez demir kullanılmıştır. Şems ol İmare dışındaki tüm binalar ahşap ve kildir. Bu bina dönemin ana sembollerinden biridir. Oldukça değerli bu anıt, toplam yüksekliği 35 metre olan dört kat ve bir bodrumdan oluşan büyük bir yapıdır. Binanın bodrum katındaki alanı yaklaşık 650 metrekaredir. Binanın duvarları içeriden resimler, cam üzerine süs işleri, oyma taşlar ve diğer klasik doğu sanat eserleri ile kapsamlı bir şekilde dekore edilmiştir [38]. Yapının ana duvarlarının kalınlığı kategorik olarak fazladır (bodrumda yaklaşık 1,7 metre, son katta 0,7 metre).

Şekil 4.11. Şems ol İmare Sarayı, Tahran [38].

Tahran Moghadam Evi Kaçar döneminde yapılan süslemeler, eğimli çatı, merdiven konumlandırılması ile Avrupa batı mimarisinden izler taşımaktadır. Evde kullanılan merdivenler, eğimli çatı formu ve süslemeler Palladi'nin yaklaşımını yansınmaktadır.

Şekil 4.12. Moghadam Evi, Tahran [38].

Avrupa batı mimarisinin, Kaçar dönemi yapılarına etkisi aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

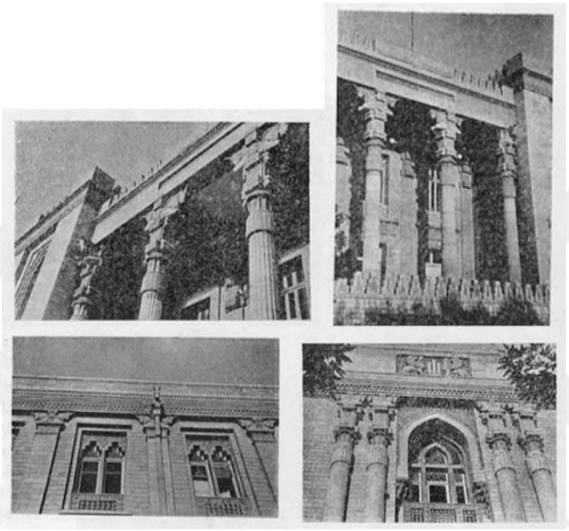
Tablo 4.1. Kaçar Döneminin Mimari Özellikleri

Süsleme	• Roma ve Yunan tarzı geometrik çizimlerin kullanımı • Bitki, hayvan ve insan motiflerinin kullanımı • Heykellerin bina üzerinde yer alması
Plan	• Balkon kullanımı • Dışa dönük planlama • Merdivenlerin orta aksta konumlanması
Malzeme	• Sütün ve korkuluklarda dökme demir kullanımı • Tuğla kullanımı
Biçim	• İran geleneksel mimarisi ile Avrupa Neo klasik mimarisinin birlikteliği • Avrupa Neo klasik mimarisinin cephelerde taklit edilmesi

I.Pehlevi saltanatının başlangıcı, yeni bir modernleşme dönemine işaret etmekte ve Tahran'da bir ulus-devlet inşası dönemi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle şehrin tarihi çekirdeğinin ve eski mahallelerin tahrip edilmesi ve bozulması ve geniş caddelerin ve meydanların ortaya çıkması, Farsça'nın resmi dil haline getirilmesi ve kabile topluluklarının yer değiştirmesi yoluyla homojenleştirilmesi ve toplumun modern sosyal ve kültürel geleneklerde Avrupalılaştırılması gibi büyük değişiklikler yaşanmıştır. Bu dönemde Tahran, ulusal alanda ve ayrıca dünya pazarında daha merkezi bir siyasi ve ekonomik güç elde etmiştir. Geleneksel yönetimler ve tarım ekonomisinin yerini daha güçlü ve modern bir devlet, kapitalist bir ekonomi ve yeni yönetimler, kurumlar ve demiryolları ve yollar gibi ulaşım altyapıları dahil olmak üzere yeni gereksinimler almıştır. Yeni ulaşım şekli, yani arabalar, caddeler ve meydanları ortaya çıkarmıştır. Şehrin iki ana caddesi, Shah-Reza (şimdi Enghelab) ve Pehlevi (şimdi Vali-Asr) bu dönemde inşa edilmiştir [37].

Kaçar Stilini reddeden ve Sabk-e Melli (İran Ulusal Stili) olarak adlandırılan yeni stil, mimarları İran tarihine başvurmaya teşvik etmiştir. Sabk-e Melli Rıza Şah'ın döneminde ortaya çıkmıştır. Milliyetçiler tarihi, kültürü ve dili İslami olmaktan çok İranlı ve dinden ziyade laik olan modern homojenleştirilmiş bir ulusal kimlik inşa etmek için ideolojik araçlara dönüştürmüşlerdir [39]. Yeni bir siyasi, sosyal ve kültürel kimliğin ortaya çıkması,

birçok hükümet binasının mimari özelliklerinde görülebileceği gibi, yeni bir İran mimari tarzının gelişmesine yol açmıştır. Kaçar Stilini reddeden Sabk-e Melli tarihsel anlamda zengin olmasına rağmen, modern ihtiyaçlara göre uyarlanmıştır. İranlı mimar milliyetçiler, ulusal bir tarz yaratma sorununa yanıt vermek için ellerindeki tüm araçları örneğin, İran ve İslami temalardan ilham alan klasik stiller ve süs eşyaları kullanmışlardır. Sonuç olarak, Sabk-e Melli ile oluşturulan binalar, klasikleşen formlar, simetrik organizasyon ve dayanıklı malzemelerin kullanımı ile karakterize edilmiştir [24]. Modern-milliyetçi devlet mimarisinin bir örneği, Tahran'daki belediye binasıdır.

Şekil 4.13. Tahran Belediyesi binası, sütunların başlıkları, Ahameniş saraylarından taklit edilmiştir [40]

Mimarlık tarihçileri, bu dönemin mimarisini mimari özelliklere göre üç ila altı stile ayırmışlardır. Bu farklı kategoriler arasında ortak olan üç stil şunlardir: (1) geleneksel mimari; (2) modern mimari; ve (3) neo-klasik mimari. Geleneksel mimari, Kaçar dönemi mimarisine benzemektedir. Planlar dışa dönük, dış duvarlar tuğla ile kaplanmış, mavimsi kiremit kullanılmış, binalar kırma çatı ile kapatılmış ve kiriş veya kolonlar için çelik veya ahşap kullanılmıştır. Bu tarzdaki binaların çoğu, İran'ın orta veya alt sosyal sınıflarına ait kişiler için tasarlanmış ve inşa edilmiştir. Birkaç on yıl sonra ve 1. Pehlevi döneminde İran'a beton ve çelik ithal edilmiştir. Bu noktada, İran modern mimarisi, kültür ve sosyal durum farklılıkları nedeniyle Batılı örneklere pek benzememektedir. İran modern mimarisi, Avrupa modern mimarisinden ancak 30 ila 40 yıl sonra gelişmiştir. Modern üslubun en önemli özellikleri şunlardır: özellikle dış cephede düz çizgilerin kullanılması; çelik veya taş kullanılarak oluşturulan yeni endüstriyel süslemeler; cephelerde patentsiz tuğla, çimento ve bazen taş kullanımı [8]. Bu dönemin önemli mimarlarından biri Vartan Hovanesian'dır. Dört yıl Paris'te sanat okumuş ve 17 yıl sonra 1935'te İran'a dönmuştur. Jip ofis binası

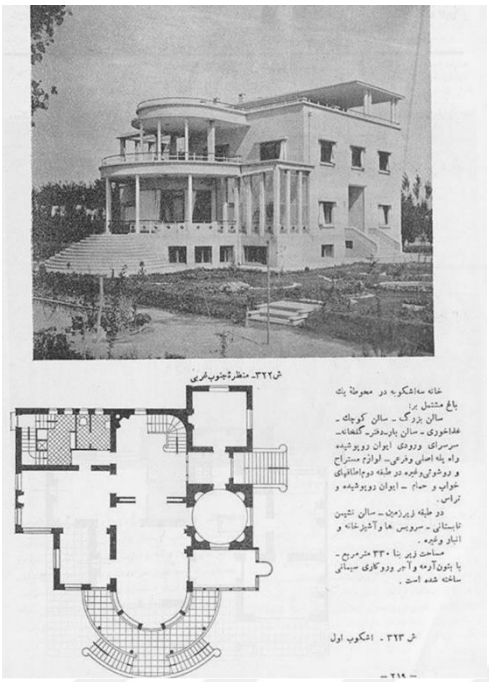
projelerinden biridir. Binanın mimari tasarımı, düz ve kavisli yüzeyler, modüler açılır pencereler ve çeşitli bölmelerin birleşimidir [41].

Şekil 4.14. Jip ofis binası [42]

Neo-klasik mimari, modern mimariyle aynı zamanda ve Avrupa'da Birinci Dünya Savaşı'ndan önce ortaya çıkmıştır. Rıza Şah mimari ile ihtişamını göstermeye çalışmış, İran'ın geleceği için Almanya'yı en iyi örnek olarak görmüştür. Bu tarz, modern ve klasik mimarinin bir birleşimidir. Simetrik plan ve cephelerin kullanılması, girişlerin ana aks üzerine yerleştirilmesi, cephelerde yarım daire kemerler ve yatay bölümlerin kullanılması, binaların ortasına veya köşelerine kubbe yerleştirilmesi, Yunan sütun ve süslemelerinin tuğla veya sıvalı cephelerle uygulanması İran neo-klasik mimarisinde etkindir. Ulusal mimari, I.Pehlevi döneminde başka bir stildir. Modern mimarinin teknolojisini geleneksel motiflerle birleştiren ulusal mimarinin özellikleri neo-klasik mimariye benzemektedir. Simetrik ve dışa dönük planların kullanılması, balkonlar, geniş merdivenler ve yüksek sütunların ana aks ve girişe yerleştirilmesi, yüksek girişler ve özellikle Ahameniş heykellerinin ve geleneksel kemerlerin kullanılması bu tarzı özetler [8].

Dönemin önemli mimarlarından Mohsen Foroughi Paris' te üniversiteye gitmiş ve İran'a döndukten sonra Tahran Üniversitesi'nde mimarlık ve mühendislik fakultelerinde çalışmıştır. İran'daki modern evler için asimetrik bir plan yaygındır. Bu tasarım ilkeleri, klasik Beaux-Arts'tan çok "modern Bauhaus hareketiyle" bağlantılıdır.

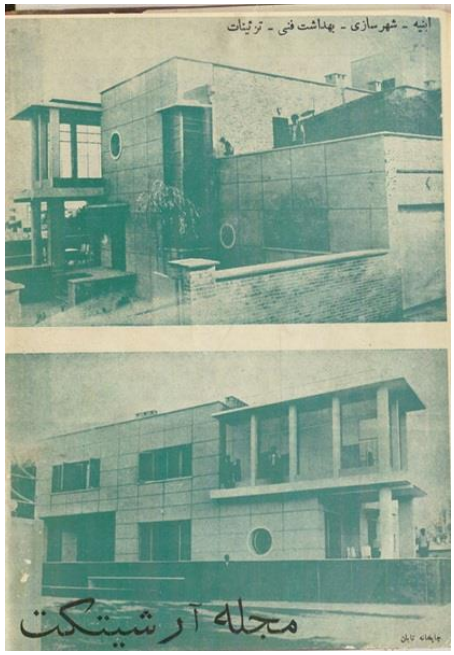
Şekil 4.15. Mohsen Foroughi tarafından tasarlanan villa [40]

Tablo 4.2. I. Pehlevi döneminin mimari özellikleri

Süsleme	• Binaların ortalarına veya köşelerine kubbe yerleştirilmesi • Bina girişlerinde geniş merdiven kullanımı • İran'ın ihtişamını hatırlatmak için Sasani ve Ahameniş sembollerinin kullanımı
Plan	• Dışa dönük planlar • Büyük balkonlar
Malzeme	• Tuğla kullanımı • Çimento ve bazen taş kullanımı
Biçim	• Cephede düz çizgilerin kullanımı • Çelik veya taş ile oluşturulan yeni endüstriyel biçimlenme

1941 yılında Muhammed Rıza Şah'ın başa geçmesiyle İran'da siyasi ve sosyal özgürlük ortamı başlamıştır. II. Pehlevi dönem olarak adlandırılan bu dönemde pek çok açıdan modernleşme hareketleri yaşanmış; ağaçlı geniş caddeler açılmış, aynı zamanda Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi`nde ciddiçalışmalar yapılmıştır. Fakülte 1939 yılında açılarak 1941 yılında faaliyete geçmiştir [43].

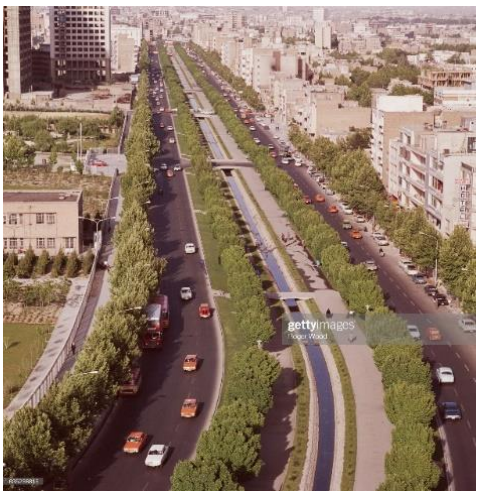
İran’ın 20. yüzyıl modernleşme süreci diğer birçok ortadoğu ülkesiyle aynı zamana denk gelmiştir. Mısır, Türkiye ve İran gibi uluslar, eski uygarlıklarına, Batı altyapısı ve eğitim modelleri de dahil olmak üzere yeni fikirler ve etkiler aşılamaya ihtiyaç duymuştur. II. Pehlevi döneminde, iki büyük eğilim ayırt edilebilir: modernizm düşüncesinin gelişimi ve gelenek ile modernizm arasındaki diyalog. Dönemde çok sayıda hükümet binası ve ticari bina inşa edilmiştir. Örnek olarak Senato binası, İslam parlamentosu, Petrol Bakanlığı ve Behshahr Kompleksi verilebilir. Bu binalar, Mohsen Foroughi, Haydar Ghiai ve Abdolaziz Farmanfarmaian gibi önde gelen mimarlar tarafından uluslararası modernizmin etkisi altında inşa edilmiştir. Uluslararası modernizmin belirgin varlığı 1979'a kadar devam etmiştir ve etkisini Takhti (Amjadieh) stadyumu, Şehir tiyatrosu, Azadi Spor Kompleksi ve Tarım Bakanlığı gibi binalarda göstermiştir.

Şekil 4.16. 1946'da Tahran'da modern bir konut [44]

Houshang Seyhoun, Nader Ardalan, Hossein Amanat ve Kamran Diba gibi diğer mimarlar İran mimarisinde kültürel bir kimlik oluşturmaya çalışmışlardır. Bu dört mimar, klasik İran mirasını yeni sözlükler ve mevcut teknolojilerle birleştirmek için ciddi bir çaba sarf etmişlerdir. İran mimarisine kültürel bir kimlik kazanma çabaları, eserleriyle ilerlemiştir [45]. Le Corbusier, Frank Lloyd Wright, Alvar Aalto ve James Stirling'in uluslararası üslubundan etkilenen modern mimari, bu dönemde İran mimarisini büyük ölçüde etkilemiştir. I. ve II. Pehlevi dönemlerindeki modern mimari arasındaki temel fark, modernliğin sadece otoriteler tarafından dikte edilmekle kalmayıp toplum tarafından talep edilmesiyle ilgilidir. Kaçar ve I. Pehlevi dönemlerinde, modern mimari kamu binalarında

belirgindir; ancak II. Pehlevi döneminin ikinci yarısında konut tasarımında modern mimarlık ilkeleri görülebilmektedir [39].

Şekil 4.17. 1970'lerin ortalarında Tahran'ın Keshavarz Bulvarı'ndan bir görünüm [35].

Tablo 4.3. II.Pehlevi döneminin mimari özellikleri

Süsleme	• Sade ve süssüz cepheler • Girişlerde sütun kullanımı
Plan	• Dışa dönük planlama • İki katlı planlama • Yüksek tavanlı iç mekanlar
Malzeme	• Beton kullanımı • Beyaz çimento kullanımı
Biçim	• Cephelerde dairesel pencere kullanımı • Büyük balkonlar • Geniş girişler

4.3.1. Mesleki Örgütler

İran`da I. Pehlevi döneminin başlamasıyla birlikte o güne kadar bilimsel ve teknolojik yeniliklerden uzak olan İran, hükümet tarafından çok hızlı bir şekilde Batılı bilim ve teknoloji ile koordine edilmeye çalışılmıştır. Batı tarzı eğitim vermek için yeni akademiler kurulmuştur. Bilim, sanat ve edebiyatta yeni eğitim yöntemleri kullanılmaya başlanmış ve öğrenciler eğitim ve araştırma amacıyla Avrupa'ya gönderilmiştir. Pehlevi döneminin başından itibaren İran, benzeri görülmemiş bir dış etkileşimle karşı karşıya kalmıştır. Rıza

Şah, yönetimi devraldıktan sonraki süreçteki reformları ve yenilikleri İran'ın sadece kendi iç dinamikleriyle değil, otoritesine meşruiyet sağlayan dış güçlerle de gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu yönelim ülkeyi sosyal, siyasal ve ekonomik olarak tamamen dış etki altında tutmuştur. Örneğin Arkeoloji İran'a batılılar tarafından yeni bir bilim olarak getirilmiştir. Sanatsal ve mimari açıdan çığır açan keşif ve buluntulara ulaşılmıştır. I. Pehlevi döneminde mimaride ve şehir planlamasında insanların kişisel düşünceleri belirleyici olmuştur. Özellikle Rıza Şah, Foroughi, Bouzarjamhari gibi üst düzey siyasetçiler, askeri liderler ve Batılı ülkelerin temsilcileri, tasarım ve uygulama süreçlerinde temel kararların merkezinde yer almaktadır. Mimarlık mesleği açısından, istenen Batılı çağdaş mimari tarzına sahip yerel mimarlar olmadığından ya da bu tür mimarlar henüz eğitim ve öğretim aşamasında olduğundan, alan tamamen yabancı mimarların elinde kalmıştır. Dolayısıyla bu meslekte mimarlık kararları yabancı mimarlar tarafından verilmektedir [46].

İran'daki tüm toplu konut projeleri Pehlevi Vakfı'nın sponsorluğunda özgün mimari yapılar olarak tasarlanmıştır. 1970'lerde vakıf, birçok Amerikalı girişimciyi ve yabancı mimarı Tahran'daki zenginler ve ayrıcalıklı kişiler için lüks konut yapıları inşa etmeleri için görevlendirmiştir. Örneğin, ASP Kulelerin ve Eskan Kulelerini tasarlamak için Kenzo Tange, Moshe Safdie ve Moshe Bashan görevlendirmiştir. 1964'te İmar ve Kalkınma Bakanlığı ile Planlama ve Bütçe Bakanlığı, konut inşaatı ve şehir planlaması için 'yabancı ortaklar' gerektiğini şart koşan yeni bir yasayı onaylamıştır. Bu yasaya göre, İran mimarlık şirketlerinin toplu konut projelerinin geliştirilmesi için en az bir uluslararası mimarlık şirketi ile işbirliği yapması gerekmektedir. Bu zorunlu işbirliği, ülkenin modernleşme sürecine önemli ölçüde katkıda bulunmuş ve özel sektör yatırımını ve serbest piyasa politikalarını teşvik eden hükümet girişimleri ile desteklenmiştir [47].

1960'lı yılların başında, İran'da ilk kez Kalkınma ve İskan Bakanlığı kurulmuştur. Bu bakanlığın kurulmasındaki temel amaç, "konut oluşturmaya yönelik plan ve programların hazırlanması ve uygulanmasıdır. Aynı kanun, devlet kurumlarının ihtiyaç duyduğu binaların yapımını da bu bakanlığa bırakmış ve aslında hükümet, kentsel gelişmenin ve özellikle yeni binaların inşasının ana sorumlusu haline gelmiştir.

4.3.2. Mimarlık Dergileri

İran'ın ilk mimarlık dergisi "Architect", Tahran'da Iraj Moshiri tarafından 1946-1948 yılları arasında altı sayı yayınlanmıştır. Derginin Ağustos 1946'daki ilk sayısında, mimari ve

şehir planlama tekniklerini ve ilgili konuları tartışma amacı açıklanmıştır. Iraj Moshiri, İran"da bilinen bir mimari topluluğun üyesidir. Bu toplulukta yayınlarda Iraj Moshiri ve Vartan Hovanessian sorumludur ve Architect'te yazılmış bazı makaleleri bulunmaktadır [44].

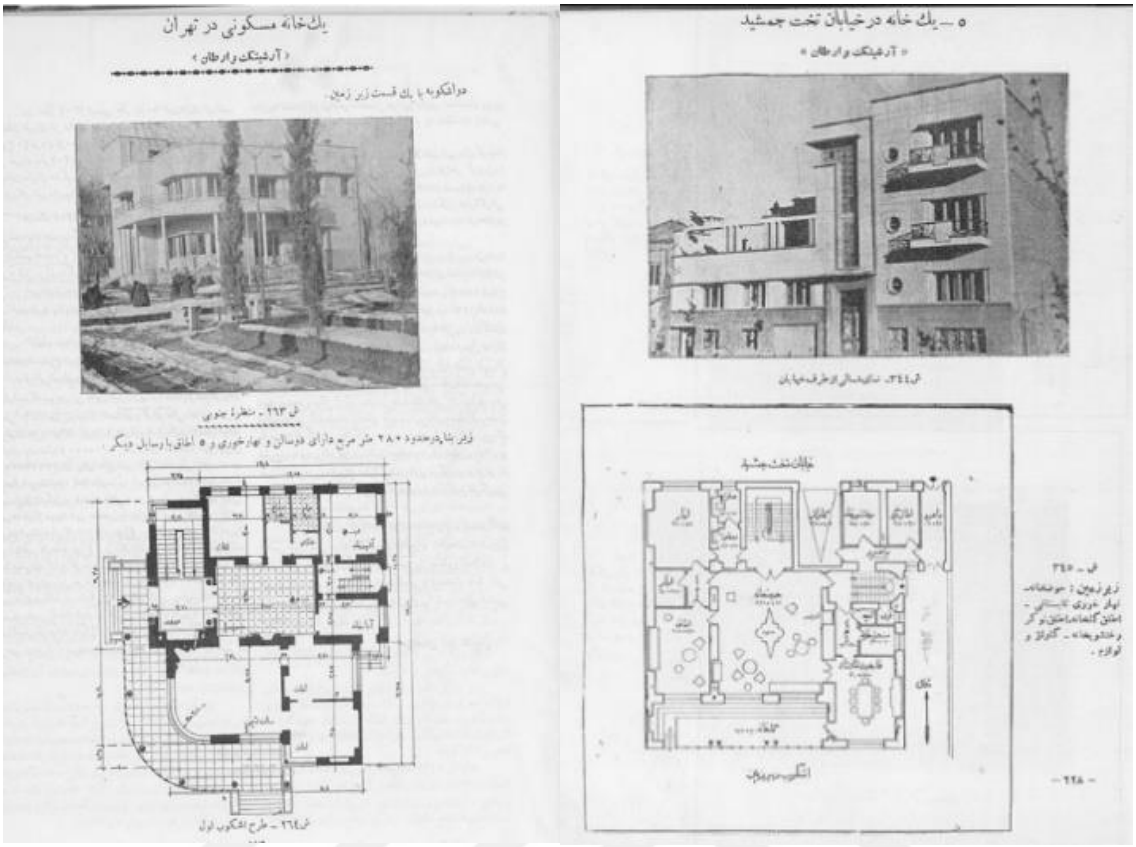

Şekil 4.18. Architect dergisinin kapağı [44]

Şubat 1946`da yılında yayınlanan Architect dergisinde, bir mutfağın planı ve fotoğrafı ve Amerika'nın modern mimarisi yer almıştır. Derginin aynı sayısında, Tahran'ın yeni konut projeleri örnek verilmiştir. Bu iki konut Vartan tarafından tasarlanmış ve evlerin plan ve mimari bilgileri dergiye aktarılmıştır.

Şekil 4.19. Architect Dergisinde yayınlanan modern mutfak [44]

Şekil 4.20. Tahran`da bulunan iki modern konut [44]

"Çağımızda kentleşme" başlıklı makalede modern kentleşmeden bahsedilmektedir. Şehirlerin güzelleştirilmesi ve düzenlenmesi, konut ve ticari binalar için en uygun yerin belirlenmesi, tarihi eserlerin korunması ve kentsel tasarımda kullanılması ve milli park ve bahçelerin oluşturulması dergide tartışılmıştır.

توسعه شهرها درسطح و درارتفاع

اغلب شهرهای قدیم وبعضی از شهرهای امروز درسطح توسعه پیدا میکنند یعنی روز بروز بروسعت شهر افزوده شده وحومه های خارج آن بخودشهر متصل میگردد .

ش ۲۹۵ ـ توسعه شهرها درسطح

ولی امروزه بیشتر شهرها درارتفاع توسعه پیدا میکنند ودرنتیجه رفته رفته برتعداد اشکوب بناهای آنها افزوده میشود ـ به نظر شهر سازان این نوع شهرها ازلحاظ تنظیم امورشهری ، بهداشت ،عبورومرور ونظارت وتأمین مناسب تراز شهرهائی هستند که درسطح توسعه پیدا میکنند .

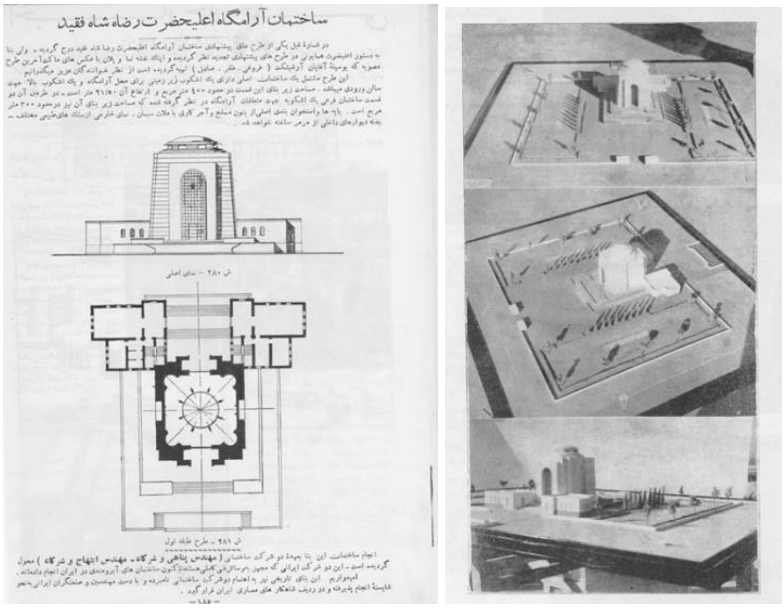
ش۲۹۶ ـ توسعه شهرها درارتفاع

درشماره آتیه با مقایسه معایب ومحاسن این دونوع توسعه وتطبیق آن باوضع بخصوصی توسعه شهر تهران بطور مشروح بحث خواهیم نمود .

ش ۲۹۷ ـ عکس ماکت محلهٔ خانه های مسکونی که بمناسبت نمایشگاه (تریانال هشتم) درسال گذشته در میلان ساخته شده است

Şekil 4.21. Kentlerin gelişimi [44]

Şubat 1948'de yayınlanan Architect dergisinin 5. sayısında, Rıza Şah'ın türbesinin planı ve maketi yer almaktadır. Türbe yeraltı bodrum katı ve giriş holü için bir üst bodrum ile bir ana yapıyı içermektedir. Bu kısmın inşaat alanı yaklaşık 400 metrekare olup, yüksekliği 50.21 metredir. Ana temeller ve ana karkas betonarme ve çimento harçlı tuğla, dış cephe farklı doğal taşlardan ve iç duvarları mermerden yapılmıştır. Rıza Şah`ın türbesi mühendis Panahi ve mühendis Ebtehaj tarafından Tahran'da inşa edilmiştir [44].

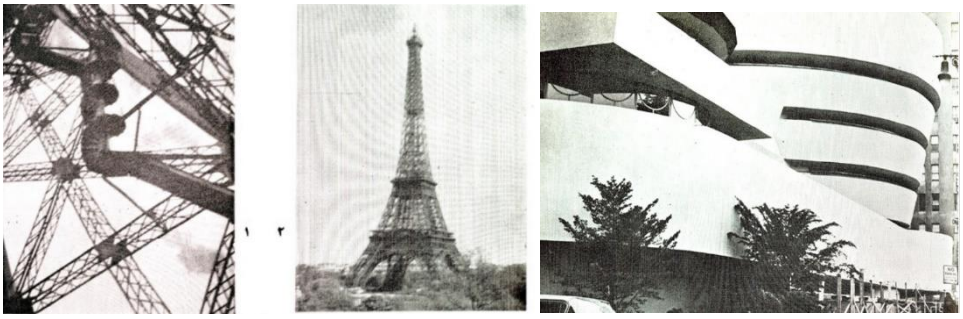
Şekil 4.22. Rıza Şah Türbesinin planı ve maketi [44]

Bir diğer mimarlık dergisi olan Honar va Memari dergisi Nisan 1969'dan Temmuz 1979'e kadar İran'da on yıl boyunca Abdol Hamid Eshraq tarafından yönetilmiştir. Temmuz 1969'da yayınlanan sayıda, dönemin modern yapıları yer almaktadır. Dergide bu yapılardan şöyle söz edilmektedir "Bu binalar son zamanlarda Tahran'da moda olmuş ve Batı mimarisinden taklit edilmiştir. Evet çok güzel ve modern görünüyorlar ama İran mimarisi yok olmaktadır. Kökenlerinin hangi millet olduğu bilinmemektedir. Pehlevi saltanatının başlangıcından bu yana bu ülkede meydana gelen gelişme ve reformlar, ister istemez mimarlık alanında da değişim ve dönüşümleri beraberinde getirmiştir.” [44]

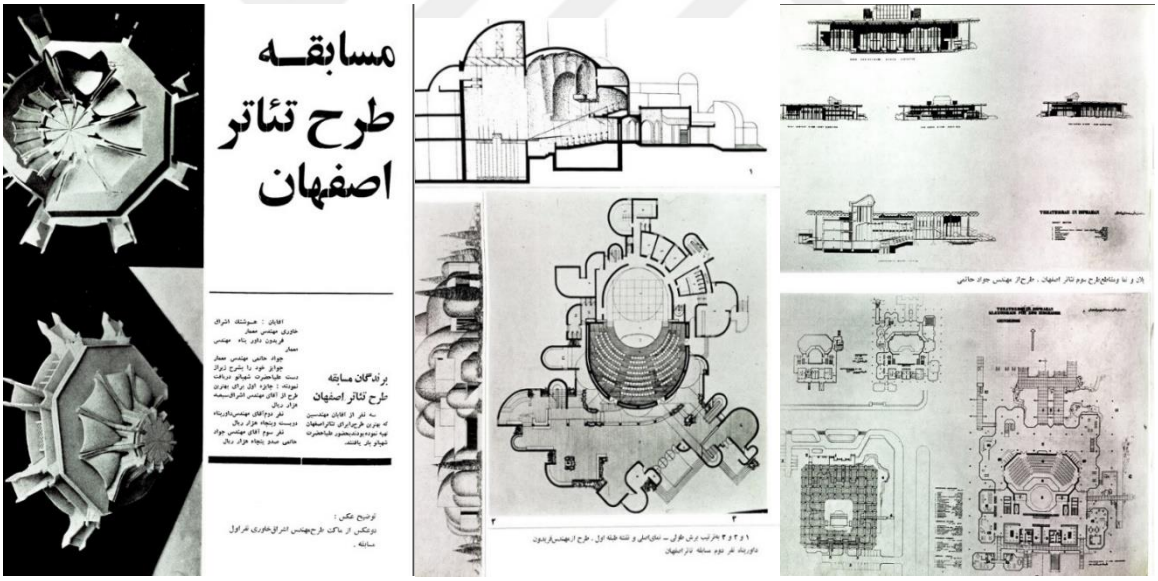
Şekil 4.23. Dergide yayınlanan Tahran`ın modern binaları [48]

Mart 1969`da yayınlanan sayıda, dünyada yapılan mimari projeler ve mimarlık akımları anlatılmaktadır. Örneğin, Paris'teki Eyfel kulesi ve Amerika'daki Guggenheim müzesi, bu sayıda yer almaktadır.

Şekil 4.24. Eyfel Kulesi ve Guggenheim Müzesi [48]

Nisan 1970'te yayınlanan sayıda mimarlık yarışmaları açıklanmaktadır. İsfahan kentindeki Tiyatro binası için bir yarışma yapılmış ve kazanan üç proje tasarımların yayınlanmıştır. İsfahan Tiyatrosu için en iyi tasarımı hazırlayan mühendislerden üçü Farah Diba`nın(II.Pehlevi döneminin kraliçesi) huzurunda karşılanmışlar, ödüllerini almışlardır.

Şekil 4.25. Soldan sağa: , Houshang Eshragh`ın maketi- Fereydoun Davarpanah'ın tasarımı- Javad Hataminin tasarımı [49]

Ayrıca Honar ve Memari dergisinde mimarlık ve yapı ile ilgili reklamlar yer almaktadır. Aşağıda derginin reklamlarından kimi örnekler paylaşılmıştır.

“Ahşap panjur. Ses, soğuk, ısı ve ışık bu perdelerden geçmez. Hırsızlığa karşı dayanıklıdır ve koruma olarak kilitlenecektir. (Şekil 4.26.1)

“Rits dekorasyon galerisi” dünyanın en önemli fabrikalarının dekoratif ürünleri, duvar kağıdı, perde, panjur, halı ve her türlü yer döşemeleri, akustik karolar, perdelik kumaşların temsilciliği, dekorasyon tasarım, düzenleme ve uygulama organizasyonu. (Şekil 4.26.2)

Büyük binalar ve fabrikalar, çatıyı yalıtmak ve ısıyı önlemek için plastoköpüğü kullanabilir, çünkü plastoköpüğün yalıtım gücü, en güçlü yalıtkanlardan birkaç kat daha yüksektir. (Şekil 4.26.3)

Abidi fabrikası. . “Her türlü pencere, kapı ve alüminyum cephe.” (Şekil 4.26.4)

Şekil 4.26. Honar va Memari dergilerinde yer alan reklamlar. [49]

4.3.3. Önemli Mimarlar ve Yapıları

Bu bölümde adı geçen mimarlar II. Pehlevi döneminde mezun olan ilk mimarlar olarak bilinmektedirler. İran mimarisinde kültürel bir kimlik oluşturmaya çalışmışlar, klasik İran mirasını yeni sözlükler ve mevcut teknolojilerle birleştirmek için ciddi bir çaba sarf etmişlerdir. İran mimarisine kültürel bir kimlik kazanmadır çabaları, eserleriyle ilerlemiştir [25]. Ayrıca, dönemin Architect Dergisi'nin üçüncü sayısında Mohsen Foroughi ve Kamran Diba'nın isimleri yaratıcı mimarlar olarak anılmış ve projeleri yayımlanmıştır.

David Oshana

David Oshana, 1929 yılında Kermanshah şehrinde doğmuş, liseden mezun olduktan sonra tasarım ve resim yapmaya başlamıştır. 1951 yılında Güzel Sanatlar Fakültesi'nin yaptığı giriş sınavına girerek kabul olmuştur. Mimarın harmonik tasarımının düz ve dairesel çizgilerden oluşan basit bir geometri ile oluşturulduğunu söylemek mümkündür. Oshana'nın mimari faaliyetleri, üniversite eğitimini tamamlarken başlamıştır [50].

Tablo 4.4. David Oshana `nın önemli yapıları

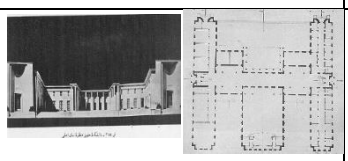
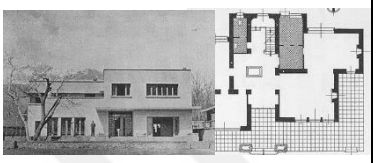
Fotoğraf	**Yapı Adı**	**Yılı ve Yeri**	**Mimari Özellikleri**
	Badal Evi	1963 Tahran	Bina dışa dönük ve açık bir plana sahiptir. Yapı, sade ve yalın inşa edilmiştir.
	Dr. Beidani'nin Villası	1965 Tahran	Belirleyici hacimsel kompozisyon, hafif ve uzun hacimler, ışık için cam yüzeylerin yaygın kullanımı, metal aksamların tasarlanması ve uygulanması villanın mimari özelliklerindendir.

Mohsen Foroughi

Mohsen Foroughi, ünlü devlet adamı Mohammad-Ali Foroughi'nin oğludur, 1926'da yurtdışında okumak için Fransa'ya gönderilmiş ve École des Beaux-Arts'ın mimarlık bölümünü kazanmıştır. 1937'de sınıf birincisi olarak mezun olmuş ve en iyi diploma ödülünü almıştır. Aynı yıl İran'a dönmuş ve Tahran Üniversitesi'nin mühendislik bölümü de dahil olmak üzere çeşitli bölümlerinde eğitimenlik yapmıştır. André Godard, Roland Dubrulle ve Maxime Siroux ile birlikte 1940'ta Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin kurulmasında etkili olmuştur. İlk profesörlerinden birisidir ve sonunda fakültenin dekanı olmuştur. Foroughi, çok sayıda kamu binasının tasarımını yapmıştır. Tahran Üniversitesi Hukuk ve Siyaset Bilimi Departmanı da dahil olmak üzere ilgili binalar için master planı tasarımında Godard, Dubrulle ve Siroux ile işbirliği yapmıştır. Mohsen Foroughi, İran modern mimarlık hareketinde en etkili mimarlardan biri olarak kabul edilmektedir. Foroughi, 1951yılı öncesi kamu binalarına yarı-tarihsel yaklaşmaktadır. Bu nedenle binaların cephelerinde yükseltilmiş sütunlar ve çinilerin kullanılması, girişe odaklanılması, beton veya taş kullanımının etkileri sayılabilir. Foroughi'nin eserleri, dönem ve tarza bağlı

olarak üç kategoriye ayrılabilir: ulusal neoklasik tarz, modern uluslararası tarz ve modern ilerici tarz [49].

Tablo 4.5. Mohsen Foroughi`nin önemli yapıları

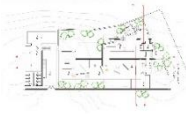
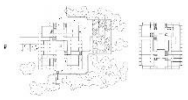
Fotoğraf	Yapı Adı	Yılı ve Yeri	Mimari Özellikleri
	Hukuk Departmanı	1940 Tahran	Yapı betonarme sistem ile yapılmıştır. Dış duvarlarda beyaz taş ve çimento kullanılmıştır. Amfide merkezi ısıtma ve havalandırma vardır.
	Şemiran`da Bir Villa	1941 Tahran	Yapı dışa dönük tasarlanmış, sade ve yalın bir biçimde ele alınmıştır. Yapıda beyaz çimento kullanılmıştır. Yapının büyük bir terası bulunmaktadır.
	Niavaran Sarayı	1968 Tahran	Yapı simetrik olarak tasarlanmıştır. Büyük pencerelere sahiptir. İç mekan yüksek tavanlıdır. Yapı tamamen beyaz taştan inşa edilmiştir.

Kamran Diba

Mimar, şehir plancısı ve ressam Kamran Diba 1939'da Tahran'da doğmuş, 1963'te Howard Üniversitesi mimarlık ve şehir planlama bölümünden mezun olmuş ve 1966'da Tahran'a dönmüştür. II. Pehlevi döneminde modern sanatın en etkili ismi olduğu bilinmektedir.

Diba, 1941-1978 yılları arasında İran mimarisinin efsanelerinden birisidir ve eserleriyle İran mimarisini hem ülke içinde hem de ülke dışında temsil etmektedir. Diba, geleneksel İran karakterini öne çıkaran bir tasarımda çeşitli mimari unsurları birleştiren bir kompozisyon ustasıdır. Diba'nın projeleri, batılı örneklerile benzerliklerine rağmen, İran mimarisiyle uyumludur. 1978`de İran'da protestoların zirveye ulaştığı ve inşaat projelerinin durduğu bir sırada Kamran Diba bir süreliğine İran'dan ayrılmıştır. Ancak bu kısa yolculuk, İran'ı kalıcı olarak terk etmeye ve İspanya ve Fransa'da yaşamaya yol açmış İran'a dönememiştir. İran dışındaki projeleri arasında Virginia'daki ev inşaatı projeleri ve İspanya'daki otel geliştirme projeleri yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda Tahran'daki önemli ürünleri yer almaktadır. [40]

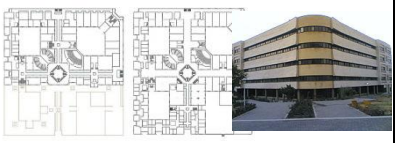
Tablo 4.6. Kamran Diba`nın önemli yapıları

Fotoğraf	Yapı Adı	Yılı ve Yeri	Mimari Özellikleri
 	Parviz Tanavoli`nin Evi	1967 Tahran	Yapı açık plana sahiptir Dış cephede büyük pencereler kullanılmıştır. Yapı tamamen tuğladan yapılmıştır.
 	Şahbanu`nun Özel Ofisi	1976 Tahran	Kübik mimari özelliğe sahiptir. Cephede sıralı ve büyük pencereler kullanılmıştır. Yapı betonarme sistemle`inşa edilmiştir.

Nader Ardalan

Ardalan, 9 Mart 1939 tarihinde Tahran'da iyi eğitimli bir ailenin çocuğu olarak doğmuştur. Ardalan'ın ailesi, babasının işi nedeniyle Amerika'ya göç etmiştir. Ardalan liseyi New York'ta bitirmiş ve 1961'de Pittsburgh'daki Carnegie Institute of Technology'de mimarlık okumak için burs kazanmıştır. Bir yıl sonra Harvard Üniversitesi'nden mimarlık yüksek lisans derecesi ile mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra San Francisco'da bir mimarlık firması olan SOM'da çalışmaya başlamış, ve Charles Bassett ile yakın çalışma fırsatı bulmuştur. İran'a döndüğünde, Amerika'daki mimarlık eğitiminin İran'ın geleneksel mimarisini anlamak için sınırlı bir faydası olduğunun farkına varmıştır. Birkaç yıl sonra Tahran Üniversitesi'nde gönüllü eğitimen olarak çalışmaya başlamış, bu faaliyetler, Ardalan'a İran'ın geleneksel mimarisi hakkında fikir vermiştir. Ardalan, modern harekete saygı duyması için İranlı şirketler tarafından uluslararası bir mimar olarak istihdam edilmiş, bu fırsatı İran geleneklerini ve kültürünü daha yakından tanımak için kullanmıştır. 1967'de Abdolaziz Farmanfarmaian için çalışma fırsatı bulmuştur. Ardalan bu şirkette İran'daki ilk büyük projesi olan "Saman Kulelerini" tasarlamıştır. Saman Kuleleri inşa edilirken Ardalan geleneksel mimariyle ilgili kitabı üzerinde çalışmaktadır. Ardalan, toplam 112 projenin tasarım sürecinde yer almıştır [8].

Tablo 4.7. Nader Ardalan`ın önemli yapıları

Fotoğraf	Yapı Adı	Yılı ve Yeri	Mimari Özellikleri
	Saman Kuleleri	1969 Tahran	Hollanda'dadan ithal edilen prefabrik elemanlar ile inşa edilmiştir. Dış cephe tekrar eden birimlerden oluşmaktadır.
	Ali Sina Üniversitesi	1974 Hamedan	Yapıda tuğla malzeme kullanılmıştır. Yapı sıra pencerelere sahiptir. Yapının merkezinde yeşil alanlar ve orta avlu bulunmaktadır.

Houshang Seyhoun

Houshang Seyhoun, 1920'de Tahran'da doğmuştur. İlk eğitimini Tahran'da tamamladıktan ve liseden mezun olduktan sonra, Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ne kabul olmuştur. 1946'da Ecole Superieure des Beaux Arts'taki çalışmalarını ilerletmek için Fransa'ya gitmiş ve üç yıl Profesör Otello Zavaront'un yanında çalışmıştır. 1962'de Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Mimarlık Okulu'na Dekan olarak atanmış ve kurumun büyük çaplı yeniden yapılanmasını üstlenmiştir. İlk kez 1968'de Tahran'da kalem ve mürekkeple yaptığı soyut çizimini sergilemiştir. Bu sırada ICOMOS üyesi olmuş ve İran Mimari Organizasyonu'nun başkanı olarak görev yapmıştır. Bu dönemde biri İsfahan'da diğeri Şiraz 'da iki Dünya Mimarlık Kongresi'nin İran'da yapılmasına vesile olmuştur. 1969'da dört yıllığına Tahran Kent Konseyi üyeliğine seçilmiştir [51].

Tablo 4.8. Houshang Seyhoun`un önemli yapıları

Fotoğraf	Yapı Adı	Yılı ve Yeri	Mimari Özellikleri
 	Elahiyeh'de bir villa	1950 Tahran	Yapı açık planlıdır ve iki kattan oluşmaktadır. Yapıda taş duvarlar ve sıra pencereler kullanılmıştır.
	Kamal-Al-Molk'un Mezarı	1963 Nishabur	Tamamen İran-İslam tarzında tasarlanmış ve İran çinileri ile kaplanmıştır.

Rahman Golzar

Rahman Golzar 1930`da doğmuş, liseyi Dar al-Funun`da okumuş ve Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nden mezun olmuştur. Okulun ilk yılından itibaren inşaat sektöründe çalışmaya başlamıştır. Mezun olduktan sonra Amerika`ya gitmiş ve orada üniversiteyi bitirdikten sonra İran'a geri dönmüştür. Sherkat-e-Sahami-e-Nosazi Tahran'ı kurmuş, ve yüksek katlı konut inşaatı sayesinde ünlü bir mimar olmuştur. Batı Tahran'da Ekbatan'ın inşa edileceği 220 hektarlık araziye şahsen sahiptir ve projenin hem yöneticisi hem de icra direktörü olarak görev yapmıştır. Ekbatan Kompleksinin kuruluşu devrimden yedi yıl önce başlamış, beş yıldan fazla sürmüştür. İslam Cumhuriyeti için oylama sırasında Ekbatan'da oylama töreni düzenlenmiştir. Ancak Golzar İran'dan ayrıldığında ikinci faz teslim edilmemiştir ve üçüncü faz tamamlanmak üzeredir [51].

Tablo 4.9. Rahman Golzar`ın önemli yapıları

Fotoğrafı	**Yapı Adı**	**Yılı ve Yeri**	**Mimari Özellikleri**
 	Ekbatan Kompleksi	1975 Tahran	Kare hacimlerin kombinasyonu ile ele alınan konut birimleri ile büyük ölçekli bloklar tasarlanmıştır. Bloklar sıra pencerelerle oluşan bir cephe düzenine sahiptir. Jumper çerçeve teknolojisi gibi beton teknolojileri kullanılmıştır. Malzemelerin çoğu yurt dışından ithal edilmiştir.

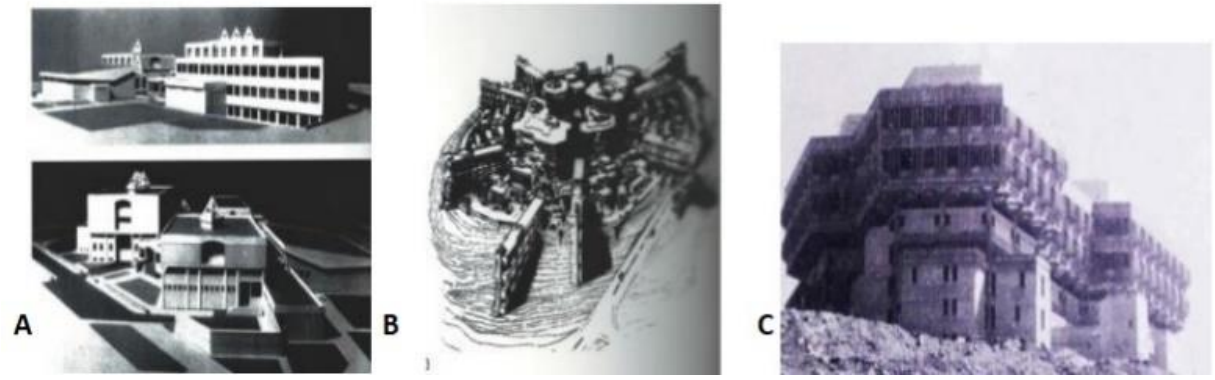
4.3.3.1. Kadın Mimarlar

Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin kurulmasından sonra üç yıl boyunca mimarlık bölümüne kız öğrenci alınmadığını ve ilk kız öğrencinin mimarlık bölümüne 1944'te girdiğini belirtmek gerekir. 1947'den sonra kız öğrenciler mimarlık bölümüne kaydolmaya başlamışlar genel olarak mimarlık bölümünde kız öğrencilerin nüfusu erkek öğrencilere göre çok az olmuştur. Kız öğrencilerin bir kısmı eğitimlerini tamamlamayı başaramamışlar, bir kısmı da da eğitimlerini tamamlamak için Avrupa'ya gitmişlerdir.

Godard ve Foroughi döneminde Güzel Sanatlar Fakültesi'nin eğitim sistemi Fransız kolejlerinin eğitim sistemi gibidir. Bu sistem çok zor olması nedeniyle bazı öğrencileri memnun etmemiştir ve bu durum, bazılarının eğitim için yurtdışına gitmesine neden olmuştur. Sonuç olarak İranlı kadınların mimarlık alanındaki eğitimi iki kategoriye ayrılmaktadır: 1. İran'da eğitim alan kadınlar 2. İran dışında eğitim alan ve bir süre sonra İran'a dönen ve profesyonel faaliyetlere başlayan kadınlar [49].

Nektar Papazyan

Nektar Papazyan, 1944'te Tahran Üniversitesi'ne kaydolan Ermeni asıllı ilk İranlı kız öğrenci olarak bilinmektedir. Papazyan 1924 yılında Arak'ta doğmuş ve eğitimini Tahran'da tamamlamıştır, matematik diplomasını (İran`da matematik diploması alan ilk kadındır) aldıktan sonra Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ne başlamıştır İki yıl okuduktan sonra eğitimine devam etmek için Fransa'ya gitmiş, Paris'te mezun olduktan sonra yaklaşık 10 yıl mimarlık bürolarında çalışmıştır. Evlendikten sonra İran'a dönmüştür. Aşagıda Honar ve Memari Dergisinde yayınlanan Nektar Papazyan`ın mimari çalışmaları yer almaktadır [49].

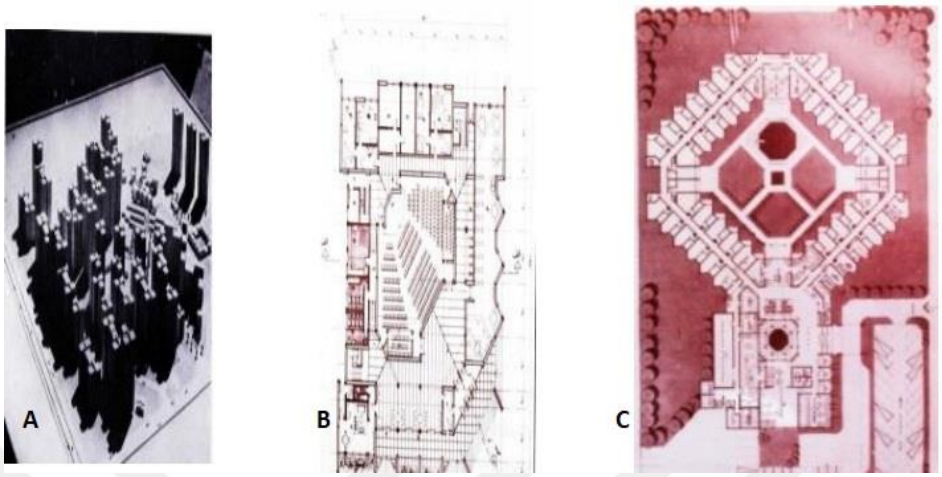

Şekil 4.27. A.Boali Sina Hamedan Jame Lisesi B. Şiraz Üniversitesi'nin Perspektifi C. Pehlevi Üniversitesinin Kütüphanesi [49].

Noushin Ehsan

1944`de Tahran'da doğan Noushin Ehsan, 1961`de Dekoratif Sanatlar Fakültesi'ne girmiştir. Bu fakültede iki yıl okuduktan sonra Güzel Sanatlar Fakültesi'nin giriş sınavını kazanarak mimarlık eğitimine başlamıştır. 1968'de eğitimine devam etmek için Kaliforniya'ya gitmiştir. Amerika'da mimarlık bürolarında çalışmanın yanı sıra eğitim görmuş ve eğitimini tamamladıktan sonra New York'ta R.P.I Üniversitesi Mimarlık Okulu'nda akademik kariyer yamıştır. 1972'de Harvard Üniversitesi'de misafir profesör olarak eğitim vermiş ve aynı zamanda New York Kent Konseyi'nde şehir planlama

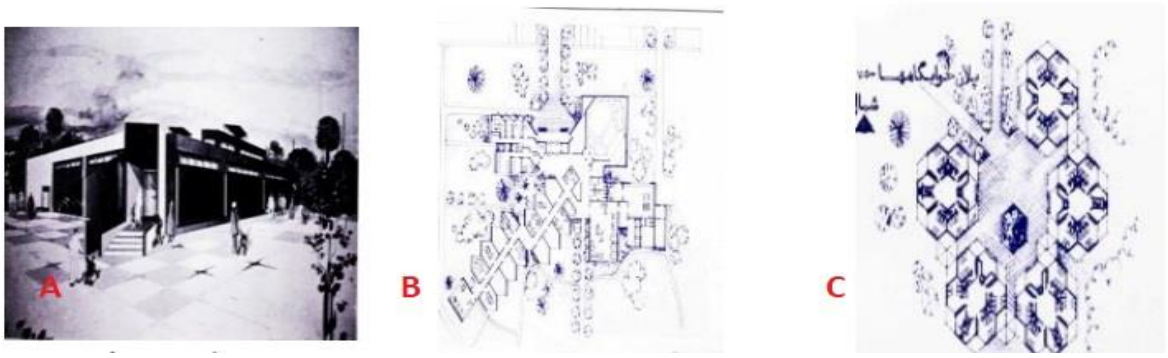
danışmanı olarak çalışmıştır, Ardından 1974'te İran'a dönerek "Badbadek" adında kendi özel ofisini kurmuştur. Aşagıda Honar ve Memari Dergisinde yayınlanan Noushin Ehsan`ın mimari çalışmaları yer almaktadır [49].

Şekil 4.28. A. Üç bin aile için bir kompleks B. Talar Shahr planı C. Hotel Mahshahr planı [49].

Mina Samii

Mina Samii, Rasht'ta doğmuş ve diplomasını Rasht'ta almıştır. 1959'da Avusturya'ya gitmiş ve orada mimarlık okumuştur. Eğitimini tamamladıktan sonra İran'a dönmuş ve üç yıl boyunca şehircilik yüksek kurulunda İran'ın Rasht ve Astara gibi kuzey şehirlerinden sorumlu olmuştur. 1974'de Keyhandokht Radpur ve Shahrazad Seraj ile birlikte "Banu Müşavir Mühendisler" ofisini kurmuştur. Aşagıda Honar ve Memari Dergisinde yayınlanan Mina Samii`ın mimari çalışmaları yer almaktadır [49].

Şekil 4.29. A. Lotfabad'daki kütüphanenin perspektifi B. Lotfabad'daki kütüphanenin planı C. Payam Yaz Kampı yurt planı [49].

4.3.4. Pehlevi Vakfı ve Uygulamaları

Pehlevi Vakfı, 1959 yılında Rıza Şah, Muhammed Rıza Şah ve Pehlevi ailesinin diğer üyelerinin mülklerinin büyük bir kısmının vakfedilmesiyle oluşturulmuş, kar amacı gütmeyen bir hayır kurumudur. Dönemin en önemli ekonomik ve kültürel kuruluşlarından biri olarak kabul edilmektedir. 1942 yılında, Rıza Şah'ın krallıktan ve ülkeden istifası ve sürgününün hemen ardından, bir protesto dalgası ve Rıza Şah tarafından el konulan mülkün geri alınması talepleri ortaya çıkmış ve parlamentoya ve basına yansımıştır. Muhammed Rıza Pehlevi, 1942 yılında, ilk icraatlarından birinde, babasından devraldığı bütün mülk, gayrimenkul ve fabrikaları imar ve kalkınmaya harcanmak üzere devlete devretmiştir. 1950 yılında hükümet meclise bir kanun teklifi sunarak bu mülklerin Pehlevi ailesine iade edilmesini istemiş ve mecliste kabul edilen tek bir maddeye istinaden bu mülklerin iadesine karar verilmiştir. "Pehlevi Vakfı" adı altında bu mülklerden elde edilen gelir hayır işlerine harcanmaktadır. Bu nedenle mimarlık, şehir planlaması ve inşaat faaliyetleri, Pehlevi Vakfı tarafından desteklenmiştir [52].

4.3.5. Mimarlık Eğitimi

Mimarlık eğitimi alanında, 1939 yılında kurulan Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi büyük bir dönüm noktasıdır. Güzel Sanatlar Fakültesi'nin kuruluşundan sonra, 1960 yılında, İran Ulusal Üniversitesi'nde (Shahid Beheshti) ikinci mimarlık programı açılmıştır. Güzel Sanatlar Fakültesi'nin eğitim sürecinde 1953-1963 yılları arası, uluslararası tarzın ortaya çıkması ve yayılması ve yeni yapı teknolojilerinin gelişmesi açısından önemlidir. Bu yıllar, aynı zamanda mimaride teknolojinin gelişme yılları olarak kabul edilmektedir. Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Paris'teki Güzel Sanatlar Fakültesi modeline dayanmaktadır. Okulda İranlı ve yabancı hocalar eğitim vermektedir. Mohsen Foroughi, André Godard, Roland Dubrulle ve Maxime Siroux Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin kurulmasında etkili isimlerdir. Foroughi okulun ilk profesörlerinden birisidir ve sonunda fakültenin dekanı olmuştur. Forughi'den sonra Fransız arkeolog Andre Godard Güzel Sanatlar Fakültesi'nin dekanı olarak atanmıştır. Mimarlık fakültesinden mezun olan ve yüksek öğrenim için Paris'e giden ilk öğrenci Houshang Seyhoon, döndükten sonra 1968 yılına kadar Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin dekanı ve hocası olmuştur. 1960 yılında, kırdan kente göçün artmasıyla, toplu konut üretimi, mimarlık ve şehircilik alanında ciddi bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu ihtiyaca cevap olarak, hükümet büyük şehirler için geliştirme planlarını toplu konut projelerini ve tasarım kasabalarını hayata geçirmiştir. Kimlik bunalımına mimarlık alanında çözüm

bulunması çabaları, "Geleneksel mimariyi modern inşaat yöntemleriyle birleştirmenin imkanı" başlığıyla Eylül 1971 yılında ilk uluslararası kongrenin yapılmasına neden olmuştur. İkinci uluslararası kongre 1974 yılında "Sanayileşmiş ülkelerde mimarlığın ve şehir planlamasının rolü" başlığıyla Şiraz'da yapılmış ve ardından dünyanın en özgün mimarlık kongrelerinden biri olan "Uluslararası Dünya Kadın Mimarlar Kongresi" 1976 yılında Şahbanu Farah'ın himayesinde Ramsar'da yapılmıştır. Ünlü uluslararası mimarlar da dahil olmak üzere yabancı mimarların bulunduğu yıllar boyunca, reklam veya uluslararası kongreler aracılığıyla İran mimarisine aşina olmuş çok sayıda mühendislik şirketi ve İranlı mimarlar işbirliği içinde büyük ölçekli projeler geliştirmeye başlamışlardır [53].

4.4. Tahran`da Modernleşme Sürecinde Toplumsal Yapı Değişimi

Modern dönemde İran toplumunda meydana gelen endüstriyel gelişmeler, kadın özgürlüğü, peçenin kaldırılması modern eğitim sisteminin kurulması vb. gibi değişikliklerin yanı sıra, İran yaşam tarzını ve yaşam alanlarını da değiştirmiştir. Tahran, diğer birçok şehir gibi, 1925'ten sonra modern hareket altında ciddi ve hızlı değişikliklere uğramıştır. Sonuç olarak, Tahran halkının yaşam tarzı, şehrin görünümü ve konut yapıları değişmiştir [54].

4.4.1. Modern Kadın İmgesi

İran`da 1963'te Beyaz Devrim olarak adlandırılan reformla gerçekleştirilmiştir. Tarım reformları ve kadınların sosyal hayata katılımı, Beyaz Devrim'in iki temel ilkesidir. II. Pehlevi döneminde Toprak Reformu ile kırsal alandaki geleneksel yapıyı değiştirme çabaları, kadın örgütlerinin birleştirilmesi ve kadınların toplumsal yaşamında düzenlemeler yapılması, merkezi otoritenin yaygınlaştığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir [55].

1950'lerde ve 1960'ların başında, İran'da şehirlere göç büyük ölçüde arttırmıştır. Eğitimin hem şehirlerde hem de bazı kırsal alanlarda yaygınlaşması, kadınların kendi evlerinin sınırlarının dışına çıkmasına ve artan imkanlarla çalışma fırsatı bulmasına neden olmuştur. Ayrıca üniversitelerdeki kadınların eğitimlerine yurt dışında devam edebilmeleri için olanaklar sağlanmıştır. Beyaz Devrimin başlaması ile kadın farklı sektörlerde çalışma imkanı bulmuştur. Aynı zamanda kadının özel sektörde fabrika işçisi, büro asistanı ve sekreter olarak çalışma şansları olmuştur. Bu dönemde kadınlara seçme ve seçilme ve yargıda önce avukat, sonra da yargıç olma hakkı verilmiştir. Başörtüsü tamamen yasaklanmasa da kamu kurumlarına başörtüsü ile girilmesi hoş karşılanmamaktadır. Ayrıca Okuma Yazma ve Sağlık Ordusu gibi eğitim ve sağlık hizmetlerini genişletmek için özel

şubeler açılmıştır. Bunların başında kadınları doğum kontrolü konusunda bilgilendirecek organizasyonlar vardır [55].

II. Pehlevi döneminde kadınla ilgili yasal hükümlere göre kadının toplumsal hayattaki konumunun geliştiği söylenebilir. Çıkarılan yasalar sadece bazı üst sınıf kadınların sosyal ve politik statülerini geliştirmelerine yardımcı olmuştur, ancak bu yasalar kadınların karar alma süreçlerine yaygın bir şekilde katılmasına yol açmamıştır. Bu dönemde çıkarılan yasalar sonucunda İranlı kadınların hak kazandığı ve yasal değişikliklerden yararlandığı görülmektedir. Ancak toplumun tüm kesimleri kadınların başarılarını hoş karşılamamış. Özellikle din adamları, kadının konumunun değişmesine karşı çıkmışlardır [56].

Mimarlık alanında, 1944 yılında ilk kez bir kız (Nektar Papazyan) öğrenci mimarlık bölümünde girmiştir. 1963 yılında kurulan Uluslararası Kadın Mimarlar Birliği, toplantılar, organizasyonlar ve kongreler aracılığıyla ulusal ve uluslararası düzeyde "kadın mimarların tarihini oturtmak" amacıyla kurulan ilk kuruluştur. 1976'da kadın mimarlara adanmış uluslararası organizasyon, Ortadoğu bölgelerini kapsamış ve kongre Farah Pehlevi`nin himayesinde düzenlenmiştir [52].

4.4.2. Geleneksel Evlerden Modern Konuta Geçiş

Mahremiyet, İran ve İslam şehirlerinin tasarımı ve inşası için önemli kriterlerden biridir. Aile mahremiyetinin korunması her zaman geleneksel evlerin temel işlevi olmuştur. İran evi her zaman manevi ve kültürel değerlerin ve yaşam tarzının doğrudan bir tezahürü halindedir. İran'ın geleneksel mimarisinde antre, avlular ve koridorlar gibi alanlar, bir kişiyi şehir alanından kişisel bir alana getiren bir dizi ara alan oluşturur. Geleneksel evlerin oluşumunda mahremiyet ve içe dönüklük arasında anlamlı bir bağ vardır [57]. Mimaride mahremiyet, iç mekanları dış mekandan ayırmakla olur. Mekânın bu ayrılığı ve mülkiyeti ya da ortaya çıkan bir tür huzur mahremiyet tarafından yaratılır. İranlılar eski zamanlardan beri ev ve aile algıları nedeniyle bir tür içe dönüklük eğilimi göstermişlerdir. Geleneksel İran mimarisinde mahremiyet konusunun şekillenmesinde etkili olan özellikleri ve ilkeleri dikkate alındığında, iki genel kategoriden soz edilebilir: kamusal mahremiyet ve mahremiyet [58].

İran'ın geleneksel mimarisi, kompakt bir kentsel dokuya sahip, form ve işlev uyumu, doğal soğutma ve havalandırma özellikleri, yalıtım duvarlarının kullanımı ile iklim gereksinimlerine duyarlı ve sürdürülebilirlik özelliklerine sahip bir tasarım yaklaşımı içerir.

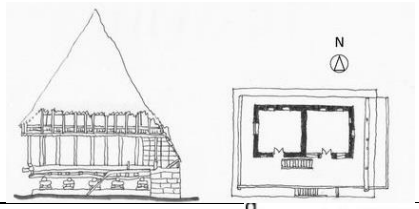
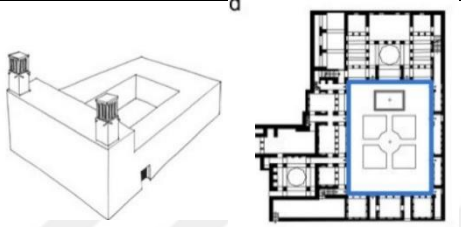
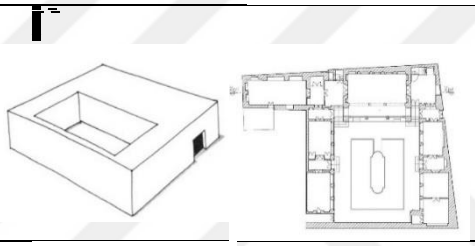
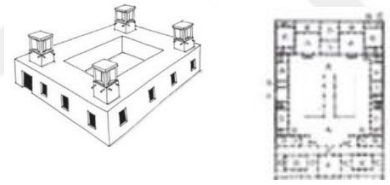
Geleneksel konut mimarisi ise kültürel, sosyal ve dini yaşam tarzlarına dayalı mahremiyet, güvenlik ve içe dönüklük özelliklerine göre kullanıcı konforunu en üst düzeyde karşılar. [53]

İran mimarisinin öne çıkan özelliklerinden biri konut mekanlarında mekansal mahremiyetin gözetilmesi olmuştur. Bu prensibin oluşmasında belki de en önemli etki unsuru kültürel ve sosyal yapıdır. Diğer konu ise, yabancıların iç mekanlara hakim olmaması ve aile bireylerinin alanlarının birbirinden uygun bir şekilde ayrılması için iç mekanların doğru iletişiminin sağlanmasıdır [59].

Geleneksel İran evleri tamamen merkezi bir avluya açıktır, genellikle sokaklara hiç açıklık yoktur. Böylece evin içi, hem mekansal hem de görsel olarak çevredeki ortamdan kopmaktadır. Evin içinde genel (biruni) ve özel bölgeler (andaruni) bulunmaktadır. Andaruni bölümlerinde, kadınların başörtüsü takması beklenmeyecek şekilde aile bireyleri ile sınırlandırılmış, biruni bölümleri ise kadınların başörtüsü takması beklenecek şekilde misafirlerle paylaşılmıştır. Geleneksel İran mimarisinde giriş, bir yandan iki parça arasındaki ayrımı koruyacak, diğer yandan da onları birbirine bağlayacak şekilde, dışarısı ve içerisi arasında bir arabulucu olarak tasarlanmıştır. Ev, iki ana iç avlu (büyük avlu) ve dış avludan (küçük avlu) oluşmaktadır, bu iki avlu arasındaki koridor, iç avluya giriş holü, dış avlu koridorundan önce kıvrılarak tasarlanmıştır. Bu çözüm, mahremiyete olan inançtan ve girişten özel alana doğrudan görünürlüğün olmamasından kaynaklanmaktadır. Genellikle kadınların daha çok kullandığı mutfak, servisler ve tuvaletler gibi özel alanlar, dışa açık olmayacak şekilde tasarlanmıştır [60].

Çağdaş dönemde, geleneksel evler büyük ölçüde terk edilirken, yüksek katlı konutlar daha yaygın hale gelmiştir. Yeni konut tipinde her hanenin daha küçük yaşam alanları ve ortak bir avlusu bulunmaktadır. Binaların arsanın %60'ını kaplamasına izin veren ve %40'ını açık alana bırakan yeni imar yönetmeliği, kentsel tasarımın yanı sıra konutların mekansal organizasyonunda da büyük etki yaratmıştır. Artık orta avlu ön cephede yer almakta ve çok katlı apartmanlar tercih edilen konut tipi olmuştur [59].

Tablo 4.10. Geleneksel İran evlerinin plan kararları [61]. (Tablo Mina Memari tarafından yapılmıştır)

Bölge	**İklim**	**Plan Kararları**
Kuzey Kıyı Bölgesi	Ilıman	 Dışa dönük planlama Beşik çatı Doğal zemin üzerinde konumlanma Evin dört bir yanında kesintisiz balkonlar
Merkez Yayla Bölgesi	Sıcak ve kuru	 İçe dönük planlama Bir veya iki orta avlu Çatıda rüzgar kulesi
Dağlık ve yüksek Plato Bölgesi	Soğuk	 Merkezi avlu İçe dönük planlama
Güney Kıyı Bölgesi	Sıcak ve nemli	 Yarı müstakil planlama Derin balkonlar Merkezi avlu

Tablo 4.11. Geleneksel İran evlerinin genel özellikleri[61]. (Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

YakınÇevre Ilişkileri	**Plan Kararları**	**Malzeme Strüktür Özellikleri**	**Yapısal Özellikleri**	**Tasarım ve Biçim Kararları**
Şehir merkezine yakın konumlanma Bir bölgede yoğunlaşma ve doku oluşumu Sokakla avlu aracılığı ile ilişkilenme	Mahremiyetin esas alındığı içe dönük planlama Az katlı yapılanma Yüksek tavanlı iç mekânlar Mahremiyet nedeniyle oluşan merkezi avlu Kıbleye ve gün ışığına yönelme	Sütün ve korkuluklarda dökme demir kullanımı Tuğla kullanımı Yerel malzeme kullanımı (kil, kireç, ahşap ve kum)	Tuğla işleri, alçı işleri, fayans işleri ve ayna işleri yapılması (İklime bağlı olarak bu dekoratif elemanların bir kısmı yapının dış cephesinde, hava şartlarına dayanamayan elemanlar ise evin iç mekanında kullanılmıştır.) Yer aldığı bölgenin mimarisi ile uyum Geniş duvar kullanımı	Özel ve kamusal mekanlarda doğal ışık kullanımı Hashti ve Dalan (Giriş, binanın içinde ve dışında arabulucu bir alandır ve insanlar asla dışarıdan evin içine aynı anda giremezler.) Kış ve yaz salonları varlığı Merkezi avlularda küçük havuzlar

5. TAHRAN'DA II. PEHLEVİ DÖNEMİNDE MODERN MİMARLIK UYGULAMALARI

İran'daki modernleşme sürecinde, Houshang Seyhoun, Kamran Diba ve Nader Ardalan gibi bazı İranlı mimarların yanı sıra Andre Godard gibi bazı Batılı mimarların girişimleriyle, İran mimarisinin kültürel değerlerinin İran'ın modern mimarisinde dikkate alınması gereği önemle vurgulanmıştır. Birçok İranlı mimar, özellikle modern konut mimarisinde mahremiyet sağlanması üzerinde durmuş ve tasarımlarında gelenek faktörünü dikkate almaya çalışmıştır [52].

5.1. Kamu Yapıları

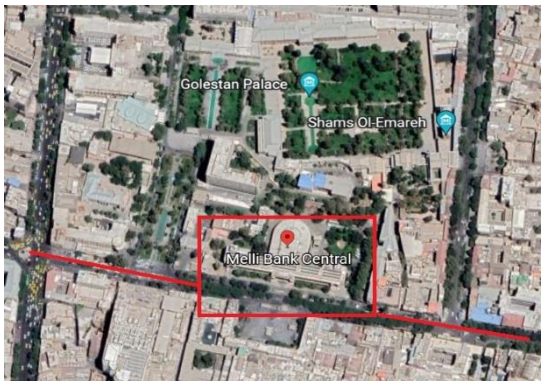
Bu dönemde birçok farklı modern mimari kitabı İran'a girmiştir. Batıdan eğitimli mimarların dönüşü ve aynı zamanda Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi`nden mezun mimarların mimarlık ortamına girmesiyle uluslararası mimarlıkla aşina olunmuştur. Ayrıca, tanınmış uluslararası mimarlar da İran'ın mimari ortamına dahil olmuştur [21]. Bu dönemde modern mimarlık, temel olarak uluslararası mimarlık tarzından, Bauhaus okulu ve Le Corbusier, Frank Lloyd Wright, Richard Neutra gibi mimarların büyük eserlerinden ve Avrupalı mimarlardan ve fikirlerinden etkilenmiştir. II. Pehlevi döneminin kamu binalarındaki geç modern mimari tarzının, mimari tektonik ile daha yakından ilişkili olduğu görülmektedir [41]. Kamu yapılarının İlk örneği Melli Bankası, II. Pehlevi dönemin Architect dergisinde tasarım ve teknik olarak modern bir yapı olarak yayınlanmıştır. İkinci örnek olan Senato binası o dönemin modern mimarlık yaklaşımının öncüsü olarak bilinmektedir. Son örnek olan Behshahr kompleksin de ise mimara göre Le Corbusier'nin La Tourette'inden esinlenilmiştir.

Melli Bankası

Yılı: 1946-1951

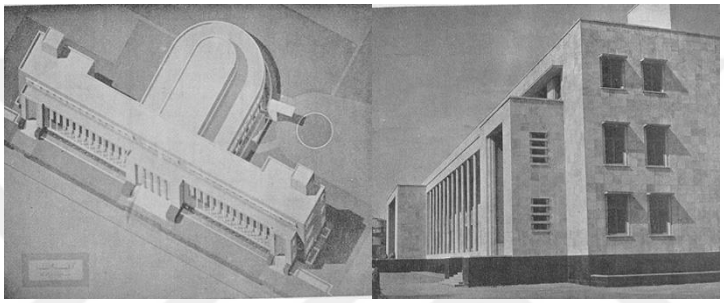
Mimarı: Mohsen Foroughi

Adres: Tahran, Bölge 12, Panzdah-e-Khordad Caddesi,

Şekil 5.1. Melli Bankası`nın konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

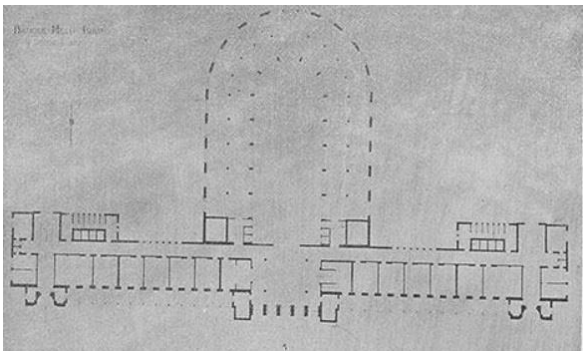
Bu bina, Sabzeh Maidan'ın kuzey kısmında13.000 metrekarelik bir alanda inşa edilmiştir. Binanın oturma alanı yaklaşık 4110 metrekare olup ve 80 bin metreküp hacme sahiptir. Ana binanın cadde tarafından uzunluğu 129 metredir. Yapımına 1946 yılında başlanmış ve yapı 1951 yılında tamamlanmıştır. Yapının iskeleti betonarme olup duvarları tuğla ve çimento harcı ile yapılmıştır. Tesisat açısından bu bina o dönemin modern ve önemli binalarından biri olarak tanınmaktadır. Bina bir klima sistemi ile donatılmış ve kışın ısıtma ve yazın iç mekanı serin tutma ve her mevsimde ısıtılan ve soğutulan hava akımı ile inşa edilmiştir. Yapının diğer bölümlerinde yolcu ve yük asansörleri, antrepolarda mekanik yük hizmeti, ticaret salonunda pnömatik posta dağıtım hizmeti bulunmaktadır [45].

Şekil 5.2. Melli Bankası [48]

Yapı tasarım açısından daha çok Yunan mimarisinden etkilenmiştir. Yapının dış cephesi yalın ve sade olarak tasarlanmış ve ön cephede kullanılan dikey pencereler ve çok sayıda sütun, yapıya ihtişam kazandırmıştır. II.Pehlevi döneminde, modern yapıların girişlerine geniş merdivenler yapılması çok yaygındır ve Melli Bankası`nın ana giriş bölümünde geniş merdivenler bulunmaktadır. Ayrıca binanın sağ ve sol tarafında çalışanlar için iki adet giriş vardır. Binanın yarım daire şeklindeki bölümü, bankanın ana kısmıdır ve yüksek tavanlı olarak tasarlanmıştır [49].

Yapının ana girişinde, bankanın modern planlama anlayışı ve dönemin popüler anıtsal cephe tasarımlarının yanı sıra, geleneksel İran İslam mimarisinin önemli bir unsuru olan eyvandan ilham alınmış ve dekoratif duvar süslemeleri kullanılarak bu ilhama süreklilik kazandırılmıştır. Yapı içinde Kaşan çinileri ile oluşturulan panolar, ilk nesil İranlı mimarlar tarafından uzun yıllar referans alınmış ve ilham kaynağı olarak kullanılmıştır.

Şekil 5.3. Melli Bankası`nın planı [48]

Senato Binası
Yılı: 1955
Mimarı: Heydar Ghiai
Adres: Tahran, İmam Khomeini Caddesi

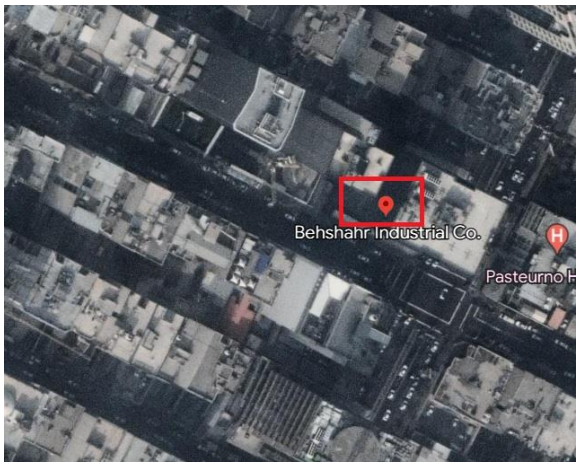
Şekil 5.4. Senato binası`nın konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Senato Binası İran'da modern mimarinin öncüsü olarak bilinmektedir. Binanın dış cephesinde kullanılan elemanlar ve özel olarak tasarlanmış iki kolon yapıya modern bir görünüm sağlamıştır. Planda daire ve kare formu birleşmiş, iç mekanı yüksek tavan olarak tasarlanmıştır. Mimarın dediğiine göre bu yapının en zor kısmı kubbeyi yapmak olmuştur.Yapı tamamen beyaz taştan inşa edilmiştir. [1]

Şekil 5.5. Senato binası [1]

Behshahr Sanayi Grubu Binası
Yılı: 1970-1973
Mimarı: Nader Ardalan
Adres: Tahran, Sepahbod Qarni Caddesi

Şekil 5.6. Behshahr Sanayi Grubu binasınıın konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Bölge Tahran'ın yeni merkezi İş bölgesi olarak anılmaya başlamış, şirketlerin ofislerini Tahran'ın geleneksel çarşısından bu bölgeye taşıması adeta moda olmuştur. Altı katlı betonarme karkas yapı 3600 metrekare arsa ve toplam 20.000 metrekare alan üzerine inşa edilmiştir. Yapı beton ve cam görünümlü modüler konstrüksiyonlu küp şeklindedir, bina yüksekliği arttıkça kat çıkmaları artmaktadır. Otoparklar ve kullanım alanları iki bodrum katta yer almaktadır. Ofis alanları orta avluya ve sokağa bakan iki kat olarak tasarlanmıştır. Binanın zemin katmanında çok sayıda ticari ünite düşünülmüştür [28]. Binanın ortasında birinci kattan erişilebilen bir avlu bulunmaktadır.

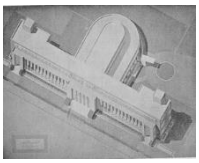

Şekil 5.7. Behshahr Sanayi Grubunun binası [8]

Geç modern mimari tarzını temsil eden Behshahr Sanayi Grubu binasında, İran geleneksel mimari elemanlarının ve motiflerin kullanımı nedeniyle yapıda tektonik seviyeye ulaşılmaktadır. Yapıda prefabrike beton elemanlar kullanılmış olup, önceki binalara göre daha az malzeme çeşitliliğine sahiptir [41]. Yapının cephesi ile ilgili olarak Ardalan, “Le Corbusier'nin La Tourette'sinden ilham aldığı söylemiştir. Ayrıca, kat planları ve avluların

geometrisi, Philip Exeter Academy Kütüphanesi'nden de ilham aldığını göstermektedir[1]. [40].

Tablo 5.1. Tahran`da II. Pehlevi döneminde yapılan kamu binaları

Fotoğrafı	Yapı Adı	Yılı ve Mimarı	Mimari Özellikleri
	Melli Bankası	1946-1951 Mohsehn Foroughi	Yapının cephesi yalın ve sade ele alınmış, ana cephede kullanılan yüksek sütunlar yapıya ihtişam kazandırmıştır. Yapının iskeleti betonarme olup duvarları tuğla ve çimento harcı ile yapılmıştır. Yapıda, yolcu ve yük asansörü vardır.
	Senato Binası	1955 Heydar Ghiai	Yapının cephesinde özel kolonlar ve düşey pencereler kullanılmıştır. Kare ve daire form birleşmiş ve tavanlar yüksek yapılmıştır.
	Behshahr Sanayi Grubu Binası	1970-1973 Nader Ardalan	Kübik mimari özelliğe sahip olan yapı simetrik bir kurguyla ele alınmıştır. Yapının kabuğunda prefabrike beton elemanlar kullanılmıştır.

5.2. Sivil Mimarlık Yapıları

Bu bölümde II. Pehlevi döneminde Tahran'da modern dönem sivil mimarlık yapıları beş başlık altında (Müstakil konut yapıları, Çok katlı konut yapıları, Toplu konut yapıları, Sanat/Kültür yapıları, Eğitim yapıları) incelenmektedir.

5.2.1. Müstakil Konut Yapıları

İran mimarisi özellikle konut mimarisi, tarihsel süreçte farklı dönemlerde çeşitli ideolojik etkilerle karşı karşıya kalmıştır. Öte yandan geleneksel konutlar kullanıcılar tarafından şekillendirilmiş, sosyal normlar ve yaşam tarzlarıyla uyumlu olarak tasarlanmıştır. II.Pehlevi döneminde modernleşme etkisi ile birlikte konut tasarımda pek çok değişiklik meydana gelmiştir [62]. İlk örnek olan Villa Namazee, İtalyan mimar Giovanni Ponti tarafından tasarlanmış modern bir yapı olarak bilinmektedir. İkinci örnek olan

[1] Kahn bu kütüphanede geniş, merkezi bir açık alan kullanmıştır. Simetrik bir düzen ve merkezi bir noktanın kullanımı Kahn'ın mimarisinde yaygındır ve aynı zamanda modern mimariye karşıt olarak semboliktir

"Seyhoun Yazlık Kır Evi", dönemin ünlü ve etkili mimarı Houshang Seyhoun tarafından tasarlanmış olup, Frank Lloyd Wright'ın ikonik konut yapısıyla benzerlikler taşımaktadır.

Villa Namazee

Yılı: 1957

Mimarı: Giovanni Ponti

Adres: Tahran, Niavaran Caddesi

Şekil 5.8. Villa Namazee`nin konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Villa Namazee, tehlike altındaki modern yapıların en önemlisidir. İtalyan modernizminin önde gelen isimlerinden mimar ve endüstriyel tasarımcı Giovanni Ponti tarafından tasarlanmıştır. Domus dergisi bu villayı 1964 yılında İtalya'da yayınlamıştır. Villanın açık bir planı, asma tavanı ve koruma altındaki dış açıklıkları vardır. Villa tam çapraz görüş sunan sürgülü kapılara ve iç pencerelere sahiptir. Tüm pencereler bahçeye açılmakta ve çınar ağaçları, çim ve havuz güzel bir manzara sunmaktadır. 2007 yılında, Villa Namazee ulusal miras olarak tescil edilmiştir. Ancak bir süre önce satılmış ve listeden çıkarılmış olup 20 katlı lüks bir otel inşaatının önü açılmıştır [63].

Yapıda İtalyan mimarisinin dokunuşları görülebilir. Birincisi, iki farklı seviyeye sahip oturma odasıdır, ki Ponti, diğer villa örneklerinde salonu farklı seviyelerde tasarlamıştır. İkincisi, evin ortasındaki küçük orta avludur, ki İtalyan mimarisinin ayırt edici bir özelliğidir. Avluda, duvarların üzerinde özel İtalyan seramikleri kullanılmıştır. Farklı şekil ve renklere sahip bu seramiklerin her biri sanat eseri sayılmaktadır. Dış cephede ve orta avluda mimarın her projede yaptığı gibi farklı geometrik şekillere sahip pencereler kullanılmıştır.

Şekil 5.9. Villa Namazee [63]

Seyhoun Yazlık Kır Evi

Yılı: 1970

Mimarı: Houshang Seyhoun

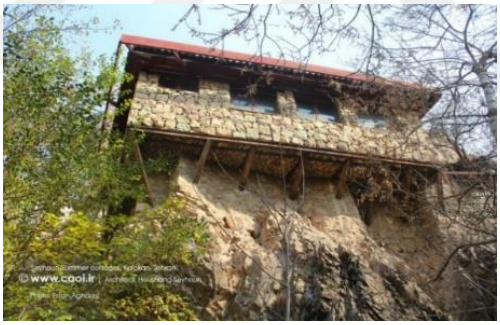
Adres: Tahran

Kolokan, Oshan yolu

Şekil 5.10. Seyhoun Yazlık Kır evi`nın konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Hoshang Seyhoun Yazlık Kır Evi, 1970 yılında Tahran'ın (Oshan, Fasham) kuzeyindeki Kolokan köyünde inşa edilmiştir. Doğanın kalbinde mimari ve doğanın en güzel birleşimine sahip küçük bir evdır. Seyhoun'un yazlık evini öne çıkaran, yapının organik olması ve doğa ile bir arada ele alınmasıdır. Villa, Houshang Seyhoun tarafından dağ ile özel bir uyum içinde tasarlanmış ve inşa edilmiştir. Ev fikri ve doğayla ilişki, özellikle Frank Lloyd Wright'ın çalışmalarına çarpıcı bir benzerlik göstermektedir.

Şekil 5.11. Seyhoun Yazlık Kır Evi [64]

Bu uyumun çoğu, yaşam alanında ortaya çıkmıştır. Oturma odası duvarının bir kısmı dağ taşlarıyla birleştirilerek doğallık duygusunu güçlendirmektedir. Ayrıca odada kullanılan mobilyalar villa ile uyum sağlamış ve mobilyalar tamamen ahşap veya taştan yapılmıştır [64].

Şekil 5.12. Seyhoun Yazlık Kır Evi [64]

Tablo 5.2. Tahran`da II. Pehlevi döneminde yapılan müstakil konutlar

Fotoğrafı	**Yapı Adı**	**Yılı ve Mimarı**	**Mimari Özellikleri**
	Villa Namazee	1957 Giovanni Ponti	Yapının, açık bir planı, asma tavanı ve koruma altındaki dış açıklıkları vardır. Cephesi beyaz çimento ile kaplanmış, iç mekanında İtalyan seramikleri kullanılmıştır.
	Seyhoun Yazlık Kır Evi	1970”ler Houshang Seyhoun	Organik mimari yaklaşımı tasarlanmış olan yapı tamamen taştan yapılmış, doğa tasarımın ana belirleyicisi olmuştur.

5.2.2. Çok Katlı Konut Yapıları

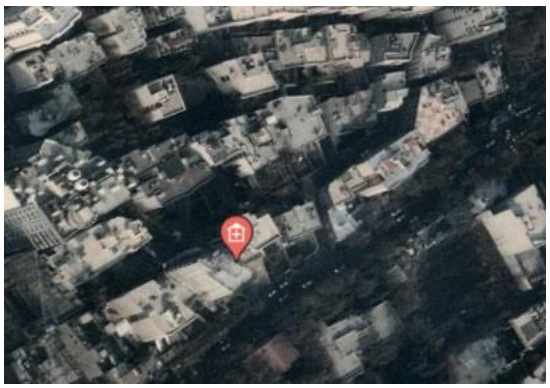
II. Pehlevi dönemde konutlar daha çok villa tarzı olarak yaygındır. Çok katlı yapılar yani iki veya üç kattan yüksek yapılar daha çok kamu yapılarında görülmektedir. İran'ın başkenti Tahran'da ilk kez 1940'lı yıllarda çok katlı binalar yapılmaya başlanmıştır. İlk örnek İran'daki ilk çok katlı konut yapısı olarak bilinmektedir. İkinci örnek ise kübik hacimlerin birleşiminden oluşmuştur.

Tahran'daki ilk kule

Yılı: 1949-1951

Mimarı: Houshang Khanshaghaghi

Adres: Tahran, Jomhouri Caddesi

Şekil 5.13. Tahran`daki ilk kulenin konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Sadece Tahran'da değil, tüm İran'da, zamanının ilk ve en yüksek konutu, 1949-1951 yılları arasında Houshang Khanshaghaghi tarafından 10 katlı olarak tasarlanmış ve inşa edilmiştir. Öte yandan, ilk asansör Houshang Khanshaghaghi tarafından uygulanmıştır. Bu kule yapı Tahran'ın eski bağlamında olması nedeniyle Tahran ve İran'daki çok katlı yapıların sembolüdür.

Yapı tamamen betonarmeden yapılmıştır. Birkaç deprem geçirmesine rağmen, içinde en küçük bir çatlak bile oluşmamıştır. Yapıda mimar tarafından yaptırılan asansör ve bu yapının önünde kullanılan geniş ve sıra pencereler modern mimarinin etkilerini göstermektedir [65].

Şekil 5.14. Tahran’daki ilk yüksek katlı bina [65]

Italia Caddesi'nde Bir Konut

Yılı: 1969-1974

Mimarı: Fereydoun Davarpanah

Adres: Tahran, Hafez Caddesi

Şekil 5.15. Konutun konumu.(Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Bina, mimarın kardeşi Dr. Sirous Davarpanah için 1969- 1974 yılları arasında inşa edilmiştir. İlk iki katı laboratuvar olarak düzenlenmiş olup, diğer katlar konut birimleridir. Yapıda birimler kuzey ve güney olmak üzere iki yönde inşa edilmiştir. Yapının ön cephesinde kullanılan kübik hacimler projenin özgün özelliklerindendir. Bir arada kullanılmış dikey ve sıra pencereler, kübik hacimlerle birlikte binaya modern bir görünüm kazandırmıştır. Bina cephesinde kaçış merdivenlerinin önü tuğla ile kapatılmıştır [66].

Şekil 5.16. Konutun dış cephesi [66].

Tablo 5.3. Tahran`da II. Pehlevi döneminde yapılan çok katlı konutlar

Fotoğrafı	Yapı Adı	Yılı ve Mimarı	Mimari Özellikleri
	Tahran'daki ilk kule	1949-1951 Houshang Khanshaghaghi	İlk asansör bu binada kullanılmıştır. Yapı cephesinde sıra ve köşe pencereler kullanılmıştır.
	Italia Caddesinde bir konut	1969-1974 Fereydoun Davarpanah	Kübik hacimlerden oluşmuş yapıda cephede büyük bir hareket elde edilmiştir.

5.2.3. Toplu Konut Yapıları

1960'lar ve 1970'lerde artan göç ve buna bağlı olarak Tahran çevresindeki gayri resmi yerleşimlerin büyümesi, büyük ölçekli yerleşim birimleri inşa edilmesini gerektirmiştir. Konut ve hükümet desteğine olan yüksek talep, özel girişimcileri konut kompleksleri inşa etmek üzere yatırım yapmaya motive etmiştir. Başlangıçta konut kompleksleri fikri, Tahran'ın nüfus artışına bir yanıt olarak ve şehrin çevresinde büyüyen gayri resmi yerleşim sorununu çözme çabası olarak ortaya çıkmıştır. 1970'lerde, eski mahallelerin yerini yavaş yavaş orta sınıf için yüksek yoğunluklu konut kompleksleri almıştır. Bu kompleksler yeni fiziksel yapılara ve tesislere sahiptir, yeni bir halk tanımına dayanır ve daha büyük bir nüfus yoğunluğunu barındıracak şekilde tasarlanmıştır. Gelişen inşaat pazarı, yetersiz yerel teknik bilgi ve yeni fikirlere olan talep nedeniyle, yabancı danışmanlar konut komplekslerinin geliştirilmesinde belirleyici bir rol üstlenmiştir.

Tahran'ın Gruen ve Farmanfarmaian tarafından hazırlanan ana planı, piyasa odaklı şehirciliği ve neo-liberal bir konut sistemini teşvik etmiştir. Küçük bir seçkinler grubu dışında, İranlıların çoğu çok katlı konutlarda yaşamaya aşina değildir. Düşük gelirli sanayi işçileri, memurlar ve diğer orta düzey devlet çalışanları, çoğunlukla bir avlu etrafında 1, 2- veya 3 katlı küçük evlerde veya belki de 4 katlı apartmanlarda yaşamaktadır , ve bu konutların çoğu 1960'ların başından itibaren Bank-e Sakhtemani (İnşaat Bankası) tarafından inşa edilmiştir. Buna karşılık, çok katlı konutlarda yaşamak, özellikle Tahran'ın merkezine yakın yaşamayı tercih edenler olmak üzere üst gelirli aileler arasında çok popüler olmuştur.

Dönemde Tahran'ın kuzey kısmında daha çok modern yapılar görülmektedir, Behjat Abad Kompleksi, Saman Kuleleri, ASP Kuleleri ve Eskan Kuleleri Tahran'ın kuzey tarafında yer almaktadır. Aynı dönemde kentin Batı kısmında inşa edilen Ekbatan kompleksi ise 15,500 kişi için tasarlanmış, ve dönemin modern toplu konut simgesi olarak kabul görmüştür [36].

Behjat Abad Kompleksi

Yılı: 1967

Mimarı:Konut Organizasyonu, Behrouz Pezeşki

Adres: Tahran, Behjat Abad Mahallesi

Şekil 5.17. Behjat Abad Kompleksinin konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Tahran'ın 1968 master planının uygulanması, özel yatırımcıların konut piyasasına katılımını kolaylaştırmış ve kentsel arazilerin özelleştirilmesi, ayrıcalıklı İranlılar için çok katlı blokların inşa edilmesi ile katkıda bulunmuştur. Behjat-Abad konut kompleksi, 1967'de Tahran şehir merkezinde inşa edilen bir grup yüksek kule olarak, piyasa odaklı şehirciliğin temsili bir örneğidir. Bu kompleks 14 katlı ve 14 beton bloktan oluşmaktadır. Behjatabad Kompleksi şehir merkezine yakın bir mahallede inşa edildiğinden metro istasyonlarına ve şehrin ana caddelerine yakın konumda bulunmaktadır [36].

عملیات ساختمانی
آپارتمانهای بهجت آباد
روباتمام است
ساکنان این آپارتمانها از : سیستم لوکس تهویه ـ
لوله کشی آب سرد و گرم ـ لوله کشی گازو یک شماره
تلفن اختصاصی استفاده خواهند کرد

Şekil 5.18. II. Pehlevi dönemi gazetesinde, Behjat Abad Kompleksi sakinlerinin sıcak ve soğuk su, gaz ve özel telefon kullanabilecekleri açıklanmaktadır [36].

Saman Kuleleri

Yılı: 1970

Mimarı: Nader Ardalan, Aziz Farmanfarmaian

Adres: Tahran, Keşavarz Bulvarı

Şekil 5.19. Saman Kulelerinin konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

İran'da Saman Kuleleri modern mimari örneği olarak sınıflandırılır. "Modern" kelimesi sadece binanın formu ve yüksekliği nedeniyle değil, bu projede kullanılan inşaat teknolojisi nedeniyledir. Ardalan, taşıyıcı iç ve dış duvarlarda prekast beton kullanmıştır. İran'da teknoloji ve vasıflı işçi eksikliği nedeniyle Ardalan, İran'da yeni prekast teknolojisinin kurulmasına yardımcı olmak için Hollanda'dan prekast teknolojisi ithal etmek zorunda kalmıştır. Farmanfarmaian ise bu projenin uygulanmasında bir Fransız firmasından yardım almıştır. Esas olan projenin uygulanma hızı ve aynı zamanda depreme dayanıklılığıdır. Bu yüzden, Saman Kulelerinin üç katlı otoparkı, İran-Irak savaş sırasında bir tür sığınak olarak kabul edilmiştir. Bu kulenin yapım takviminde her 10 günde bir katın yapıldığı belirtilmiştir; Yani 72 metre yüksekliğindeki 22 katlı bu kule 1970 ile 1971 yılları arasında tasarlanıp inşa edilmiş ve hizmete açılmıştır [8].

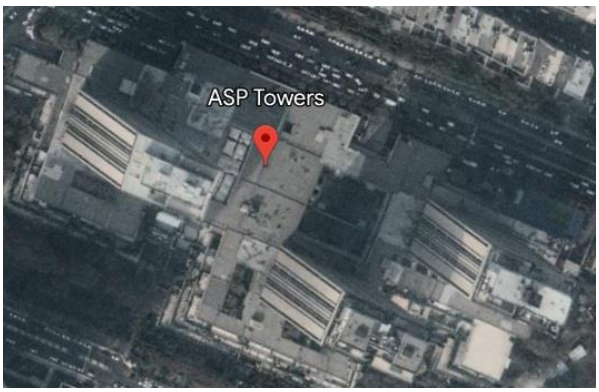
Şekil 5.20. Saman Kuleleri [8].

ASP Kuleleri

Yılı:1971

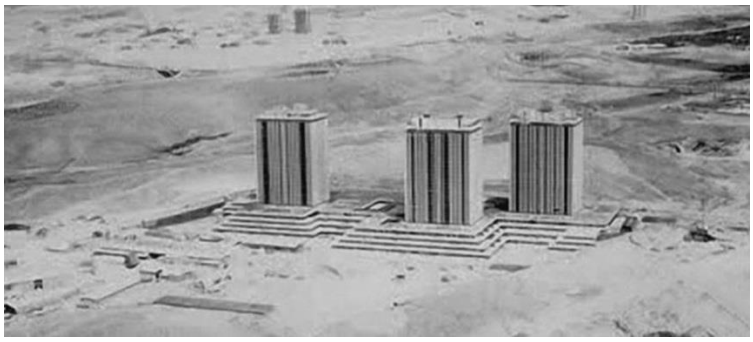
Mimarı: Setek Batiman Müşavirlik Mühendislik Şirketi (Fransız Şirketi)

Adres: Tahran, Kordestan Karayolu

Şekil 5.21. ASP Kulelerinin konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Kuy Nobonyad Vanak Kuleleri (ASP Kuleleri veya ASP Binaları olarak bilinir), Tahran Belediyesi'nin 6. Bölgesindeki en eski ve en büyük konut komplekslerinden biridir. Kuleler, "Başkentin Modernizasyonu" başlıklı programın ardından 1971'in başlarında inşa edilmiştir. Üst sınıflar için tasarlanan ve en yüksek inşaat standartlarına sahip ilk yapılardan olan kuleler 23 kat ve 3 bloktan oluşmaktadır. ASP konut, ofis, ticaret kompleksi, toplu konut yapılarının tüm teknik ve mühendislik esaslarına ve yönetmeliklerine uygun bir yapıdır, ayrıca, en yüksek kalitede beton ile inşa edilmiştir. Bunun yanı sıra, yüzme havuzu, kreş, spor sahaları, alışveriş merkezi ve restoran gibi diğer tesisler de kompleks te mevcuttur [67].

Şekil 5.22. ASP Kuleleri yeni inşa edildiğinde [67].

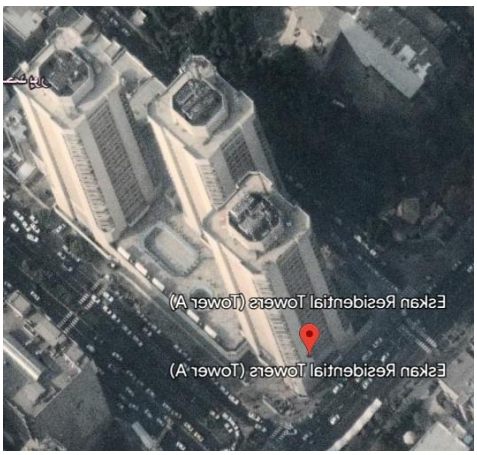
Bu kulelerin diğer kulelerden farkı villa dairelerinin olmasıdır. Kuleler 250 daire ve 120 villa daireden oluşmaktadır. Dört katta bulunan 120 villa daire, kulelerin alt kotlarında yer almaktadır. Bu villa daireler 280 metrekare üzerine dubleks olarak tasarlanmış, 40 metrekare avluya sahiptir. Kulelerin dış cephelerinde kullanılan dikey çizgiler ve pencereler, kulelere daha yüksek bir görünüm kazandırmıştır. Üç kulenin ortasındaki orta avlu ve avlu etrafındaki alışveriş merkezi ve kafeler kulelerin en popüler mekanları olup bölge sakinlerine de hizmet etmektedir.

Eskan Kuleleri

Yılı:1972

Mimarı: Moshe Bashan (İsrailli)

Adres: Tahran, Valiasr Caddesi

Şekil 5.23. Eskan Kulelerinin konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

1972 yılında başlayan konut projesi, farklı kullanımlara sahip lüks bir site olarak tasarlanmıştır. Yerleşim, beş katta yer altı otoparkı bulunan ticari tesislere sahip 23 katlı üç kuleden oluşmaktadır. Projenin amacı, batı tarzında lüks yaşam standartları isteyen zengin ve ayrıcalıklı İranlılar için modern bir yaşam ortamı yaratmaktır. Bloklarda konut katlarının altında, ayrı bir girişi olan iki katta lüks ürünler için bir alışveriş merkezi bulunmaktadır [68].

Şekil 5.24. İnşaat sırasında Eskan Kuleleri, Nisan 1977 [68]

Alışveriş merkezinin üzerinde, projenin modern atmosferinin bir işareti olarak, asla uygulanmayan şeffaf zemine sahip bir havuz vardır. Eskan Kulelerinin İsrailli mimarı Moshe Bashan, İranlıların özel avlu evlerindeki geleneksel yaşamdan modern yüksek katlı konutlara geçmesine yardımcı olduğunu iddia ederek, balkonların villaların iç avlularının yerini aldığını açıklamıştır. Üç bloğun da dış cephesi aynı olup, sıra pencerelerden oluşmakta ve blokların köşelerinde geniş teraslar yer almaktadır. Simetrik olarak planlanmış her katta üç odalı daireler bulunmaktadır. En üst katta iki adet penthouse planlanmıştır [67].

Ekbatan Kompleksi (Shahrak-E Ekbatan)

Yılı: 1975

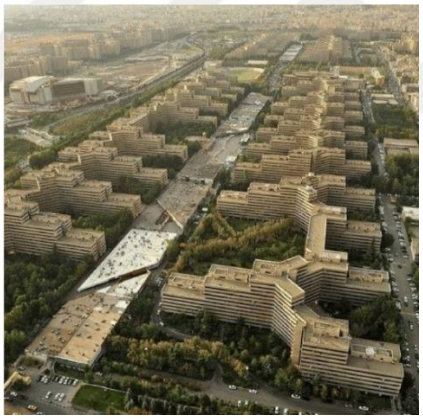
Mimarı: Kim Swoo Geun (Güney Kore), Rahman Golzar , Amerikan Firması

Adres: Tahran, Tahran-Karaj Karayolu

Şekil 5.25. Ekbatan Kompleksinin konumu. Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.

Ekbatan Kompleksi 1975'de 240 hektarlık bir alanda 33 beton bloktan oluşmuş 15.500 orta sınıf aile için modern daireler biçiminde tasarlanmıştır. Ekbatan Kompleksi U ve Y şeklindeki kulelerden oluşmaktadır. Tek yatak odalı dairelerden dört yatak odalı dairelere kadar farklı plan tiplerine sahiptir. Kuleler, konut sakinlerinin tüm ihtiyaçlarını karşılayacak lineer bir merkez etrafında 12 katlı bloklardan, dokuz katlı ve beş katlı bloklara kadar farklı yüksekliklerde tasarlanmıştır. Bu merkez, devasa bir alışveriş merkezi, okullar, dört spor sahası, bir hastane ve bir postaneden oluşmaktadır [37].

Şekil 5.26. Ekbatan Kompleksi [37].

Alışveriş merkezinin altında bir otopark bulunmaktadır, ayrıca konut otoparkları çoğunlukla yeraltında yer almaktadır. Kule blokları arasındaki boşluklar, parklar, bahçeler ve yüzme havuzlarıyla tasarlanmıştır. İran İslam devriminden sonra İslam Cumhuriyeti'nin etkisi altında, kompleksin İslami düzenlemelere uymayan açık yüzme havuzu gibi bazı lüks unsurları yıkılarak yerine bahçeler oluşturulmuştur. Ekbatan Kompleksi, konut blokları, yeşil alanlar ve yol kümelerinden oluşmaktadır. Açık alanlar, güneş ışığına erişimi en üst düzeye çıkarma ve avluların geometrisini optimize etme çabasının sonucu gibi görünen U şeklindeki bloklarla sınırlandırılmıştır. Bu kümelerin bir kamusal alan etrafında oluşması, örtük olarak "mahremiyet, güvenlik, yakınlık ve iletişim" anlamına gelmektedir [26].

تهیه و تنظیم: حسن مجیدی

ساخت شهرک اکباتان آغاز شد

سنگ بنای شهرک اکباتان که قرار است در مدت دو سال، چهار هزار واحد مسکونی در آن ساخته شود، دیروز [سه‌شنبه ۱۹ فروردین ۱۳۵۴] در مراسمی که وزیر دربار، وزیر امور اقتصادی و دارایی، شهردار تهران و گروهی از مقامات مملکتی در آن شرکت داشتند، توسط اسدالله علم وزیر دربار کار گذاشته شد و به این ترتیب ساخت یکی از مدرن‌ترین شهرک‌های تهران آغاز شد. این شهرک که در حدود یک کیلومتری میدان شهیاد [آزادی] به سوی جاده کرج برپا می‌شود، ساخت چهار هزار واحد مسکونی را در برنامه دارد که هزار واحد آن تا پایان امسال و سه هزار واحد دیگر در سال دوم تحویل خریداران می‌شود. مدیر عامل شرکت سازنده این شهرک مهندس حسین گلزار است که با همکاری یک شرکت فرانسوی و با هزینه چهارده میلیارد ریال ساخت این شهرک را به عهده گرفته است.

روزنامه آیندگان - چهارشنبه ۲۰ فروردین ۱۳۵۴

واحدهای مسکونی شهرک اکباتان طبقات مختلف عرضه میشود

برنامه شهرک اکباتان در دوفاز. فاز اول با ۴۰۰۰ دستگاه آپارتمان فاز ۲ سال دوم با ۶۰۰۰ دستگاه فاز ۳ سال سوم پیمانکاری برداری قرار میگیرد

مهندس رحمان گلزار مدیر عامل شهرک اکباتان:

هیئت عامل «شهرک اکباتان» در اجرای منویات شاهنشاه آریا مهر وهدفهای دولت برای تسریع در اتمام این پروژه شبانه‌روز بر وقفه تلاش میکنند

در شهرک اکباتان بیش از ده هزار آپارتمان از یک اطاق خواب با کلیه تجهیزات ووسائل رفاهی در دست احداث است

تاکنون تعدادی از مؤسسات بزرگ برای کارکنان خود آپارتمان هائی در این شهرک پیش‌خرید کرده‌اند

در شهرک اکباتان کلیه امتیازات یک شهر مدرن پیش‌بینی گردیده است.

شهرک اکباتان - زیباترین شهرکی خواهد بود که تا کنون در ایران ساخته شده است

بازدید آقای فریدون مهدوی وزیر بازرگانی وقائم مقام دبیرکل حزب رستاخیز ملت ایران از عملیات ساختمانی «شهرک اکباتان»

عملیات ساختمانی شهرک اکباتان با سرعت حیرت انگیزی پیشرفت میکند

Şekil 5.27. Ayandegan[2] Gazetesinde, Ekbatan Kompleksi ile ilgili haber, 1975

[2]"Ayandegan" II. Pehlevi dönemine ait bir gazetedir.1975 yılında Ekbatan Kompleksinin inanılmaz bir hızla gelişmesini ve Tahran'da modern bir kompleksin inşa edildiğini haber yapmıştır.

Tablo 5.4. Tahran`da II. Pehlevi döneminde yapılan toplu konut yapıları

Fotoğrafı	Yapı Adı	Yılı ve Mimarı	Mimarı Özellikleri
	Behjat-Abad Yerleşimi	1967 Konut Organizasyonu	14 katlı 14 blok betonarme olarak inşa edilmiştir. Bloklar büyük balkonlara sahip olan dairelerden oluşmaktadır. Bloklarda sıra pencereler kullanılmıştır.
	Saman Kuleleri	1970 Nader Ardalan	22 katlı iki kuleden oluşmaktadır. Kulelerin cephesi Amerikan mimarisinden etkilenmiştir. Taşıyıcı iç ve dış duvarlarda prekast beton kullanılmıştır.
	ASP Kuleleri	1971 SetekBatiman Müşavirlik Mühendislik Şirketi (Fransız)	Simetrik plana sahip üç blok olarak tasarlanmıştır. Daire ve villa dairelerden oluşan kulelerde atık su arıtma ve ısıtma sistemi için masurat depolama sistemi bulunmaktadır. Borularında gümüş kaynaklar kullanılmış ve kuleler Siemens firması tarafından donatmıştır.
	Eskan Kuleleri	1972 Moshe Bashan (İsrail)	Cephe sıra pencereler ve köşe balkonlar ile simetrik olarak tasarlanmıştır. Her katta üç odalı daireler bulunmaktadır. Kuleler betonarme ve yerel tuğladan yapılmış, özel olarak kalıplanmış prefabrik beton levhalar kullanılmıştır.
	Ekbatan Kompleksi	1975 Kim Swoo Geun (Güney Kore), Rahman Golzar ve Amerikan firması	Kare hacimlerin kombinasyonu ile ele alınan konut birimleri ile büyük ölçekli bloklar tasarlanmıştır. Bloklar sıra pencerelerle oluşan bir cephe düzenine sahiptir. Jumper çerçeve teknolojisi gibi beton teknolojileri kullanılmıştır. Malzemelerin çoğu yurt dışından ithal edilmiştir.

5.2.4. Sanat ve Kültür Yapıları

Tahran`da dönemin sanat ve kültür yapılarında da modern mimarinin etkilerini görmek mümkündür. İlk örneği Cinema Radio City yapısı büyük sinemalarından biri olup Heydar Ghaiai Chamlou tarafından tasarlanmış, Googie mimariden etkilenmiştir. Tahran Şehir Tiyatrosu, Ali Sardar Afkhami tarafından tasarlanmış, geleneksel İran tasarımını modern

mimariyle birleştirerek ele alınmıştır. Azadi Kulesi ise dönemin önde gelen mimarı Hossein Amanat tarafından tasarlanmış ve modern malzemelerle İran İslam geometrik motifleri kullanılmıştır. Son olarak Tahran Çağdaş Sanat Müzesi, Kamran Diba-Nader Ardalan tarafından tasarlanıp inşa edilmiştir.

Cinema Radio City

Yılı: 1958

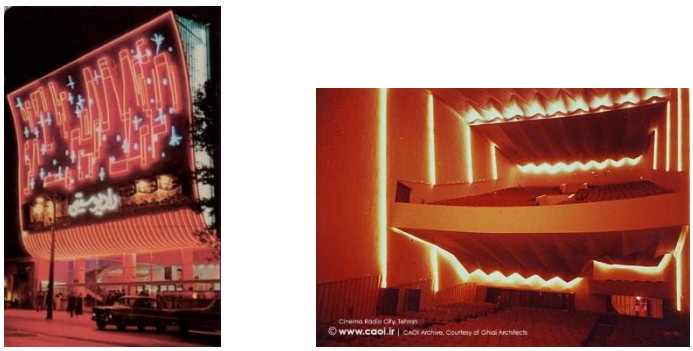
Mimarı: Heydar Ghaiai Chamlou

Adres: Tahran, Valiasr Caddesi

Şekil 5.28. Cinema Radio City'nin konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Tahran'daki en büyük, en popüler, en donanımlı ve lüks sinemalardan biri olarak bilinmektedir. İran Devrimin başlarında yanmıştır. Devrimden sonra sinema kısa bir süre eczane olmuş, bugün terk edilmiştir. Cam kullanımı, kavisli yüzeyler, neonlar nedeniyle mimari stili, modern mimarinin bir biçimi olan Googie mimarisiyle[3] ilişkilendirilmektedir. Sinemanın giriş kapıları Valiasr Caddesi (Pehlevi) tarafına açılmaktadır ve camdan yapılmıştır [69].

Şekil 5.29. Cinema Radio City, dış ve iç mekanı [69]

[3] Googie mimarisi, Fütürist Mimarinin bir alt kategorisidir. Bu tarzın kullanımı, moteller, kafeler ve benzin istasyonlarının tasarımında alışılagelmiştir. Googie mimarisinin özellikleri arasında eğimli yüzeylilerin, eğimli çatıların ve cam, çelik, neon gibi malzemelerin kullanılması yer almaktadır.

Tahran Şehir Tiyatrosu

Yılı: 1967

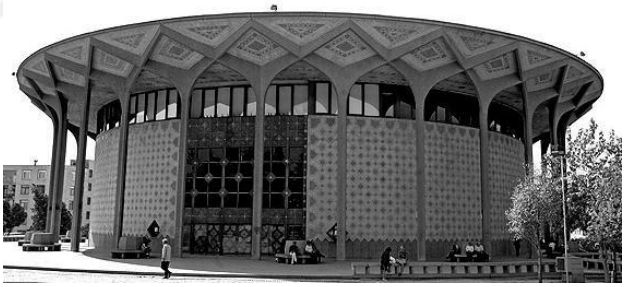
Mimarı: Ali Sardar Afkhami

Adres: Tahran, Enghelab Caddesi

Şekil 5.30. Tahran Şehir Tiyatrosu'nun konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Tahran Şehir Tiyatrosu binasının ana salonu iki katlı olarak inşa edilmiş olup 579 kişi kapasiteye sahiptir. Duvarında Y şeklinde sütunlar ve İran geometrik desenleri bulunan bina 1967 yılında tasarlanmıştır. Bu binada başlıklar ve çini mozaikler modern mukarnaslardan oluşmaktadır. Binanın mimarisinde, geleneksel İran mimarisi ile modern mimarinin bir bileşimi görülmektedir. Tiyatro binasının en önemli özelliği dairesel formudur. Bu tarz, Kaçar yönetimi sırasında İran'da popüler olmuştur. Binanın dekorasyonundaki ana unsurlar, İran'ın orijinal ve geleneksel mimarisinin karakteristiği olan çini ve tuğladır [70].

Şekil 5.31. Şehir Tiystrosu [70]

Şahyad (Azadi) Kulesi

Yılı: 1971-1972

Mimarı: Hossein Amanat

Adres: Tahran, Azadi Meydanı

Şekil 5.32. Şahyad Kulesinin konumu.(Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Şahyad Kulesini tasarlayan Hossein Amanat, kule ile ilgili bir röportajda şöyle demektedir: "*Kule, İran'ın gerçek özüne ve kültürel derinliğine odaklanmak için*

tasarlanmıştır. Bu, tarihsel olarak İran'ın başına gelenlere ve tarihinin büyüklüğüne göredir. Bunun ülkede siyasi bir durum olduğu bir zamanda geldiği doğru, ancak bunu tasarladığımda, tüm tarihsel dönemleri düşündüm, gelecekteki siyasi durumu değil. " [24]Şehyad Kulesi'nde sütunlar, karmaşık bir bükülme sistemi içinde yukarı çıkarak en yüksek noktada avlu alanına ulaşmaktadır. Bu binada, İslam öncesi dönemin (Sasani dönemi) Taq Kasrası'nın sembolü olan ana kemer kule ve kırık bir yay olan yüksek bir yay, İslam sonrası dönemi ve İran'daki İslam'ın etkisini göstermektedir. Binanın geometrisi, dört kenarı temel alan ve 16 kenarı olan ve nihayet bir kubbeyi şekillendiren dikdörtgen geometridir. Bu ikisi arasındaki kemeri dolduran formalizasyonlar İran camilerinin kubbelerinden ilham alınmıştır [71].

Şekil 5.33. Şahyad Kulesi [71]

Kulenin iç özellikleri, geleneklerin ve modernizmin birleşimidir. Kulenin girişindeki taş kapı sövelerinin her biri yaklaşık 3,5 ton ağırlığındadır. Bu söveler granitten yapılmıştır. Kulenin içinde, biri kubbenin ana kemerinin üstünde, diğeri ise asansörle çıkılan iki kat bulunmaktadır. Bu kat beyaz beton kubbe ile örtülü bir sergi alanı olarak tasarlanmıştır. Kubbe, İran mukarnaslarını göstermektedir ve yüksekliği Azadi'nin turkuaz mozaik çinilerle kaplı çatısından daha fazladır. Bu alanda ve resepsiyon salonunda beyaz çimento kullanılması o dönemde İran'da yeni bir uygulamadır. Bina, dört asansörlü olup, tiyatro, galeri, kütüphane, müze ve diğer işlevsel mekanlardan oluşmaktadır [71].

Şekil 5.34. Şahyad Kulesi [71]

Tahran Çağdaş Sanat Müzesi

Yılı: 1977

Mimarı: Kamran Diba- Nader Ardalan

Adres: İran, Tahran, Lale Parkı

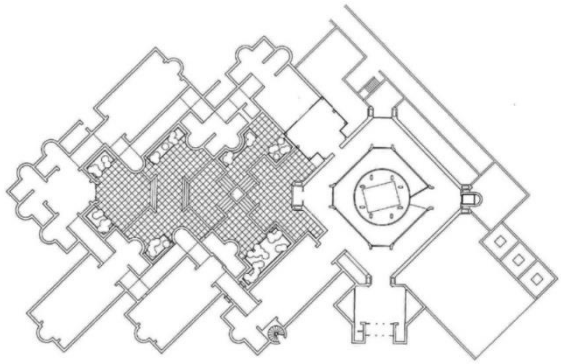
Şekil 5.35. Tahran Çağdaş Sanat Müzesi'nin konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Kültürel kullanımlı Tahran Çağdaş Sanat Müzesi 17.600 m2 arsa alanı üzerine 4.224 m2 yerleşim ile iki ve üç katlı, betonarme strüktür ile 1977 yılında inşa edilmiştir [41].

Bazı kaynaklar projenin mimarı olarak Kamran Diba'yı göstermektedir, ancak Ardalan, Diba tarafından Tahran Çağdaş Sanat Müze'yı tasarlamasının kendisinden istendiğini belirtmiştir. Bu müze, ana giriş ve cadde ekseninden 45 derece dönen sekiz yapıdan oluşmakta ve 4.224 metrekareyi kapsamaktadır. Cepheler taş bloklar, krem renkli beton, ışıklıkların kavisli kısmı için bakır ve koyu renkli camlardan oluşmaktadır. Doğal ışığın çoğu tavan pencerelerinden gelir ve pürüzsüz ve baş döndürücü bir dolaşıma sahiptir, çatı pencereleri geleneksel rüzgar kulelerini andırır ve çıplak beton bu binanın göze çarpan bir özelliğidir [8].

Şekil 5.36. Tahran Çağdaş Sanat Müzesi [8]

Şekil 5.37. Tahran Çağdaş Sanat Müzesinin planı [8]

Şekil 5.38. Tahran Çağdaş Sanat Müzesinin iç mekanı [8]

Tablo 5.5. Tahran`da II. Pehlevi döneminde yapılan sanat ve kültür yapıları

Fotoğrafı	Yapı Adı	Yılı ve Mimarı	Mimari Özellikleri
	Cinema Radio City	1958 Heydar Ghaiai Chamlou	Googie tarzı mimari özelliklere sahiptir. İç mekanda büyük mermerden yapılmış sütunlar yer almaktadır.
	Tahran Şehir Tiyatrosu	1967 Ali Sardar Afkhami	Yapı Y şeklinde sütunlar ve İran geometrik desenleri ile tasarlanmış, geleneksel İran mimarisi ile modern mimari öğeleri birleştirilmiştir. Yapının dekorasyonundaki ana unsurlar olan çini ve tuğlalar, İran'ın özgün ve geleneksel mimarisinin izlerini taşımaktadır.
	Şahyad Kulesi	1971-1972 Hossein Amanat	İslami geometrik şekillerin kullanıldığı yapıda İran geleneksel mimarisinin izleri görülmektedir. Farklı kubbe tekniği ile tasarlanmış olan yapı: turkuaz mozaik çiniler ve beyaz taşlarla kaplanmıştır.
	Çağdaş Sanat Müzesi	1977 Kamran Diba-Nader Ardalan	Farklı hacimlerden oluşmuş yapıda, doğal ışık için tavan pencereleri kullanılmıştır.

5.2.5. Eğitim Yapıları

Eğitim yapıları olarak, üniversiteler, okullar ve kütüphanelerin mimari özelliklerine bakıldığında benzer mimarlık izlerini görmek mümkündür. Yeni ve modern yapılar inşa etmeyi amaçlayan bu dönemde, geleneksel tasarım izleri yoktur [72].

Tahran Üniversitesi

Güzel Sanatlar Fakültesi

Yılı: 1941- 1948

Mimarı: Roland Marcel Dubrulle (Fransız)

Adres: Tahran, Enghelab Caddesi

Şekil 5.39. Tahran Üniversitesi`nin konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Tahran Üniversitesi İran'ın ilk üniversitesi olarak bilinmektedir. Avrupalı mimarlar tarafından tasarlanmıştır ve Beaux Arts'ın bir örneğidir. Güzel Sanatlar Fakültesi yaklaşık 200x100 m2 dikdörtgen bir arsa üzerinde inşa edilmiştir. Fakülte kübik hacimlerden oluşan

sekiz yapı bloğundan oluşmaktadır. Hacimlerin saflığı, fonksiyonların sınıflandırılması, süslemelerin kullanılmaması, planların geometrik ve modüler yapısı, serbest plan kavramı, cephelerin sadeliği ve dikey ve yatay oranlar, modern mimarlık akımının fonksiyonelliği ön plana çıkaran etkisini ifade etmektedir. Sıra pencereler yatay bir şerit halinde kendilerini tekrar ederek bir tür görsel denge oluşturmuştur. Geniş yüzeylerde çeşitlilik ve hafif gölge yaratmanın yanı sıra, pencerelerin geri çekilmesi ve saçak ve güneş kesici kanatlar gibi fonksiyonel elemanların varlığı da yapının özgünlüğünü vurgulamaktadır [73].

Şekil 5.40. Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi [73]

Tahran Üniversitesi

Merkez Kütüphanesi

Yılı: 1964-1971

Mimarı: Bahman Paknia

Adres: Tahran, Enghelab Caddesi

Şekil 5.41. Merkez Kütüphanesinin konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Yapı 74 x 64 m2 dikdörtgen bir arsa üzerine inşa edilmiştir. Farklı yükseklik ve boyutlardaki iki dikdörtgen kübik hacim ile dekoratif taş ve seramik kaplamanın birleşimi, merkez kütüphanenin genel tasarımını oluşturmaktadır. Doğu ve batı cepheleri, üzerlerinde geniş açıklıklar bulunmaması ile kuzey ve güney cephelerinden ayrılmaktadır. Kuzey ve güney cephelerde boy-genişlik oranı bire beştir. Kuzey cephede hollerin geniş pencereleri, ana giriş, bazı pencereleri örten cam yüzeyler ve dekoratif kafesler görülmektedir. Binanın çeşitli köşelerinde yer alan görünür acil durum merdivenleri, cephelerde görsel bir çeşitlilik ve dinamik etki yaratmıştır. Mesh süslemeler, cephede doku oluşturması ve ışık kontrolü

sağlamasının yanı sıra, yapıya görsel çeşitlilik katmıştır. Yapı, döneminin modern ruhunu temsil etmektedir [74].

Şekil 5.42. Merkez Kütüphanesi [74]

Damavand Okulu

Yılı:1974

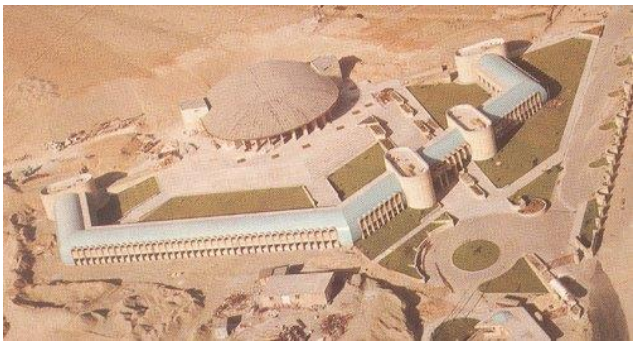
Mimarı: Frank Lloyd Wright Vakfı

Adres: Tahran, Niavaran Caddesi

Şekil 5.43. Damavand Okulu`nun konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Okul, kadınlar için benzersiz bir kolej olup, iki kanallı kültürlerarası bir müfredat, İran medeniyeti müfredatı ve Batı medeniyeti müfredatı sunmuş ve kadınlar için iyi bir eğitim isteyen vizyon sahibi İranlılar tarafından desteklenmiştir [19]. Simetrik olarak tasarlanan binanın dış cephesi sade ve yalın olup , malzeme olarak tuğla ve beton, iç mekanda ise bazı kısımlarında turkuaz seramikler kullanılmıştır. Daire şeklinde olan bölüm, kutlamalar için bir toplanma yeridır.

Şekil 5.44. Damavand Okulu [19]

Tablo 5.6. Tahran`da II. Pehlevi döneminde yapılan eğitim yapıları

Fotoğrafı	Yapı Adı	Yılı ve Mimarı	Mimari Özellikleri
	Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi	1941 Roland Marcel Dubrulle (Fransız)	Dikdörtgen kübik hacimler ve bunların kombinasyonlarından elde edilmiş sekiz yapıdan oluşmaktadır. Ön cephede kullanılan dört sütun ile binaya ihtişamlı bir görünüş sağlamıştır. Ana yapı malzemesi tuğladır.
	Tahran Üniversitesi Merkez Kütüphanesi	1964-1971 Bahman Paknia	Farklı yükseklik ve boyutlara sahip iki dikdörtgen kübik hacmin birleşmesiyle elde edilmiştir. Geniş pencerelere sahip olan yapıda dikey elemanlar kullanılmıştır. Yapının malzemeleri beton ve taştır.
	Damavand Okulu	1974 Frank Lloyd Wright Vakfı	Cephe, sade ve yalın tasarlanmış, yapı simetrik olarak ele alınmıştır.

5.3 Dini Yapılar

İlk kez 1974 yılında modernleşmenin dokunuşları Al-Kadir Camii`de görülmekedir. Dört yıl sonra ise, en modern dini yapı Tahran`da 1978 yılında Kamran Diba tarafından yapılmıştır.

Al-Kadir Camii

Yılı: 1974

Mimarı: Jahangir Mazloom Yazdi

Adres: Tahran, Mirdamad Bulvarı

Şekil 5.45. Al-Kadir Camii`nin konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Al-Kadir Camii, 1974 yılında Jahangir Mazloom Yazdi tarafından İslami disiplinlere bağlı olarak Tahran'ın kuzey kesiminde modern teknoloji kullanılarak inşa edilmiştir. Camii, İran geleneksel mimarisi (İsfahani Üslubu) ve Batı modern mimarisi bir arada kullanılarak

inşa edilmiş olup , mimari açıdan bakıldığında, diğer İran camilerinden tamamen farklıdır. Turkuaz çinilerle muhteşem süslemelere sahip olan Al-Kadir Cami'nin benzersiz özelliklerinden biri, geleneksel planlardan farklı olan kubbe odası için daire benzeri çokgen kuralıdır. Binanın genel yapısı, değişken yüksekliğe sahip kübik bir form ve normal bir çokgen planlı prizmanın kombinasyonundan oluşmaktadır [75].

Şekil 5.46. Al-Kadir Camii [75]

Dua Odası

Yılı: 1978

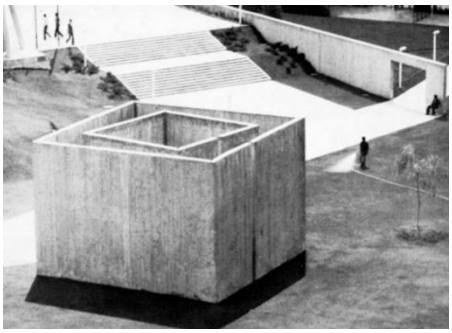
Mimarı: Kamran Diba

Adres: Tahran, Lale Parkı

Şekil 5.47. Dua odasının konumu. Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.

Dua ve tefekkür için gökyüzüne açık küçük bir odadan oluşan heykelsi bir yapıdır. İç oda, onu yabancı müdahalelerden (görsel ve sokak gürültüsü) koruyan bir dış kabuk tarafından çevrilmiştir. İç oda, Müslümanların dua ederken bakmaları gereken yön olan "Qebbleh" a eksenel bir yönelim sağlamak için dış kabuk içinde döndürülmüştür. " Tasarım, kesişen iki yola dayanmaktadır. Birisi çevreyi parka bağlarken diğeri, geniş bir çimi bölen bir patika ile köşeyi ikiye ayırmaktadır. Uzunluğunun yaklaşık üçte ikisinde, bir kübik hacim bir dönüm noktası olarak yükselmekte, bu yapı, biri diğerinin içine yerleştirilmiş, her ikisi de gökyüzüne açık iki küpten oluşmaktadır. İç hacim, Mekke'ye dönük olacak şekilde dışa doğru döndürülmüştür. Bu eksendeki iki dar; tam yükseklikte yarık, biraz uzakta konumlanmış bir sütunun çerçevelerine yönelmektedir [76].

Şekil 5.48. Dua Odasının iç mekanı [76]

Tablo 5.7. Tahran`da II. Pehlevi döneminde yapılan dini yapılar

Fotoğrafı	**Yapı Adı**	**Yılı ve Mimarı**	**Mimari Özellikleri**
	Al-Kadir Camii	1974 Jahangir Mazloom Yazdi	İran geleneksel mimarisi ve modern mimarinin izleri görülen yapıda; turkuaz çiniler kullanılmıştır. Kubbe odası dairesel çokgen hacimlerden oluşmuş olan yapının ana malzemesi tuğladır.
	Dua odası	1978 Kamran Diba	Kübik mimari özelliklere sahip olan yapı tamamen betonarme olarak inşa edilmiş olup heykelsi bir görümümdedir.

6. TAHRAN'DA II. PEHLEVİ DÖNEMİNDE TOPLU KONUT YAPILARI- ASP KULELERİ, ESKAN KULELERİ, EKBATAN KOMPLEKSİ

Yirminci yüzyılın başlarında dünyada büyük şehirlere göç nedeniyle kentsel nüfus hızla artmaya başlamış, bu nedenle toplu konut yapıları ve yerleşimleri ortaya çıkmıştır. 1950'lerin başında Tahran'a nüfus artışı, toplu konutların kentsel yaşama dahil olmasına yol açmış, ve Tahran'da modern mimarlık ilkeleriyle inşa edilen toplu konut yapıları ve yerleşimleri görülmeye başlamıştır [17].

II. Pehlevi döneminde sinemalar, tiyatrolar ve apartman yaşamı, modern yaşam tarzını temsil etmektedir. Özellikle Tahran'da kent kültürü apartman yaşamı kuralları dahilinde tanımlanmış, geleneksel evlerde önemli görülen gelenek, kültür ve göreneklere önem verilmeden standart apartman yaşantısı sunulmuştur. Ancak apartmanlarda yaşayan ailelerin komşularını seçme şansı yoktur, farklı etnik ve kültürlerden insanlar bir arada yaşamaktadır ve bu durum aileler arasında birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Öte yandan, apartmanlar geleneksel evlerden daha küçük inşa edilmiştir. Bu nedenle, İran evleri mekânsal hiyerarşilerini kaybetmiş ve fiziksel olarak yarı kamusal, yarı özel ve özel alanlara bölünememiştir. İçe dönük evleri dışa dönük kılmakla mahremiyet katmanlarına dayalı mekan organizasyonu ortadan kalkmıştır. Bu durum özellikle kırsal kesimlerden kentlere göç eden insanlar tarafından ciddi bir sorun olarak algılanmaktadır. Apartman yaşamı ile toplumun yıllardır alıştığı düzen bozulmuştur.

II.Pehlevi döneminde 1960'lı yılların başından itibaren İnşaat Bankası`nın, gayrimenkul ve apartman inşaatlarını desteklemek için kredi sağladığı görülmektedir. Bu şekilde yeni yaşam biçimi yaygınlaşmaya ve toplum modernleşmenin yeni boyutlarıyla karşı karşıya kalmaya başlamıştır. [70]

Öte yandan çok katlı konut bloklarından oluşan ve kullanıcılara barınma dışında farklı kentsel olanaklar sunan toplu konut yerleşimleri de II. Pehlevi döneminin en ayırd edici konut tipolojisi olarak ortaya çıkmıştır.

Bu bölümde Tahran'da II. Pehlevi döneminin karakteristik özellikler taşıyan üç önemli toplu konut yerleşimi ele alınacaktır.

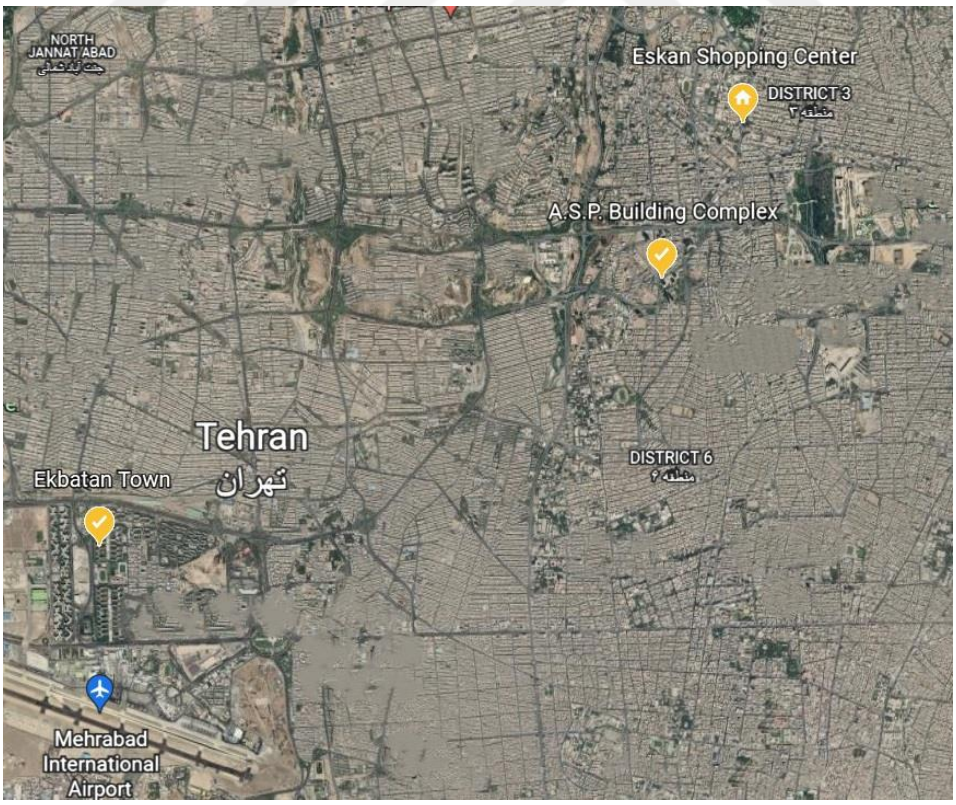
İlk örnek ASP Kuleleridir 1971'de "Başkentin Modernizasyonu" başlıklı programın ardından inşa edilmiş yüksek yapılardan oluşan bir yerleşimdir. En yüksek yaşam

standartlarına sahip üst sınıflar için kentin kuzeyinde inşa edilen yerleşim 23 katlı 3 bloktan oluşmaktadır.

İkinci örnek1972`de yine yüksek standartda aileler için Tahran'ın kuzeyinde ve Valiasr Caddesi üzerinde inşa edilen Eskan Kuleleri`dir. Bu kuleler üç bloktan ve her blok 32 kattan oluşmaktadır.

Üçüncü örnek ise, 1975'te orta sınıf aileler için inşa edilen Ekbatan Kompleksi`dir. Tahran'ın batısında, şehir sınırlarına yaklaşık beş kilometre mesafede bulunan Ekbatan, üç aşamalı olarak inşa edilmiştir. Bu proje İran'da II. Pehlevi döneminde modern yaşamın sembolu olarak bilinmektedir.

Aşağıda yer alan Tahran haritasında görüleceği üzere ASP Kuleleri ve Eskan Kuleleri üst sınıf için tasarlanmıştır ve Tahran'ın kuzey tarafında yer almaktadır. Ekbatan Kompleksi ise orta sınıf aileler için inşa edilmiş olup Tahran'ın batısında ve 6.Bölgede konumlanmaktadır. Bu üç yerleşimi bir araya getiren en önemli özellikleri kentsel servislerle birlikte ele alınmış olmaları ve kullanıcılara barınmanın dışında farklı kamusal yaşam olanakları sunmalarıdır.

Şekil 6.1.Tahran haritasında ASP kuleleri, Eskan Kuleleri ve Ekbatan Kompleksinin konumu. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

6.1. Yakın Çevre İlişkileri

Bu bölümde ASP Kuleleri, Eskan Kuleleri ve Ekbatan Kompleksinin yakın çevre ile arasındaki bağlantı ve erişim bilgileri verilmektedir.

ASP Kuleleri

ASP Kuleleri veya “Koi Noboniad Vanak” konut kompleksi, 23 katlı üç kuleden oluşmaktadır. Bu üç kuleyi inşa etme fikri, 1971'nin başında, diğer bazı kulelerle birlikte başkentin modernizasyon programının kapsamında sunulmuştur. Kuleler 11.000 m2 arsa üzerine inşa edilmiştir.

Yerleşim, kullancıların Tahran'ın farklı bölgelerine erişmesine uygun bir coğrafi konumda yer almaktadır. Tahran Uluslararası Kulesi ve Hakim Otoyolu'nun kuzey tarafı, Kürdistan Otoyolu'nun batı tarafı, Azadegan Bulvarı'nın doğu tarafı, Iranshani Bulvarı'nın güney tarafı, Yousef Abad Mahallesi`nin kuzeybatı tarafı, Şiraz Mahallesi`nin güney tarafı ve güneydoğu tarafında konumlanmıştır. Kullancıların Tahran şehrinin farklı bölgelerine erişim kısıtlaması yoktur ve otoyollardan ve ana caddelerden merkeze kolayca erişim vardır. Bu konut kompleksi, Tahran'ın merkezine yakın olan ve kullancıların başkentin diğer bölgelerine erişmelerini kolaylaştıran Tahran'daki birkaç yerleşmeden biridir [67].

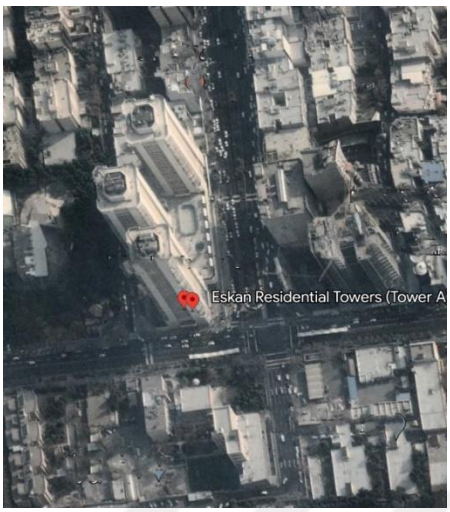

Şekil 6.2. ASP Kulelerinin haritası. (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

Eskan Kuleleri

1970'lerde, dünyanın geri kalanı durgunluk yaşarken, İran'da hızlı kentleşmeye yol açan büyük ekonomik büyüme başlamıştır. İsrailli inşaat firmalarının ve mimarların da katıldığı büyüyen bir uluslararası yapı pazarı yaratılmıştır. Eskan Kuleleri Tahran`ın kuzeyinde, Pehlevi Bulvarı'na (bugünkü Valiasr) bakan iki ana caddenin kesiştiği noktada

yer almaktadır. Pehlevi Bulvarı Tahran'ın ana caddelerinden ve ticaret merkezlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda Ortadoğu'nun en uzun caddesidir.

Şekil 6.3. Eskan Kulelerinin konumu, (Google Earth`den alınan harita üzerinde düzenleme Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

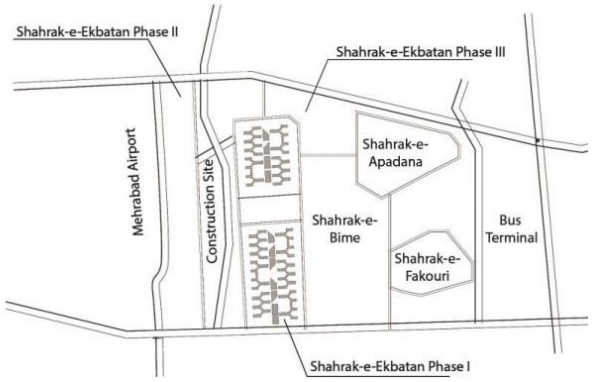
Ekbatan Kompleksi

Ekbatan'daki kamusal alanların sosyo-kültürel peyzajını anlamak kentle ilişkisini ve onu oluşturan blokların mekansal konfigürasyonunu araştırmayı gerektirir. Shahrak-e-Ekbatan Mehrabad Havaalanı ile sınırlanan Tahran'ın batı kesiminde bir dizi yerleşim bölgesi şekillendirmiştir. Ekbatan, Tahran metrosunun 4. hattına yakın bir konumdadır ve kullancılara bir metro istasyonu hizmet vermektedir. Ayrıca, mahallenin Tahran'ın önemli bir simgesi olan Azadi Meydanı'na yakınlığı ve çok sayıda toplu taşıma terminali ve taksi durakları, insanların toplu taşımaya erişimini kolaylaştırmıştır [26].

Şekil 6.4. Ekbatan Kompleksinin konumu [77].

Ekbatan'dan diğer alanlara yaya hareketini bağlayan tek cadde, birinci etap ile Shahrak-e-Bime arasında yer alan Nafisi Caddesi'dir. Kompleksin etrafını saran yeşil doku, kenarlarda görsel ve fiziksel bir engel oluşturmuştur. Biri batıda, diğeri doğu da olmak üzere sadece iki araç girişine sahiptir. Ayrıca yaya erişimi sınırlı sayıda giriş ile sağlanmaktadır. Ekbatan'ın güçlü sınırları, okullar, sağlık merkezleri, kütüphaneler, kültür merkezi, spor kompleksleri, camiler ve hastane gibi yaşam olanaklarının mevcudiyeti ile birleştiğinde, kullancıların hareketliliğine karşı güçlü bir atalet görülmektedir. Buna paralel olarak çeşitli işlevli yapılar, kullancıların Ekbatan'dan ayrılmaya çok az ihtiyacı olduğu anlamına gelmektedir. Çevredeki metropoliten alandaki kontrolsüz hareketin aksine, sakinlerin mobil olma konusundaki bu isteksizliği, yerelleştirilmiş faaliyetler, etkileşimler ve ilişkilerle sonuçlanmıştır [77].

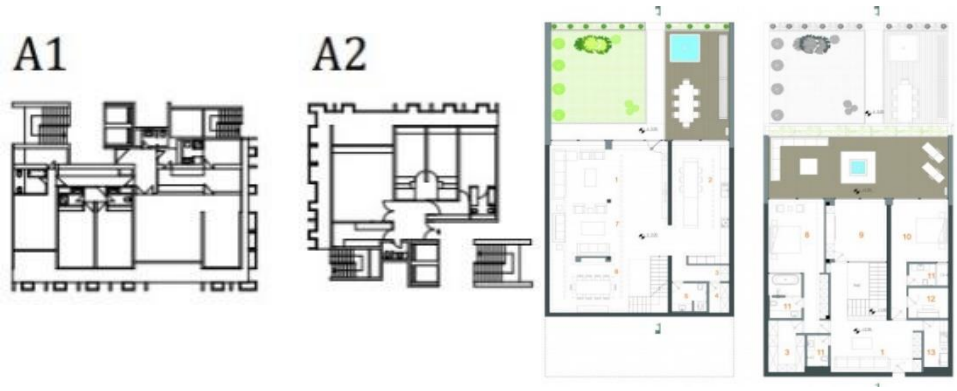
Şekil 6.5. Ekbatan Kompleksi 1. etabı karayolları ile sınırlanmıştır [77]

6.2. Plan Kararları

Bu bölümde ASP Kuleleri, Eskan Kuleleri ve Ekbatan Kompleksinin plan kararları yer verilmiştir.

ASP Kuleleri

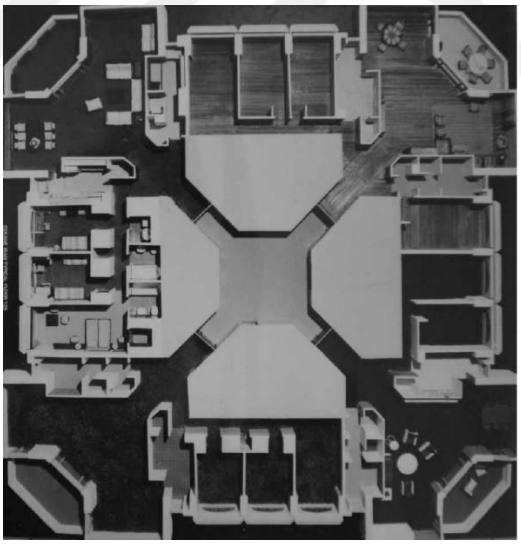
Yerleşim 11.000 metrekarelik bir arazi üzerinde üç kuleden oluşmuştur. Bu komplekseki üç kuleden A kulesi diğer iki kuleye göre daha lüks ve pahalıdır. Bu kulede kullanılan malzemeler, konut kullancılarının olanakları ve iç mekan tasarımı diğer kulelere göre önemli farklılıklar göstermektedir. Yerleşim 250 daire, 120 villa daire, 140 ticari birim, 570 depo ve otopark olanağına sahiptir. Villa daireler 280 m2 olarak iki katta ve üç odadan oluşmaktadır, daireler ise üç ve dört oda biçiminde tasarlanmıştır. Dairelerde geniş teraslar vardır ve bu teraslarda oldukça fazla yeşil alan bulunmaktadır [67].

Şekil 6.6. ASP Kulelerin daiere ve Villa daire planı [36].

Eskan Kuleleri

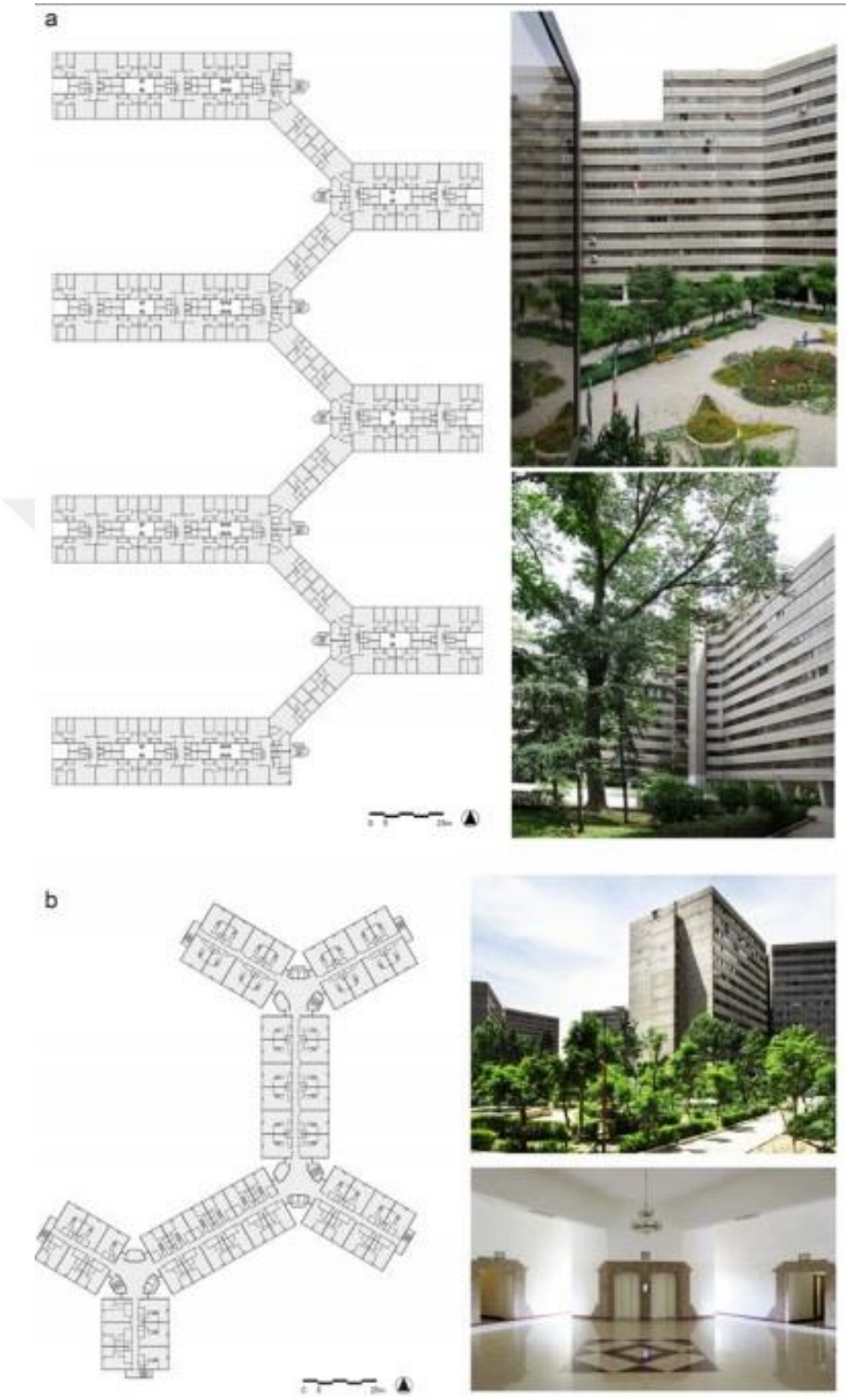
1972 yılında başlatılan Eskan yerleşimi, lüks bir yaşam alanı olarak tasarlanmıştır. Yerleşim otopark, beş katta ticari birimler ve her biri 23 kattan oluşan üç kuleden oluşmaktadır. İki odalı üniteler 185 metrekare, üç odalı üniteler 205 metrekare ve dört odalı üniteler 225 metrekaredir. Eskan'ın konut kulelerinin her katı, geniş odalar, balkonlar, son teknolojik donatılar ve bir hizmetçi odası ile farklı şekilde düzenlenmiştir ve lüks dairelerden oluşmaktadır. Ayrı bir girişi olan ticaret merkezi ise lüks markalar için tasarlanmıştır[68].

Şekil 6.7. Eskan Kuleleri kat planı. Her katta dört daire ve her dairede üç oda bulunmaktadır[68]

Ekbatan Kompleksi

Ekbatan, birbirine bağlanan bir otoyol ile üç bölgeye ayrılmıştır. İki konut bölgesinin her biri bir çevre yolu ile çevrilidir ve daha sonra toplam 33 konut içeren birkaç mahalleden oluşan iki bölgeye ayrılmaktadır. Bu modüler blokların her biri 5, 9 ve 12 katlı kulelerden oluşmaktadır. Doğu Ekbatan'da mimarlar, gerekli konut yoğunluğunu elde etmek için merkezi bir bulvar boyunca 14 büyük Y-plan blok tasarlanmışlardır. Bu tasarım ilkesi Le Corbusier'in Marsilya'daki Unité d'Habitation'ın yapısı ile aynıdır [37].

Şekil 6.8. a: Doğu Ekbatanın yerleşim planı. b: Batı Ekbatanın yerleşim planı [37].

Kompleksin doğu tarafında üç tip konut vardır. Bu daireler 59 metrekare, 63 metrekare ve 112 metrekare olarak tasarlanmıştır. Kompleksin batı tarafında ise dört tip konut bulunmaktadır. Bir odalı daireler 66 ve 80 metrekare, iki odalı daireler 85 metrekare, üç odalı daireler ise 135 metrekaredir.

Şekil 6.9. Doğu Ekbatanda üç tip konut birimi [37].

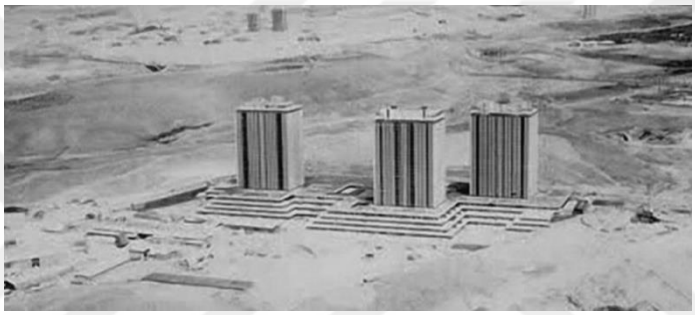
Şekil 6.10. Batı Ekbatanda dört tip konut birimi [37].

6.3. Malzeme ve Strüktür Özellikleri

Bu bölümde ASP Kuleleri, Eskan Kuleleri ve Ekbatan Kompleksi kullanılan malzeme ve strüktür özellikleri ile ele alınmıştır.

ASP Kuleleri

ASP Kuleleri her biri 23 kattan oluşan A, S ve P isimli üç kuleden oluşmaktadır. Bu komplekstеki üç kuleden A Kulesinde kullanılan malzemeler, diğer kulelerden önemli ölçüde farklıdır. Konut sayısının fazla olması nedeniyle asansör trafiğini yönetmek ve konut sakinlerinin rahat hareket edebilmesi ve her kulenin katlarına ulaşımını sağlamak amacıyla dört adet asansör planlanmıştır. ASP Kulelerinde dokuz Richter'a kadar depreme karşı güvenlik esas alınmıştır [67].

Şekil 6.11. ASP Kuleleri yeni inşa edildiğinde [67].

Eskan Kuleleri

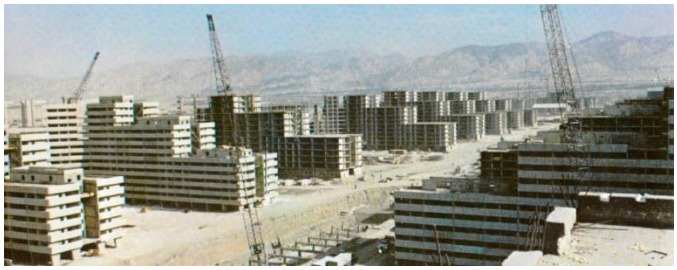
Tahran'daki standart yapı malzemesi çelik çerçeve olmasına rağmen, Eskan Kuleleri betonarme olarak inşa edilmiştir. Kulenin yapımında ayrıca tuğla kullanılmıştır. Bloklar için özel olarak kalıplanmış prefabrik beton levhalar hazırlanmıştır. Kulede üç katta 200 depo ve 300 araçlık otopark bulunmaktadır. Çöp yakma fırını, arıtma tesisi, acil durum elektriği, telefon santrali, acil durumlar için çatıda su kaynağı, yangınla mücadele, en iyi cihazlara sahip asansör ve makine dairesi sistemi bu kulenin diğer olanakları arasındadır[68].

Şekil 6.12. Eskan Kuleleri [68].

Ekbatan Kompleksi

Ekbatan Kompleksinde yapı malzemelerinin türü ve yapım yöntemlerinin iki önemli göstergesi: dayanıklı malzeme kullanımı ve yapısal dayanıma uygun imalat yöntemleridir. Yapıların Richter ölçeğinde dokuza kadar depreme dayanıklı oldukları bilinmektedir. Mühendisler tarafından binaların kullanım ömrü 300 yıl olarak hesaplanmıştır [26].

Şekil 6.13. Ekbatan Kompleksi [26].

6.4. Yapısal Yenilikler ve Öncü Rol

Bu bölümde ASP Kuleleri, Eskan Kuleleri ve Ekbatan kompleksinin yapısal özellikleri ve öncülük durumları incelenmektedir.

ASP Kuleleri

ASP Kuleleri konut, ofis, ticaret kullanımı ve betonarme strüktür ve prefabrike beton cephe elemanları ile yüksek yapıların tüm teknik ve mühendislik esaslarına uygun ve en yüksek kalitede inşa edilen özel bir örneğidir[4]. Yapıların ticari bölümünde restoran, eczane, market, güzellik salonu, mağazalar, bankalar ve kreş bulunmaktadır. Ayrıca spor sahaları ve bir açık havuz kullancıların rahatlığı için tasarlanmıştır. ASP kulelerinde atık su arıtma ve ısıtma sistemi için masurat depolama kurulmuştur. Bu kulelerin borularında gümüş kaynaklar kullanılmış ve kulelerin teknik servislerini Siemens firması üstlenmiştir. [36].

Şekil 6.14. ASP Kuleleri [36].

[4] ASP kuleleri, ASP firmasının gözetiminde tasarlanmış ve inşa edilmiştir. ASP şirketinin faaliyeti 1970 yılında müşavir mühendisler ile yerli ve yabancı uzmanların teknik bilgilerinden yararlanarak ve tüm bilimsel ve mühendislik standart ve kriterlerine uyularak toplu konut, ofis, ticari vb. projeleri hayata geçirmek üzere başlamıştır. [58].

Eskan Kuleleri

Eskan Kulelerinde, bir Eskan dairesi Tahran'ın seçkinleri için bir statü sembolü haline gelmiştir. Proje, mimarların milliyetinden bahsedilmeden 'dış planlama' olarak pazarlanmıştır.

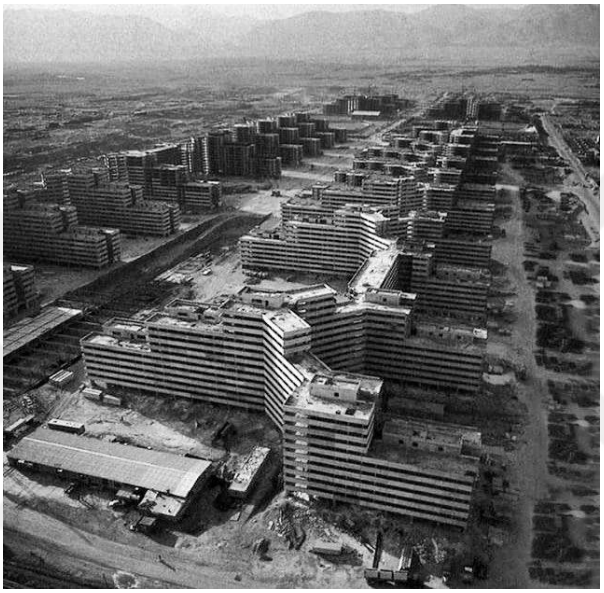
Şekil 6.15. Eskan Kompleksinin cephelerindeki yayları gösteren tanıtım broşürü[68].

Eskan Kompleksinin baş mimarı Moshe Bashan, kuleleri yerele uyarlamaya çalıştığını iddia etmektedir. “İranlıların özel avlulu evlerde geleneksel yaşamdan modern yüksek katlı konutlara geçmelerine yardımcı olmayı” görevi olarak gördüğünü ve “balkonların villaların iç avlularının yerini aldığını” açıklamıştır. Proje gerçekten de hem genel tasarım şemasını hem de programatik alt çizgisini bu doğrultuda geliştirmiştir. Dairelerin planları İsrail standartlarına dayanmaktadır. İsrail'de daha büyük konut birimleri daha fazla oda anlamına gelmektedir. İran'da ise konut birimleri genellikle çok daha büyüktür, ancak birim büyüklüğünden bağımsız olarak konut başına yalnızca bir çocuk odası vardır. Bu proje, bir uluslararası planlama örneğidir [67]. Öte yandan alışveriş merkezinin üzerinde, projenin modern atmosferinin bir işareti olarak, asla uygulanmayan şeffaf zemine sahip bir havuz bulunmaktadır.

Bu kompleks, "Eskan İran Şirketi" tarafından inşa edilmiştir. 1970 yılında temelleri atılan bu şirket kurulduğu günden bu yana yüksek katlı inşaat, konut inşaatı, otoyol işletmeciliği (köprü, tünel ve çevre yolu), havaalanı inşaatı ve toprak işleri alanlarında birçok projeyi hayata geçirmiştir. [66]

Ekbatan Kompleksi

Dönemde İran'da "çıplak betonlama" teknolojisi yoktur ve yapıların sağlamlığı için, teknolojisi Amerikalılarda olan bir tür betonun kullanılması gerekmektedir. Bu nedenle, inşaat yönetimi ve ilk fazın uygulanmasının denetimi bir Amerikan firmasına verilmiştir. Ekbatan Kompleksinde yarı tünel sistemi, jumper çerçeve teknolojisi gibi ilk beton teknolojisi kullanılmıştır. Kalıplamadan herhangi bir tavanın inşaatı bir hafta sürmüştür. Ekbatan Kompleksinde yapı sistemlerini hızlı hale getirmek için gerekli malzemelerin çoğu yurt dışından ithal edilmiştir[5] [26].

Şekil 6.16. Ekbatan Kompleksi [26].

[5]Ekbatan Kompleksi, "Sherkate-Sahami-e-Nosazi Tehran", "Tahran's Renovasyon Joint Stock Şirketi" ve özel bir mimarlık firması olan "Sherkate-Nosazi-va-Omran-e-Ekbatan" organizasyonunun gözetiminde tasarlanmış ve inşa edilmiştir. Sherkat-e-Sahami-e-Nosazi Tehran'ın başkanı Rahman Golzar, 50'li yılların başında Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nden mezun olmuş ve ardından yüksek binalar inşa etmesiyle ün kazanmıştır. Ekbatan'ın inşa edildiği 220 hektarlık arazinin sahibidir ve projeden hem yönetici hem de icra direktörü olarak sorumludur. Ekbatan'ın geliştirilmesinde yer alan yabancı ortaklardan biri, beton binalarda uzmanlaşmış bir Amerikan yatırım şirketi olan Starrett'tir. Firmanın şehirde 200'den fazla çalışanı vardır [48].

6.5. Tasarım ve Biçim Kararları

Bu bölümde ASP Kuleleri, Eskan Kuleleri ve Ekbatan kompleksin Tasarım ve biçim kararları incelenmektedir

ASP Kuleleri

ASP Kuleleri yüksek yapıların tüm teknik ve mühendislik esaslarına ve yönetmeliklerine uygun, yüksek kalitede, prefabrike beton cephe ile elemanları inşa edilmiştir. Kulelerde 250 daire, 120 villa daire, 140 ticari birim, 570 depo ve otopark ve her kulede dört adet asansör bulunmaktadır. ASP Kulelerin alt katlarında çeşitli ticari ünitelerin olması bir avantaj olarak değerlendirilmektedir. Bu merkezlerin konutların yakınında olması nedeniyle, ASP kulelerin kullanıcılarının günlük işleri için şehre gitmelerine gerek kalmamaktadır. Bu komplekste üç kule vardır ve kuleler aralarındaki suyun merkeziliğine göre inşa edilmiştir. Bu orta kısımda, ayrıca yeşil alan bulunmakta olup, tüm kuleler bu alana aynı manzarayı bakmaktadır. [37]

Şekil 6.17. A.S.P Kulelerin kuşbakışı görünümü. Harita Google Earth`den alınmıştır.

Eskan Kuleleri

Eskan Kulelerinde, Eskan adlı bir alışveriş merkezi bulunmaktadır. Bu alışveriş merkezi 4700 metrekarelik bir alanda 40 ünite ve 60 ticari ünite ile iki katlı olarak tasarlanmıştır. Bu merkezde çeşitli banka şubeleri, giyim mağazaları, döviz büroları, kafeler ve diğer birçok işletme bulunmaktadır. 22 katta dört ünite ve 23. katta iki ünite olarak inşa edilen her kulenin 23 katında 90 konut birimi bulunmaktadır. Zemin kattan itibaren 300 adet otopark ve 200 adet depo bulunan kuleler için üç katlı otopark yapılmıştır[68].

Şekil 6.18. Eskan Kuleleri. Harita Google Earth`den alınmıştır.

Ekbatan Kompleksi

Ekbatan Kompleksi, farklı mimari modellerin ilginç bir birleşimidir. Bağımsız bir banliyö olarak bir uydu şehir konsepti, Marcel Breuer'in 1940'larda New York'taki orta sınıf mahalleleri için önerisi ve Victor Gruen tarafından önerilen, çok işlevli merkezli yeni mahalle yapıları da dahil olmak üzere bir dizi uluslararası projeye referans vermektedir. Ekbatan, iki aşamada inşa edilen üç bina grubundan oluşmaktadır. 1. ve 3. aşamalar 1976'da ve 2. aşama 1979 devriminden sonra inşa edilmiştir. Ancak 2. aşama, orijinal konsept ve plandan farklı inşa edilmiştir. Ekbatan'ın 1. ve 3. etapları, plan olarak U şeklinde çift sıra apartmanlardan oluşmakta iken 2. etap tamamlanmamış bir Y şeklindedir. 1. aşamadaki uzun doğrusal alışveriş merkezi, İran pazarlarının geleneksel biçimini anımsatmaktadır. Ayrıca, yerleşimin altında yer alan otoparklar kullancıları, alışveriş merkezini geçmeye teşvik etmektedir. Ekbatan'ın ticaret merkezi, bahçeleri ve farklı konut blokları yaya yolları ile birbirine bağlamaktadır. Bu anlamda, merkezinde bir ticaret merkezi bulunan bu modern kent modeli, çarşı ve çevresindeki mahallelerin mekansal mantığını ortaya kaymaktadır. Ekbatan Kompleksinin formu, birbirine 120 derecelik açılarla bağlanan kübik formların

birleşimidir. Bu sayede maksimum görüş sağlanır ve binaların birbirini gölgelemesi engellenir. Ayrıca bu form birimlerin görünürlüğünü azaltmaktadır. 1. etapta bloklar farklı kotlarda tasarlanmıştır. Bu, kullanıcının açık alanı daha fazla hissetmesini ve çevreyi daha iyi görmesini sağlamaktadır [77].

Şekil 6.19. Ekbatan Kompleksi [77].

6.6. Genel Değerlendirme

Bu bölümde, Tahran'ın II. Pehlevi dönemine ait olan üç toplu konut yerleşimi incelenmiştir. Bu yerleşimler yakın çevre ilişkileri, plan kararları, malzeme ve strüktür özellikleri, yapısal yenilikler ve öncü rol, tasarım ve biçim kararları olmak üzere belirlenen başlıklar altında ele alınmıştır. Üç yerleşimin ortak özelliklerinden biri malzeme kullanımıdır. Üç yerleşimde de malzeme olarak beton kullanılmıştır. Ekbatan Kompleksi, ASP Kuleleri ve Eskan Kuleleri II. Pehlevi döneminde şehrin dışında inşa edildiklerinden, kullancıların şehir merkezine gitmek zorunda kalmamları ve kendi yerleşimlerinde istediklerini bulabilmeleri için alışveriş merkezleri ile birlikte ele alınmıştır. Ayrıca, yerleşimlerde kullanıcılar için açık alanlar, parklar ve havuzlar planlanmıştır. Bu üç yerleşimin arasındaki farklılık nüfusları ve proje büyüklükleridir. Ekbatan Kompleksi 33 bloktan oluşmuş olup nüfusu 44.981'dir. II. Pehlevi döneminde ve günümüzde en büyük konut komplekslerinden biri olarak kabul edilmektedir. Eskan Kuleleri ve ASP Kuleleri 23 katlı üç kuleden oluşmaktadır. Ancak bu ikisinin arasındaki fark, ASP kulelerinde villa dairelerin de bulunmasıdır. ASP Kulelerinde 250 daire ve 120 adet villa dairesi bulunurken, Eskan Kulelerinde her bir kulede 90 daire yer almaktadır.

Bu kulelerde alışveriş merkezlerinin, restoranların, kafelerin ve spor alanlarının bulunması, İranlı ailelerin yaşamının içe dönük olmaktan dışa dönük bir hale dönüşmesine yol açmış, ve evlerde mahremiyetin anlamı yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Konut

birimlerinde iç mekanlarda Batılı yaşam tarzının gelişmesi, yarı özel mekanın ortadan kalkmasına ve dairelerin geleneksel evlere göre küçülmesine neden olmuştur.

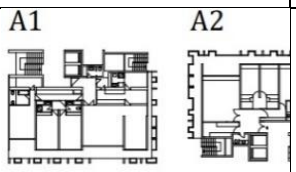
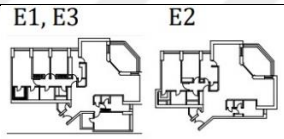
Ekbatan Kompleksi bir şehir gibi olduğu için aileler arasında güçlü bir bağ oluşmuştur ve komplekste çeşitli aktiviteler yapılmaktadır. Ekbatan Haber Sitesinde belirtildiği gibi, her hafta site içinde bisiklet yarışı, çevre dostu yürüyüşü gibi etkinlikler, çocuklar için aktiviteler veya çevre günü nedeniyle çöplerin birlikte toplanması gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, Ekbatan Kompleksi, sokak sanatının ve kentsel duvar resimlerinin İran'da doğduğu yerdir, bu nedenle gençlerin bir arada olduğu yerlerden biri olarak bilinmektedir. Ekbatan Kompleksi, sosyal yaşam açısından farklı yaş gruplarının ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Kompleks bir mahalle halini almış ve sakinlerine aidiyet kazandırmıştır.

Şekil 6.20. Ekbatan Kompleksinde çeşitli aktiviteler [78].

ASP Kulelerinde ve Eskan Kulelerinde ise mahalle kimliği ve mahalle ilişkisi bulunmamaktadır. Yaşlı insanlar daha çok kulelerin hizmetlerini kullanırken, genç kuşak olanaklardan memnun değildir ve daha yüksek bir konfor arayışındadır. Bu nedenle kulelerin spor sahalarında ve açık alanlarında daha çok yaşlı kullancılar görülmektedir [73].

Tablo 6.1. ASP Kuleleri, Eskan Kuleleri ve Ekbatan Kompleksi Genel özellikleri

Adı	**Yakın Çevre İlişkisi**	**Plan Kararları**	**Malzeme/ Strüktür Özellikleri**	**Yapısal Yenilikler/ Öncü Rol**	**Tasarım ve Biçim Kararları**
ASP Kuleleri	Kullancıların Tahran şehrinin farklı bölgelerine erişim kısıtlaması yoktur ve otoyollardan ve ana caddelerden merkeze kolayca erişim vardır. Bu konut kompleksi, Tahran'ın merkezine yakın olan ve kullancıların başkentin diğer bölgelerine seyahat etmelerini kolaylaştıran Tahran'daki birkaç yerleşimden biridir	 A.S.P Kulelerinde 250 adet daire ve 120 adet villa daire bulunmaktadır. Villa daireler 280 m2 olarak iki kattır ve üç odadan oluşmaktadır. Daireler ise üç ve dört oda olarak tasarlanmıştır.	Yapıda kullanılan ana malzeme betondur. A.S.P Kulelerinde dokuz Richter ölçeğine karşı güvenlik esas alınmıştır.	Atık su arıtma sistemi ve ısıtma sistemi için masurat depolama sistemi kurulmuştur.	Komplekste kuleler aralarındaki merkeze göre inşa edilmiştir. Bu merkezde, ayrıca yeşil alan bulunmakta olup, tüm kuleler bu alana ve aynı manzaraya bakmaktadır
Eskan Kuleleri	Eskan Kuleleri Tahran`ın kuzeyinde, Pehlevi Bulvarı'na açılan iki ana caddenin kesiştiği noktada yer almaktadır. Tahran'ın en merkezi caddesi olan Pehlevi Bulvarı'nda çeşitli toplu taşıma araçları bulunmaktadır.	 Eskan kuleleri üç bloktan ve her blok 23 kattan oluşmaktadır. Her katta dört daire ve her dairede üç yatak odası bulunmaktadır. Ayrıca, dairelerde büyük balkonlar vardır.	Tahran'daki standart yapı malzemesi çelik çerçeve olmasına rağmen, kompleks farklı inşa edilmiştir. Kulenin çerçevesi betonarme ve yerel tuğladandır. Uygulama özel olarak kalıplanmış prefabrik beton levhalar ile yapılmıştır.	ASP kuleleri, ASP şirketinin gözetiminde tasarlanmış ve inşa edilmiştir. ASP şirketinin faaliyeti 1970 yılında müşavir mühendisler ile yerli ve yabancı uzmanların teknik bilgilerinden yararlanılarak ve tüm bilimsel ve mühendislik standart ve kriterlerine uyularak toplu konut, ofis, ticari vb. projeleri hayata geçirmek üzere başlamıştır	Yerleşimde Eskan adlı bir alışveriş merkezi bulunmakta-dır. Eskan'ın baş mimarı Moshe Bashan, kuleleri yerele uyarlamaya çalıştığını iddia etmektedir. "İranlıların özel avlulu evlerde geleneksel yaşamdan modern yüksek katlı konutlara geçmelerine yardımcı olmayı" görevi olarak gördüğünü ve "balkonların villaların iç avlularının

					yerini aldığını" söylemiştir.
Ekbatan Kompleksi	Tahran metrosunun 4. hattına yakın bir konumdadır. Tahran'ın önemli bir simgesi olan Azadi Meydanı'na yakınlığı ve çok sayıda toplu taşıma terminaline ve taksi duraklarına yakınlığı nedeniyle özellikle tercih edilmektedir.	 1. etapta 74 ve 68 metrekare bir odalı daireler, 78 ve 86 metrekare iki odalı daireler, 134 metrekare üç odalı daireler ve 176 metrekare dört odalı daireler yer almaktadır. 2. ve 3. etapta daireler 1. etaba benzer şekilde inşa edilmiştir. 3. etapta iki yatak odalı daireler bulunmaktadır. Ayrıca, 2. ve 3. etapta dubleks daireler vardır.	Kullanılan yapı malzemelerinin ve yapım yöntemlerinin iki önemli göstergesi: dayanıklı malzeme ve yapısal dayanıma uygun imalat yöntemleridir.	Yarı tünel sistemi, jumper çerçeve teknolojisi kullanılmıştır.	Ekbatan Kompleksi, iki aşamada inşa edilen üç bina grubundan oluşmaktadır. 1. ve 3. aşamalar 1976'da ve 2. aşama 1979 devriminden sonra inşa edilmiştir. Ekbatan Kompleksinin formu, birbirine 120 derecelik açılarla bağlanan kübik geometrilerin birleşimidir. Bu sayede maksimum görüş sağlanır ve binaların birbirini gölgelemesi engellenir.

Tablo 6.2. ASP kuleleri, Eskan Kuleleri ve Ekbatan Kompleksinin ortak özellikleri ve farklılıkları.

Ortak Özellikleri	**Farklılıkları**
• Sosyal yaşam açısından her üç örnekte de alışveriş merkezleri, kafeler, restoranlar ve spor alanları bulunmaktadır. • Daireler tamamen dışa dönük ve geleneksel İran evlerinden farklı tasarlanmıştır. • Malzeme olarak, üç örnekte de kullanılan ana malzeme betondur. . • Her üç örnek te zamanına göre şehirden uzakta inşa edilmiştir. Bu nedenle kullancıların ihtiyaçlarını karşılamak için kentsel donatılarla birlikte ele alınmışlardır. • Yabancı mimarlar tarafından tasarlanmış ve İranli mimarlar ve firmalar tarafından yönetilmişlerdir.	• ASP Kulelerinde üç katta villa daireler ve açık havuz yer almaktadır. • ASP kuleleri teknoloji olarak daha modern bir sisteme sahiptir ve Siemens firması tarafından donatılmıştır. • Ekbatan Kompleksi 33 bloktan oluşan üç fazda inşa edilmiştir. ASP Kuleleri ve Eskan Kuleleri daha küçük bir nüfus için tasarlanmıştır. • Ekbatan Kompleksi bir mahalle olarak ele alınmış ve sakinleri arasında bir bağ kurulmuştur. • Ekbatan Kompleksinde 68 m2'den 176 m2'ye kadar daireler bulunmaktadır. ASP Kuleleri ve Eskan Kulelerinde daireler 200 m2 den fazla büyüklüktedir. • Sosyal yaşam açısından ASP Kuleleri ve Eskan Kulelerinin aksine, Ekbatan Kompleksi tum yaşların ihtiyaclarını karşılamakta, her hafta çeşitli festivaller ve etkinlikler düzenlenmektedir.

7. SONUÇ

Modernleşmenin tüm dünyada yaygınlaştığı süreçte İran da diğer ülkeler gibi bu hareketten etkilenmiş, ülkede eğitim, ulaşım, iletişim, mimarlık ve kentsel planlama gibi birçok alanda hızla yenilikler yapılmıştır. I. Pehlevi döneminin ve II. Pehlevi döneminin en belirgin özelliği Batı'dan ilham alan modernleşme politikalarıdır. Ancak, devletin resmi ideolojisinin önemli bir parçası haline gelen modernleşme politikalarının mevcut sosyal yapı ile uyumu sorunlu olmuştur. Özellikle konut yapılarında mahremiyet sınırlarının tam anlamıyla kaldırılması, kırsal kesimlerden kentlere göç eden insanlar için ciddi bir sorun haline gelmiştir.

İran'ın geleneksel mimarisi, değerli mimari eserlerin inşası şeklinde oluşan ve İran kimliğini şekillendiren İran kültür ve medeniyetinin kristalleşmesinin açık bir örneğidir. İran mimarisinin oluşum sebeplerinin bir kısmının coğrafi ve iklimsel gereklilikler, bir diğer kısmının ise yapım tekniklerinden kaynaklanan ihtiyaçlar olduğu ve önemli bir kısmının da İran toplumunun insani özellikleri ve kültürel normları olduğu kabul edilmektedir. İran'ın geleneksel mimarisi, kompakt bir kentsel dokuya ait olup, form ve işlev uyumu ve sürdürülebilirlik özelliklerine sahip bir tasarım yaklaşımı içerir. Geleneksel evler şehir merkezinde, bir bölgede yoğunlaşmıştır ve alışveriş alanlarına yakındır. Evlerde , yerli malzeme kullanımı, tuğla işleri, alçı işleri, fayans işleri ve ayna işleri görülür. İklime bağlı tasarım kararları, içe dönük planlama, az katlı ve yüksek tavanlı iç mekanlar, kış ve yaz salonları bu evlerin en önemli özellikleridir.

Modernleşme ile birlikte geleneksel evler büyük ölçüde terk edilirken, yüksek katlı yapılar ve toplu konut yapıları daha yaygın hale gelmiş, daha çok tercih edilir olmuştur. Nüfus artışı bu değişimin bir diğer nedenidir.

İran'ın başkenti Tahran modernleşme uygulamaları açısından önemli ve özel bir kenttir. Tahran'ın hızla gelişmeye ve modernleşmeye başladığı bir süreçte, kentte; yaşam tarzı, şehir peyzajı ve dokusu ve konut yapıları değişmiştir. Şehre sinemalar, müzeler ve kültürel yapılar eklenmiştir. Bu yapılar modern tasarım ilkeleri ile ele alınmış ve yeni teknolojiler ve yeni malzemelerle inşa edilmiştir. Kentte modernleşmenin ifadesi olarak kimi toplu konut yapıları Pehlevi Vakfı'nın sponsorluğunda özgün yerleşimler olarak hayata geçirilmiştir.

1970'lerde Pehlevi Vakfı, birçok yabancı mimarı Tahran'da lüks konut projeleri inşa etmeleri için görevlendirmiştir. Saman Kuleleri ve Behjat Abad Kompleksi ise İranlı

mimarlar tarafından tasarlanmıştır. İnşa edilen toplu konutlar, İran konut geleneğini değiştirmiş, içe dönük bir konut kültüründen dışa dönük bir konut kültürüne dönüşüm yaşamasına yol açmıştur. Artık evlerin pencereleri orta avluya değil, dışarıya açılmaktadır. Balkonlar ve teraslar, avluların yerini almıştır. Geleneksel evlerin genel ve özel alanları toplu konutlarda bulunmamaktadır. Merkezi avlu geleneksel aileler için çok önemlidir ve zamanlarının çoğunu burada geçiren ailelere toplu konutlarda alışveriş merkezleri, kafeler, parklar ve spor alanları duzenlenmiştir.

Aşağıdaki tablodan Tahran`da II. Pehlevi döneminde modern mimarlık yaklaşımlarıyla inşa edilmiş yapı örnekleri üzerinden bir modernleşme okuması yapmak mümkündür. Tahran'da II. Pehlevi döneminde inşa edilen modern yapılardan çıkarılan genel sonuç şöyledir: Binaların dış cepheleri sade ve yalın ele alınmış ve malzeme olarak çoğunlukla beton kullanılmıştır. Kamu yapıları genelde yüksek tavanlı ele alınmış ve ilk kez asansör bu yapılarda kullanılmıştır. 1951 yılında Tahran'da ilk kez konut yapılarında asansör kullanımı başlamış, ardından 1970 yılında toplu konut yapılarında da kullanılmıştır. İslami geometrik şekiller genellikle sanat ve kültür yapılarında görülmektedir. Kübik mimari özelliklere sahip olan eğitim ve dini yapılarının da beton ve tuğladan yapıldıkları görülmektedir.

Yine aşağıdaki tabloda yer aldığı üzere II. Pehlevi döneminde inşa edilen toplu konut yapılarına ilişkin olarak yapılan araştırmada ele alınan ASP Kuleleri, Eskan Kuleleri ve Ekbatan Kompleksi konut ihtiyacının yanı sıra kullancıların sosyal ihtiyaçlarının da karşılandığı özel örneklerdir. Ortak özellikleri arasında konut birimlerinin geleneksel İran evlerinden farklı olmaları, modern konut biçimlenmesinden etkilenmeleri ve yabancı mimarlar tarafından tasarlanmış olmaları sayılabilir. Kulelerde yer alan alışveriş merkezleri, kafeler, restoranlar ve spor alanları kullanıcılar açısından önemlidir. ASP Kulelerinde villa daireler ve açık havuz bulunması bu yerleşimi daha da özelleştirmektedir. Ekbatan Kompleksi ise, ASP Kulelerinin ve Eskan Kulelerinin aksine bir mahalle olarak ele alınması nedeniyle özel bir önemi hak etmektedir.

Bu tez çalışmasının bu kapsamı ile bundan sonra bu konuda çalışma yapacak araştırmacılar için yol gösterici pek çok bilgiyi içerdiği ve akademik açıdan önemli bir kaynak olduğu düşünülmektedir.

Tablo 7.1. Tahran`da II. Pehlevi döneminde yapılan modern yapılar

Yapı Türü		Adı,Yılı, Mimarı	Mimari Özellikleri	Görsel
Kamu Yapıları		Melli Bankası Yılı: 1946-1951 Mimarı: Mohsen Foroughi	Yapının cepheleri sade ele alınmış, ana cephede kullanılan yüksek sütunlar yapıya ihtişam kazandırmıştır. Yapının iskeleti betonarme olup duvarları tuğla ve çimento harcı ile yapılmıştır. Yapıda, yolcu ve yük asansörü vardır.	
		Senato Binası Yılı: 1955 Mimarı: Heydar Ghiai	Binanın cephesinde özel kolonlar ve dikey pencereler kullanılmış. Kare ve daire formun birleşimiyle oluşmuştur. İç mekanda tavanlar yüksek yapılmıştır..	
		Behşahr Kompleksi Yılı: 1970-1973 Mimarı: Nader Ardalan	Kübik mimari özelliğe sahip olan yapının cephesi simetrik bir kurguyla ele alınmıştır. Yapının kabuğunda prefabrike beton elemanlar kullanılmıştır.	
Sivil Mimarlık Yapıları	**Müstakil Konut Yapıları**	Villa Namazee Yılı: 1957 Mimarı: Giovanni Ponti	Açık planlı yapının, asma tavanı ve koruma altındaki dış açıklıkları vardır. Cephesi beyaz çimento ile kaplanmış, iç mekanında İtalyan seramikleri kullanılmıştır.	
		Seyhoun Yazlık Kır Evi Yılı: 1970' ler Mimarı: Houshang Seyhoun	. Organik mimari yaklaşımı tasarlanmış olan yapı tamamen taştan yapılmış, doğa tasarımın ana belirleyicisi olmuştur.	
	Çok Katlı Konut Yapıları	Tahran'daki İlk Yüksek Bina Yılı: 1949-1951 Mimarı: Houshang Khanshaghaghi	İlk asansör bu yapıda kullanılmıştır. Yapı cephelerinde köşe pencereler vardır.	
		Italia Caddesi'nde Bir Konut Yılı: 1974 Mimarı: Fereydoun Davarpanah	Kübik hacimlerden oluşmuş yapıda cephede büyük bir hareket elde edilmiştir.	

Sivil Mimarlık Yapıları	**Toplu Konut Yapıları**	Behjat Abad Yerleşimi Yılı: 1967 Mimarı: Konut Organizasyonu	14 katlı 14 blok betonarme olarak inşa edilmiştir. Bloklar büyük balkonlara sahip olan dairelerden oluşmaktadır. Bloklarda sıra pencereler kullanılmıştır.	
		Saman Kuleleri Yılı: 1970 Mimarı: Nader Ardalan	22 katlı iki bloktan oluşmaktadır. Kulelerin cephesi Amerikan mimarisinden etkilenmiştir. Taşıyıcı iç ve dış duvarlarda prekast elemanlar kullanılmıştır.	
		ASP Kuleleri Yılı:1971 Mimarı: Setek Batiman (Müşavirlik Mühendislik Şirketi)	Simetrik plana sahip üç blok olarak tasarlanmıştır. Daire ve villa dairelerden oluşan kulelerde atık su arıtma ve ısıtma sistemi için masurat depolama sistemi bulunmaktadır. Borularında gümüş kaynaklar kullanılmış ve kuleleri Siemens firması donatmıştır.	
		Eskan Kuleleri Yılı:1972 Mimarı: Moshe Bashan	Cepheler sıra pencereler ve köşe balkonlar ile simetrik olarak tasarlanmıştır. Her katta üç odalı daireler bulunmaktadır. Kuleler betonarme ve yerel tuğladan yapılmış, özel olarak kalıplanmış prefabrik beton levhalar kullanılmıştır.	
		Ekbatan Kompleksi Yılı: 1975 Mimarı: Rahman Golzar	Kare hacimlerin kombinasyonu ile ele alınan konut birimleri ile büyük ölçekli bloklar tasarlanmıştır. Yapılar sıra pencerelerle oluşan bir cephe düzenine sahiptir. Jumper çerçeve teknolojisi gibi beton teknolojileri kullanılmıştır. Malzemelerin çoğu yurt dışından ithal edilmiştir.	
	Sanat ve Kültür Yapıları	Cinema Radio City Yılı: 1958 Mimarı: Heydar Ghaiai Chamlou	Googie tarzı mimari özelliklere sahiptir. İç mekanda büyük mermerden yapılmış sütunlar yer almaktadır.	
		Tahran Şehir Tiyatrosu Yılı: 1967 Mimarı: Ali Sardar Afkhami	Yapı Y şeklinde sütunlar ve İran geometrik desenleri ile tasarlanmış, geleneksel İran mimarisi ile modern mimari öğeleri birleştirilmiştir. Yapının dekorasyonundaki ana unsurlar olan çini ve tuğlalar, İran'ın özgün ve geleneksel mimarisinin izlerini taşımaktadır.	

		Şahyad (Azadi) Kulesi Yılı: 1971-1972 Mimarı: Hossein Amanat	İslami geometrik şekillerin kullanıldığı yapıda İran geleneksel mimarisinin izleri vardır. Farklı kubbe tekniği ile tasarlanmış olan yapı: turkuaz mozaik çiniler ve beyaz taşlarla kaplanmıştır.	
		Çağdaş Sanat Müzesi Yılı: 1977 Kamran Diba-Nader Ardalan	Farklı hacimlerden oluşmuş yapıda, doğal ışık için tavan pencereler kullanılmıştır.	
	Eğitim Yapıları	Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yılı: 1941-1948 Mimarı: Roland Marcel Dubrulle	Dikdörtgen kübik hacimler ve bunların kombinasyonlarından elde edilmiş sekiz yapıdan oluşmaktadır. Ön cephede kullanılan dört sütun ile yapıya etkili bir görünüş sağlamıştır. Ana yapı malzemesi tuğladır.	
		Tahran Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Yılı: 1964-1971 Mimarı: Bahman Paknia	Farklı yükseklik ve boyutlara sahip iki dikdörtgen kübik hacmin birleşmesiyle elde edilmiştir. Geniş pencerelere sahip olan yapıda dikey elemanlar kullanılmıştır. Yapının malzemeleri beton ve taştır.	
		Damavand Okulu Yılı: 1974 Mimarı: Frank Lloyd Wright Vakfı	Cephe, sade ve yalın tasarlanmış, yapı simetrik olarak ele alınmıştır.	
Dini Yapıları		Al-Kadir Camii Yılı: 1974 Mimarı: Jahangir Mazloom Yazdi	İran geleneksel mimarisi ve modern mimarinin izleri görülen yapıda; turkuaz çiniler kullanılmıştır. Kubbe odası dairesel çokgen hacimlerden oluşmuş olan yapının ana malzemesi tuğladır.	
		Dua Odası Yılı: 1978 Mimarı: Kamran Diba	Kübik mimari özelliklere sahip olan yapı tamamen betonarme olarak inşa edilmiş olup heykelsi bir görünüme sahiptir.	

Tablo 7.2. II. Pehlevi döneminde yapılan toplu konut yapıları

Görsel	Yapı Adı	Yılı ve Mimarı	Mimari Özellikleri
	ASP Kuleleri	1971 SetekBatiman Müşavirlik Mühendislik Şirketi (Fransız)	Simetrik plana sahip dairelerden oluşan üç blok olarak tasarlanmıştır. Daire ve villa dairelerden oluşan kulelerde atık su arıtma ve ısıtma sistemi için masurat depolama sistemi bulunmaktadır. Borularında gümüş kaynaklar kullanılmış ve kuleleri Siemens firması donatmıştır.
	Eskan Kuleleri	1972 Moshe Bashan (İsrail)	Cepheler sıra pencereler ve köşe balkonlar ile simetrik olarak tasarlanmıştır. Her katta üç odalı daireler bulunmaktadır. Kuleler betonarme ve yerel tuğladan yapılmış, özel olarak kalıplanmış prefabrik beton levhalar kullanılmıştır.
	Ekbatan Kompleksi	1975 Kim Swoo Geun (Güney Kore), Rahman Golzar (İran) ve Amerikan firması	Kare hacimlerin kombinasyonu ile ele alınan konut birimleri ile büyük ölçekli bloklar tasarlanmıştır. Yapılar sıra pencerelerden oluşan bir cephe düzenine sahiptir. Jumper çerçeve teknolojisi gibi beton teknolojileri kullanılmıştır. Malzemelerin çoğu yurt dışından ithal edilmiştir.

KAYNAKLAR

[1] S. Zabihi, "Evaluating the effects of modern movement oncontemporary residential buildings in iran's capital city-tehran," M.S. Thesis, Dept. Architecture, Eastern Mediterranean Univ., Gazimağusa, North Cyprus, 2010.

[2] M. Rudner, "The modernization of Iran and the development of the persian carpet industry: the neo-classical era in the persian carpet industry," Iranian Studies,vol. 44, no. 1, pp. 49-76, 2011.

[3] Y. Peng, "Modernization theory: from historical misunderstanding to realistic development: a review of a new thesis on modernization," Chinese Studies in History, vol. 43, no. 1, pp. 37-45, 2009.

[4] E. A. Wrigley, "The process of modernization and the industrial revolution in England," The Journal of Interdisciplinary History, vol.3, no. 2, pp.225-259, 1972.

[5] G. Akça, "Modernden postmoderne kültür ve kimlik," Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, no.15, pp. 1-24, 2005.

[6] F. Altun, "Modernite ve modernizm: Batı-içi bir tartışma," İbn Haldun Çalışmaları Dergisi , vol. 6, no. 1, pp. 95-120, 2021.

[7] M. Baran, "Avrupa'da gelişen modernlik ve modernleşme anlayişlari ve bu anlayişlarin türkiye'ye yansimalarina tarihî sosyolojik açidan bir bakiş," Electronic Turkish Studies,vol. 8, no. 11, pp. 55-79, 2013.

[8] H. Aghaei Rad, "A study of the architecture of Nader Ardalan in terms of tradition and modernity in the islamic context," Ph.D. dissertation, Dept. Architecture., New South Wales Univ., Sydney, Australia, 2015.

[9] A. Giddens and Sutton, "Sosyolojide temel kavramlar," İstanbul: Phoenix Yayınevi, no. 4, pp. 28-33, 2018.

[10] T. Ando, "In dialoque with geometry: the creation of landscape," GA Architect, vol. 12, no.1, pp. 5-24, 1993.

[11] C. N. Schulz., F. Futogawa, "Roots of modern architecture," A.D.A. Edita Tokyo C., Tokyo, 1988.

[12] Y. D. Rouyandozagh, "Modernizm ve İran konutlarının dönüşümü," İran Çalışmaları Dergisi, vol. 4, no. 2, pp. 283-314, 2020.

[13] Ö. Sezer, "Bauhaus' un modern mimari kültürünün yayılmasındaki rolü.," Mimar. İst, no. 65, pp. 8-55, 2019.

[14] A. Nia, "Aesthetics of modern architecture: a semiological survey on the aesthetic contribution of modern architecture," Civil Engineering and Architecture, vol. 8, no. 2, pp. 66-76, 2020.

[15] Z. B. Vural and Ö. Sağiroğlu, "Modern mimarlık mirası bağlamında konut mimarisi ve Türkiye'deki yüksek katlı konut örnekleri üzerine bir değerlendirme," Mimarlık ve Yaşam, vol. 7, no. 2, pp. 751-772, 2022.

[16] T. Görgülü, "Apartman tipolojisinde geçmişten bugüne; kira apartmanindan "rezidans'a" geçiş," TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, no. 14, pp. 165-178, 2016.

[17] L. Aras, "Günümüz mimarlık ortamına geçmişten katkılar: Pessac, CIAM ve Pruitt Igoe," Tasarım+ Kuram, vol. 11, no. 20, pp. 19-34, 2016.

[18] Y. Nourbakhsh, "Modernity in Iran and Turkey: Patterns and problems," Religious Inquiries, vol. 9, no. 18, pp. 225-253, 2020.

[19] P. Karimi, "Early Pahlavi domiciles and exchange of styles" in Domesticity and consumer culture in Iran: interior revolutions of the modern era, H. Katouzian, Ed., NewYork, USA: Routledge, pp. 53-58, 2013.

[20] L. Hendelman-Baavur, "Creating the modern Iranian woman: Popular culture between two revolutions," cambridge university press, vol. 8, 2019.

[21] R. Alam., B. Mirzaee, "The plan of modernization and renovation of Iran in Reza Shah Pahlavi era," Tahqiqāt-e Tārikh-e Ejtemā'i (Social History Studies), vol. 4, no. 7, pp. 61-86, 2014.

[22] A. Bani-Masoud, "Contemporary architecture in Iran: from 1925 to the present," Independently published, pp. 21-100, 2020.

[23] H. Mowlana, "Technology versus tradition: Communication in the Iranian revolution," Journal of Communication, vol. 29, no. 3, pp. 107-112, 1979.

[24] A. Madanipour, "Urban planning and development in Tehran," vol. 23, no. 6, pp. 433-438, 2006.

[25] M. Marefat, "Building to power: architecture of Tehran 1921-1941," Ph.D. dissertation, Dept. Architecture, Harvard Univ, Massachusetts, United States, 1988.

[26] A. Mashayekhi, "The 1968 Tehran master plan and the politics of planning development in Iran (1945–1979)," Planning Perspectives, vol. 34, no. 5, pp. 849-876, 2019.

[27] S. Torkzaban, "Iran's earthen architectural heritage as reflected in the terra congress proceedings and Iran journal," Ph.D diss, Depts. Architecture, Penssylvania Univ, Philadelphia, 2017.

[28] A. Somalou., E. Adem, "Tahran'da kentleşme ve metropoliten yönetimi," Tarsus Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, vol. 1, no. 1, pp. 1-16, 2020.

[29] V. V. Zad, "Spatial discrimination in Tehran's modern urban planning 1906–1979," Journal of Planning History, vol. 12, no. 1, pp. 49-62, 2013.

[30] S. Mazumdar, "Autocratic control and urban design: The case of Tehran, Iran," Journal of Urban Design, vol. 5, no. 3, pp. 317-338, 2000.

[31] G. Pourzargar., M. Amjadi, "Revitalization of values in urban open spaces (Tekiyeh-Dowlat)," Bagh-e Nazar , vol. 15, no. 63, pp. 41-54, 2018.

[32] B. Farmahini., M. Sarrafi, "An analysis of urban space from the mindscape of social stratums of new middle class (Case study: Enqelab square in Tehran during the second Pahlavi era)," Bagh-e Nazar, vol. 18, no. 101, pp. 91-106, 2021.

[33] D. Diba., M. Dehbashi,"Trends in modern Iranian architecture," J Iran Archit Chang Soc, pp. 31-41,2004.

[34] S. Sintusingha and M. Mirgholami, "Parallel modernization and self-colonization: Urban evolution and practices in Bangkok and Tehran," Elsevier, pp. 122-132, 2013.

[35] "City of Tehran" Corbis Historical, 1970 [Online]. Available: www. gettyimages.ie/detail/news-photo/the-city-of-tehran-iran-as-seen-from-the-ministry-of-news-photo

[36] S. Moghadasi., M. Haghighatbin, "Investigating and measuring physical-environmental and social resilience in residential complexes, case study: Koi No Bonyad residential complex (asp towers)," Urban Design Discourse-a Review of Contemporary Litreatures and Theories, vol. 3, no. 2, pp. 69-96, 2022.

[37] M. Sedighi, "Megastructure reloaded: A new technocratic approach to housing development in Ekbatan, Tehran," ARENA Journal of Architectural Research, vol. 3, no. 1, 2018.

[38] M. Ziyaeifar., M. Rajaei, "Rehabilitation of historical buildings subjected to seismic hazards, a methodology," In 13th World Conference on Earthquake Engineering, 2004.

[39] H. Aghaei Rad, "A study of the architecture of Nader Ardalan in terms of tradition and modernity in the islamic context,"Ph.D diss, UNSW Univ, Sydney, 2015.

[40] A. Ziaee, "Transnational Modernization and the Gendered Built Environment in Iran: Altering Architectural Spaces and Gender Identities in the Early Twentieth Century (1925-1941)," PhD diss., Cincinnati Univ, Ohio, 2018.

[41] N. Afshari, B. Kalhornia and S. A. Nouri, "A qualitative analysis of public buildings on contemporary İranian architecture in the second pahlavi era based on the architectural tectonic approach.," The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar, pp. 93-110, 2020.

[42]G. Kermani, "Contemporary architecture of Iran," www . caoi.ir/en/projects/item/1098-jeep-office-building-vartan (Accessed: 20, july. 2021)

[43] F. G. Maragheh., H. T. Örmecioğlu, "1946-1948 yılları arasında Türkiye ve İran modernizminin karşılaştırması için bir ortam olarak Arkitekt Dergileri ve modern mesken meselesi," Researcher 7, vol. 3, pp. 20-36,2019.

[44] M. Iraj, "Şehirler ve binalar," Architect Dergisi, vol. 1, no. 6, pp. 220-221, 1946.

[45] S. Moqadami., L. Nubani, "From house to home: exploring the spatial expression of social identity on traditional Shiraz houses," Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research ahead-of-print , vol. 82, no. 3, pp. 70-79, 2022.

[46] U. A. Cerit, "Uluslararası–yerel" Mimari dilin Türkiye ve İran'daki yansımaları: karşılatırmalı bir inceleme (1930-1950), "Ph.D diss, Architecture Dept, İstanbul Technical University, İstanbul, 2011.

[47] R. Habibi, "A domesticated shopping mall in modern Tehran.," in Acculturating the Shopping Centre, X. Janina Gosseye, Tom Avermaete, London, 2018, pp. 111- 126.

[48] M. Arjmandı, "Günümüzde mimarlık," Honar ve Memari Dergisi, vol. 1, no. 6, pp. 24-26, 1969.

[49] S. M. A. Khanbanzadeh., J. Soheili, "Investigating the role of women architects in contemporary iranian architecture (1320-1977)," Journal of Woman in Culture Arts , vol. 12, no. 1, pp. 19-49, 2020.

[50] A. Tehrani."David Oshana." CAOI.ir
www . caoi.ir/en/component/k2/item/505-david-oshana (Accssed: 29. June, 2020)

[51] A. Tehrani. " Houshang Seyhoun." CAOI.ir.
www. caoi.ir/en/component/k2/item/542-houshang-seyhoun(Accssed: 28 .April,2020)

[52] A. Bakhtiari, "Magiran," 2009 [Online]. Available: www. Magiran. com/ article

[53] H. I. E. Rezaei., S. M. Mokhtabadamreei, "The influence of Paris school of fine arts on architecture education in Iran," Scientific Information Database, vol. 3, no. 4, pp. 55-64, 2013.

[54] N. Hassanpour., H. Soltanzadeh, "Background factors in contemporary architecture developments of Iran during the second Pahlavi and comparative comparison with Turkey," Bagh-e Nazar, vol. 13, no. 44, pp. 39-52, 2017.

[55] E. Çevik, "Pehlevi dönemi kadın modernleşmesi (1921-1979)," M.S. Thesis, Dept. Architecture, Hacettepe University, Ankara, 2015.

[56] B. Tabibi, "Propagating “Modernities”: Art and architectural patronage," Ph.D. dissertation, Dept. Architecture, Middle East Technical Univ, Ankara, Turkiye, 2014.

[57] Mousavi, S., Tabassi, M., & Mehdizaheh Seraj, F. " Privacy in the houses of eastern parts of Iran, during the transition period with an emphasis on the architecture of housing entrances. " *Creative City Design*, *3*(1), 102-109, 2020.

[58] S. M. Goudarzi, "Çağdaş tasarımda sürdürülebilir kullanıcı konfor modeli olarak geleneksel iran mimarisi; Tebriz Evleri.," İdealkent, vol. 13, no. 38, pp. 2622-2643, 2022.

[59] M. Mirmoghtadaee, "Process of housing transformation in Iran." Journal of Construction in developing Countries, vol. 14, no. 1, pp. 77-79, (2009).

[60] R. Kazemzade, " بازشناسی چگونگی محرمیت در خانه سنتی ایرانی با تأکید بر مظاهر حریم خصوصی در عناصر معماری," Archive of SID, vol. 17, pp. 2-3, 2021.

[61] V. Ghobadian, The climatic regions in Iran," Sustainable traditional buildings of Iran: a climatic analysis, Tehran, İran: Fekrno Publisher 2009.

[62] M. Jafarbegloo, "How modernization encounter tradition: Iranian housing development in the Second Pahlavi period in Tehran (1940-1970)," YBL Journal of Built Environment, vol. 6, no. 1, pp. 114-129, 2018.

[63] A. Mehan, "In razing its modernist buildings, Iran is erasing its past western influence," The Conversation, vol. 1, no. 26, pp. 1-7, 2017.

[64] E. Aghdasi, "Contemporary architecture of Iran," www . caoi.ir/en/projects/item/970 (Accessed: 14 January 2020)

[65] G. Tehrani, "Contemporary architecture of Iran," www . caoi.ir/en/projects/item/1529-the-first-tower-in-tehran (Accessed: 21 December 2020)

[66]N. Abounouri. "Contemporary architecture of Iran," www. caoi.ir/en/projects/item/984-a-building-on-hafez-street (Accessed: 14 January 2021)

[67] E. Jafari, "Post-war transnational planning practices: Victor Gruen's proposal for Tehran's low-cost housing (1966-1969), International Planning History Society Proceedings, vol. 18, no. 1, pp. 1242-1252, 2018.

[68] N. Feniger., R. Kallus, "Israeli planning in the Shah's Iran: a forgotten episode," Planning Perspectives, vol. 30, no. 2, pp. 231-251, 2015.

[69] N. Abounouri "Contemporary architecture of Iran," www. coai.ir/en/projects/item/1119 (Accessed: 08 January 2021)

[70] S. Behnejad., H. Jamili, "Traditional components of iranian vernacular architecture in contemporary projects," The Journal of the International Society for Interdisciplinary Study of Symmetry (ISIS-Symmetry) , vol. 1, no. 2, pp. 24-29, 2012.

[71] P. T. Mahani., A. R. Roohizadeh, "Applied phenomenology the analysis of the azadi tower (shahyad) through hermeneutic phenomenology," Journal of Research in Science, Engineering and Technology, vol. 7, no. 1, pp. 7-20, 2019.

[72] M. S. Razavipour., M. Zakeri, "Impact of educational system evolution on schools architecture identity in Qajar and first Pahlavi era (1876-1941)," National Studies Journal , vol. 18, no. 72, pp. 59-77, 2017.

[73] F. Hassan Pour, "Design of higher education learning spaces in iran; from the qajar period to the present time," In Snapshots International Symposium on Learning Spaces, University of Melbourne (June), vol. 10, no. 2, pp. 2169-5040, 2014.

[74] F. Niroumand, "Contemporary architecture of Iran," 2021. [Online]. www. caoi.ir/en/projects/item/1543-central-library-documentation-center-of-university-of-tehran-bahman-paknia.

[75] N. Pournayeb, "Analysis in spatial characteristics of historical Iranian mosques: Case study on modern and contemporary Tehran mosques." Master's Thesis, Eastern Mediterranean Univ. Gazimağusa, North Cyprus, 2015.

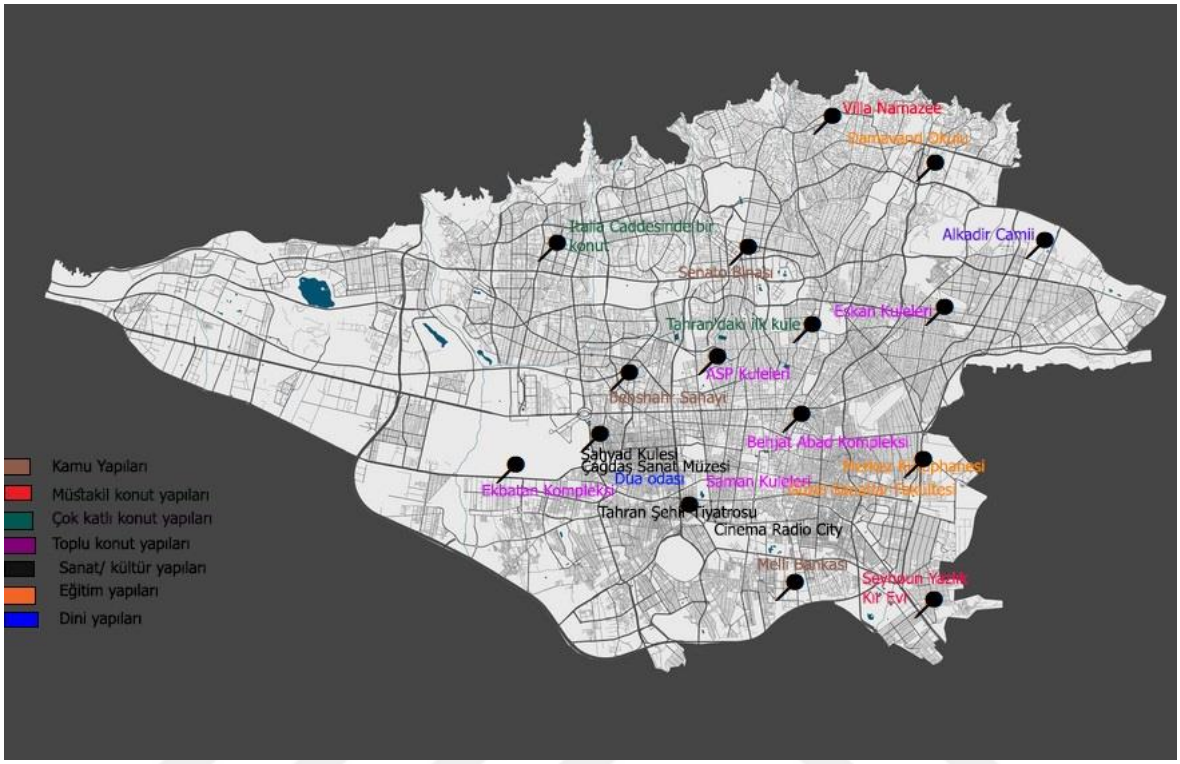
[76] Grigor, Talinn. "Use, mix-use of Pahlavi public monuments and their Iranian reclaim." Thresholds, vol. 24, pp 46-53,2002.

[77] B. Soleimani, "Urban boundaries and alternative spaces: Case study of Tehran," A Thesis in Architecture,The Pennsylvania State University, 2014.

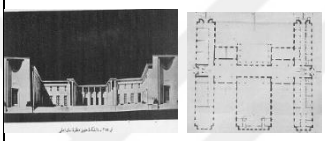
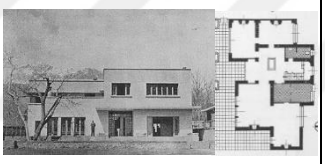
[78] Rabia" Ekbatan Kompleksinde çeşitli aktiviteler," Ekbatanonline.com www. ekbatanonline.com/fa/news (Accessed: 20 February 2016).

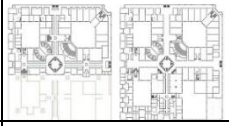
EKLER

EK 1: Tahran`da Bulunan Modern Yapıların Konumu [31] . (Mina Memari tarafından yapılmıştır.)

EK 2. II. Pehlevi Döneminin Önemli Mimarları ve Yapıları

Mimar Adı	Yapı Adı ve Fotoğrafı	Yapım Yılı ve Yeri	Yapının Mimari Özellikleri
David Oshana	Badal Evi 	Yılı: 1963 Yeri: Tahran	Yapı dışa dönük planlanmıştır. Açık bir plan kurgusuna sahiptir. Cephede beyaz çimento kullanılmış, yapı sade ve yalın inşa edilmiştir.
	Dr. Beidani'nin Villası 	Yılı: 1965 Yeri: Tahran	Hafif ve lineer hacimler, ışık için cam yüzeylerin yaygın kullanımı esastır. Metal aksamların tasarlanması ve uygulanması ile villa ayrı bir değer kazanmıştır.
Mohsen Foroughi	Hukuk Departmanı 	Yılı: 1940 Yeri: Tahran	Yapı betonarme çerçeveleme ile yapılmıştır. Dış duvarlar beyaz taş ve çimentodan oluşmaktadır. Amfide merkezi ısıtma ve havalandırma bulunmaktadır.
	Şemiran`da Bir Villa 	Yılı: 1941 Yeri: Tahran	Yapı dışa dönük tasarlanmış, sade ve yalın bir biçimde ele alınmış ve beyaz çimentodan inşa edilmiştir. Yapının büyük bir terası bulunmaktadır.
	Niavaran Sarayı 	Yılı: 1968 Yeri: Tahran	Yapı simetrik olarak tasarlanmıştır. Büyük pencerelere sahiptir. İç mekan yüksek tavanlıdır. Yapı beyaz taştan inşa edilmiştir.
Kamran Diba	Parviz Tanavoli`nin Evi 	Yılı: 1967 Yeri: Tahran	Yapı açık plana sahiptir Cephede büyük pencereler kullanılmıştır. Yapı tuğladan inşa edilmiştir.
	Şahbanu`nun Özel Ofisi 	Yılı: 1976 Yeri: Tahran	Kübik mimari özelliğe sahiptir. Cephede sıralı ve büyük pencereler kullanılmıştır. Yapı betonarme sistemle`inşa edilmiştir.

Nader Ardalan	Saman Kuleleri 	Yılı: 1969 Yeri: Tahran	Hollanda'daki bir fabrikadan ithal edilen prefabrik elemanlar ile yapılmıştır. Dış cephe tekrar eden birimlerden oluşmaktadır.
	Bu Ali SinaÜniversitesi 	Yılı: 1974 Yeri: Hamedan	Yapıda tuğla malzeme kullanılmıştır. Yapı sıra pencerelere sahiptir. Yapının merkezinde yeşil alanlar ve orta avlu bulunmaktadır
Houshang Seyhoun	Elahiyeh`deBir Villa 	Yılı: 1950 Yeri: Tahran	Yapı açık planlıdır ve iki kattan oluşmaktadır. Yapıda taş duvarlar ve geniş pencereler kullanılmıştır.
	Kamal-Al-Molk`un Mezarı 	Yılı: 1963 Yeri: Nishabur	Tamamen İran-İslam mimarisi tarzında tasarlanmış olan yapı İran çinileri ile kaplanmıştır.
Rahman Golzar Kim Swoo Geun ile birlikte,	Ekbatan Kompleksi 	Yılı 1975 Yeri Tahran	Kare hacimlerin kombinasyonu ile ele alınan konut birimleri ile büyük ölçekli bloklar tasarlanmıştır. Bloklar sıra pencerelerle oluşan bir cephe düzenine sahiptir. Jumper çerçeve teknolojisi kullanılmıştır. Malzemelerin çoğu yurt dışından ithal edilmiştir.